

65. Aantekeningen, september – oktober 2018

Pieter Wisse

65.1

Op 1 september 2018 verscheen in **NRC Handelsblad** met de titel **Zou Einstein nu geld voor zijn werk krijgen?** (pp. 12-13)

deel 1 van een driedelige serie over de ongewenste invloed van geldschietters op wetenschappelijk onderzoek.

Wat mij opvalt, is dat auteurs Frank van Kolfschoten, Maarten Huygen en Clara van de Wiel de averechtse verhoudingen volgens bedrijfsfinanciering van onderzoek niet nader analyseren. Zou dat in de volgende delen nog komen?

Universiteiten zijn verplicht om een groeiend gedeelte van kosten met uitvoering van externe onderzoekopdrachten te 'verdienen.' Dat is dan hun derde geldstroom. Het gevolg is uiteraard dat bedrijven enz. niet langer zèlf onderzoekers in dienst hoeven te nemen. Als opdrachtgevers kunnen zij voor onderzoek immers selectief bij universiteiten terecht. Gezien vanuit bedrijven zijn universiteiten thans – ook – zoiets als uitzendbureaus. Daardoor krijgen universiteiten alsmaar sterker het karakter van zgn kennisinstellingen.

Aan zulke instellingen heb ik met [Uit de gevarendriehoek](#) (2014) reeds een kritische beschouwing gewijd (plus de suggestie om ze dan maar – terug – te verdelen over universiteiten en bedrijfsleven). Want volgens een driehoekschema zijn kennisinstellingen m.i. ten onrechte tussen universiteiten en bedrijfsleven geplaatst. Hoe eigenwijs mag een uitzendkracht nog zijn?

Nota bene, naarmate de derde geldstroom voor universiteiten moet groeien, verkrijgen ook zij echter het karakter van wat kennisinstellingen heten. Kortom, er is zelfs géén driehoek meer, waardoor universiteiten annex kennisinstellingen feitelijk evenzovele bedrijven zijn. Is dat soms de bedoeling? Zie voor een voorstel voor principieel gewijzigde verhoudingen ook mijn opstel [Communicatievorm als wetenschapsnorm](#) (in: **PrimaVera**, working paper 2002-11, Universiteit van Amsterdam, 2002). En 'we' moeten het voor universiteiten e.d. op één geldstroom houden, punt.

Ik meen overigens dat o.a. Einstein nog steeds niet betaald zou worden voor baanbrekende theorieën. Wat wèrkelijk vernieuwend is, zeg ook maar een paradigmawissel, kunnen gevestigde wetenschappers resp. instituties onmogelijk als "werk" erkennen. Daar gaan meestal generaties overheen. En omdat Einstein na zijn eerste reeks publicaties toch nogal vlot academische erkenning verkreeg, waren zijn ideeën kennelijk toch niet zo radicaal anders.

Oh ja, als ik me niet vergis zijn de bedragen die als tweede geldstroom verdeeld wordt resp. als derde geldstroom opgehaald moet worden opgeteld ongeveer gelijk aan de opbrengsten dividendbelasting, tot dusver dan, ik bedoel die belasting.

65.2

Het Nederlandse woord **verkeer** heeft o.a. de betekenis van omgang, dus enigszins pleonastisch uitgedrukt maatschappelijke ofwel sociale omgang.

Verkeersdeelnemers gaan **met elkaar** om. Anders is er géén verkeer aan de orde.

Van – soort – geval tot – soort – geval gelden daarvoor over en weer nadere (omgangs)hoedanigheden met – verwachtingen over – gedragingen van dien. Hoedanigheden zijn als het ware de vorm – voor verdere inhoud – van (verkeers)verhoudingen; zie ook [Reële variëteit van deelnemers volgens hoedanigheden in informatieverkeer](#).

Hoedanigheden bestaan dus in verzamelingen, dwz per – soort – omgangs-/verkeersgeval:

Membership categories – that is, commonsense identifications for persons – are, in a given culture, organized into conventionally given collections [in ethnography called] “membership categorization devices” [...] provid[ing] a locus for the accountable imputation of rights and obligations and for associated predicates such as “category-bound activities.” [p. 14]

Rodney Watson stelt in **The Understanding of Language Use in Everyday Life** (in: **Text in context: contributions to ethnomethodology**, samenstellers G. Watson en R.M. Seiler, Sage, 1992, pp. 1-19) voorts, dat

membership categories provide one basis for the organization of a huge amount of commonsense knowledge of social structures.[p. 14]

Wat hier hoedanigheid heet, staat in sociologische literatuur vaak aangeduid als rol, status. Een netzo nogal willekeurige bronverwijzing biedt daarom o.a. [aantekening 64.69](#).

In dergelijke literatuur zijn hoedanigheden per groepering doorgaans impliciet onderling complementair verondersteld. Dat is echter – veel – te eenvoudig gedacht. Zo blijft eventuele voorwaardelijkheid onbelicht (en blijken veronderstelde grenzen tussen groeperingen ook maar betrekkelijk). Opdat voor een verkeersdeelnemer een hoedanigheid kan gelden, moet vaak als voorwaarde aan een andere hoedanigheid zijn voldaan. En voor die andere hoedanigheid kan eventueel nog weer een andere hoedanigheid als voorwaarde tellen, enzovoort.

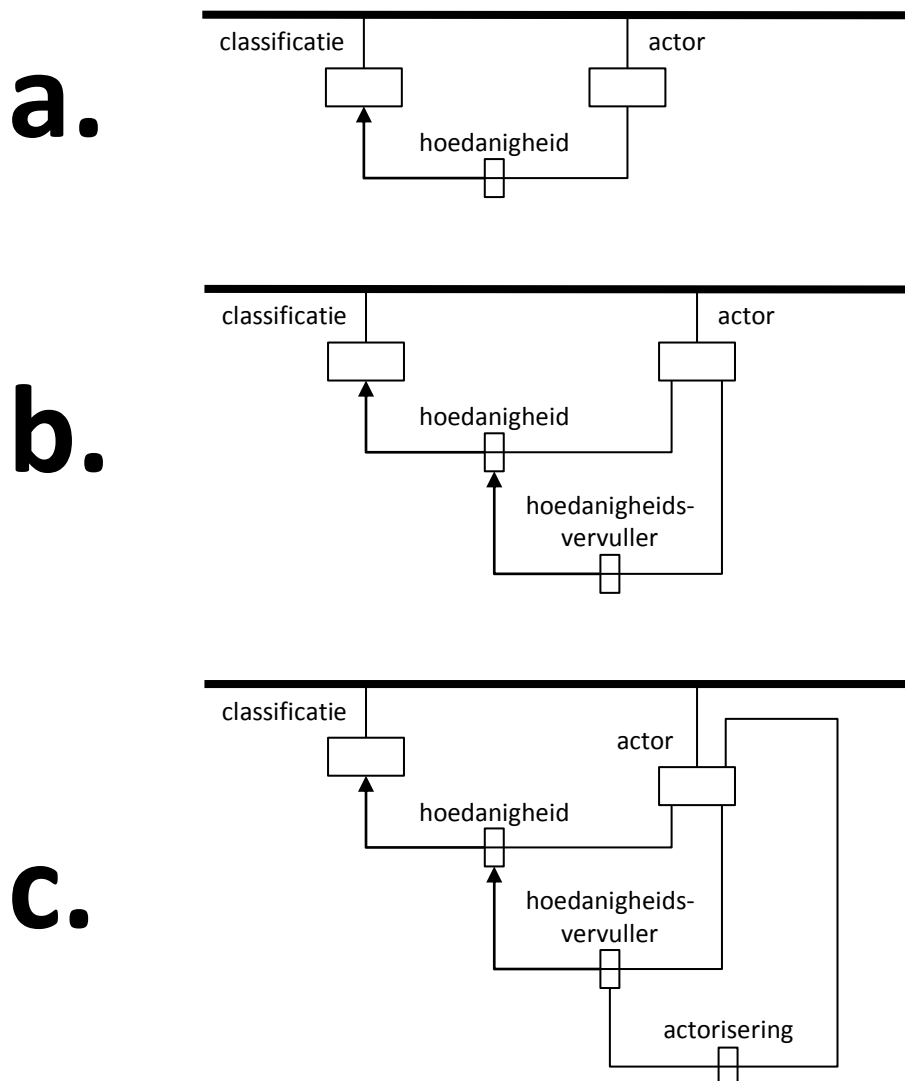
In eerste aanleg klinkt dit stellig ingewikkeld. Wellicht helpt in dit stadium alvast een voorbeeld. Wie bestuurslid van een vereniging is, moet er lid van zijn.

Voorwaardelijkheid volgens hetzelfde verschijnsel, en hier gaat het daarbij dus om hoedanigheid, kan met een herhalingsrelatie worden gemodelleerd. Anders gezegd: recursiviteit.

In figuur 1 is volgens Metapatroon een model geschetst. Stel, er is een bepaalde verkeersdeelnemer in een bepaalde hoedanigheid. Een korte aanduiding luidt: actor. Vervolgens kan (a) ook die actor eventueel een bepaalde – nadere – hoedanigheid (ver)tonen (b) ter vervulling door een andere actor. Recursiviteit raakt gevestigd door die hoedanigheidsvervulling (c) op haar beurt eveneens als actor te beschouwen ... Uitgaande van een actor kan hoedanigheid alweer wat concreter worden opgevat als rol of functie. In het model [Informatieverkeer op stelselschaal](#) is dat onderscheid opgenomen om – variëteit van – invuloefeningen te bevorderen. Want hoe flexibeler de structuur van een model, des te noodzakelijker is stelselmatig gebruik voor begrip door gebruikers van verkeersvoorzieningen. Een enkele verbijzonderingsnoemer voor hoedanigheid is, zeg maar, technisch optimaal. Het zwaarst moet natuurlijk optimaal verkeersverloop voor/door deelnemers wegen.

Wat mij betreft staan tegenover elkaar 1. de mogelijkheid om een bepaalde actor zelf te verbijzonderen (rol) en 2. de mogelijkheid om qua verbijzonderde actor als het ware te verspringen (functie). Ik vind – vooralsnog? – een rol weliswaar iets ... bijzonders, maar wie 'm vervult is slechts een aldus beperkte versie van haarzelf.

Wie daarentegen een functie verbijzondert, kan 'm door een andere actor laten vervullen. Of?

figuur 1

Toegegeven, betekenissen van rol en functie kunnen ook omgekeerd gelden, of nog anders. Ik wil vooral duidelijk maken, dat we nog maar aan het begin staan van – begrip van – stelselmatige structurering en zo door naar infrastructurele praktijk van – variëteit van – hoedanigheden. Met [Informatieverkeer op stelselschaal](#) is daarvoor een aanzet gemaakt. Met KnitbITs is een omvattende proefopstelling ook zo gemaakt (en dat is enkele jaren geleden volgens vergaand hetzelfde model ook al eens gedaan). Maar hoe gaan 'we' zo'n basisvoorziening voor informatieverkeer, denk nota bene aan autorisatie, daadwerkelijk benutten? De schaal is nieuw. Daarom moeten er méér hoedanigheden expliciet gemaakt zijn. Dat vergt op die stelselschaal standaardisatie van classificatie en van toepassing ervan. Wat telt internationaal? Nogmaals, allemaal nieuw. Het is allerhoogste tijd voor verdere invuloefeningen.

65.3

Met **aantekening 65.2** heb ik een poging gewaagd om nog maar eens in kort bestek te schetsen wat een deugdelijke voorzieningen voor o.a. autorisatie moet bieden. Ofwel, voor facilitering van zgn digitale toegankelijkheid kan je nu eenmaal niet zònder, punt. En dankzij Metapatroon resp. KnitBITs is de zgn techniek ook helemaal het probleem allang niet ... meer. Dat hoedanighedenplatform is immers zó gemaakt (en eind 2014 hadden we al zoiets). Nou ja, daarvoor is dan wel een passend model nodig. Het is vervolgens – dus – de opgave om zo'n basisvoorziening met passende parameters te – blijven – vullen. Gelet op de reële schaal van digitaal informatieverkeer komen 'we' daarvoor uit op federatief beheer. Ofwel, het is verstandig om daar meteen maar mee te beginnen, ik bedoel met zo'n opzet in gedachten, en daarop vanaf – eerste – oefeningen te mikken. De noodzaak tot interbestuurlijke coördinatie stelt uiteraard extra eisen aan begrijpelijkheid; flexibiliteit c.q. variabiliteit kan daarmee op gespannen voet staan. De optimale invulling met parameters is daarom zeker niet één-twee-drie duidelijk; dat vergt experimenteren. Hoe eerder je begint, des te eerder kan je vèrder. Indien Rechtspraak het voortouw neemt, en dat past inhoudelijk strak bij wat rechtspraak m.i. nota bene principieel 'is,' te weten orgaan om hoedanigheden voor deelnemers aan maatschappelijk verkeer zonodig te (re)setten, nogmaals, zie ook [Verkeerssysteem is anders, ontwerpen dus! rechtspraak als geval](#), ben je zelfs zowat in één keer klaar.

65.4

Er is géén verkeer zònder deelnemers. Verkeer betreft betrekkingen tussen deelnemers; zij stemmen hun resp. gedragingen af. Daarom zijn verkeersvoorzieningen vergaand een kwestie van sociale psychologie. Als informatiekundig ontwerper, dwz van voorzieningen voor informatieverkeer, leek mij o.a. vanwege de ondertitel **Reclaiming Social Psychology** het boek **Realism, Identity and Emotion** (Sage, 1994) van John D. Greenwood wellicht relevant. Dat vergt doorbijten. Greenwood meent dat psychologische wetenschap wordt belemmerd door zgn metatheorieën als empirisme en sociaal constructionisme. Het bezwaar van het ene is, dat van alles en nog wat er niet 'in' past, terwijl volgens het andere geen plaats voor objectiviteit is. Greenwood wil dat allemaal oplossen met – zijn idee van – realisme.

Zoals gezegd kom ik er maar moeilijk doorheen. Wat ik meen te herkennen, is dat ook weer Greenwood wetenschappelijkheid, theorie e.d. objectief aanneemt. Dat gebeurt nogal impliciet. Wat hij dan voor realisme vindt pleiten, is dat

the semantics of theoretical description are independent of any empirical laws that may be employed to explain, or causal explanatory propositions in which they may figure.[p. 12]

Het kan – dus – zijn dat ik domweg niet begrijp wat Greenwood beweert, maar ik zie het verschil niet met zgn axiomata. Dat zijn nota bene noodzakelijke veronderstellingen, aldus opzettelijk ònverklaarbaar opdàt ze ter verklaring bruikbaar zijn. In die zin zijn axiomata (lees ook: axioma's) inderdaad ònafhankelijk gedacht en ben ik geneigd dat geen semantiek, maar pragmatiek te noemen. Klopt, als het met axioma's au fond gaat om a priori "theoretical descriptions," dan geldt nota bene principieel dat

[it] is wrong to suppose that this requires the operational definition of theoretical descriptions.[p. 12]

Sterker nog, zo'n eis is onzin. Maar het lijkt me een vergissing om axioma's als objectief te bestempelen. Ik blijf het houden op constructionisme (lees ook: constructivisme). Realistischer kan het m.i. niet.

Terecht bekritiseert Greenwood als circulair de bestempeling tot uitgangspunt van conclusie. Maar doet hij niet hetzelfde met zijn theorie volgens ... theorie? Wat mij betreft beginnen we juist niet met (een) wetenschap(sbegrip), maar met veronderstellingen voor alledaags gedrag. Even – erg – kort door de bocht, kennis van een gedrager (lees ook: actor) is een middel (waarin ook en vooral met zijn motief als doel gerekend is). Een zgn wetenschapper beschouw ik tevens in die hoedanigheid als een gedrager. Niets bijzonders. Dus, wat is zijn (of: haar) motief voor dergelijke gedragingen? Voor elke gedrager telt daarvoor de situatie waarin hij (of: zij) verkeert c.q. welke hij – daarom – in een andere situatie wil veranderen. Voilà, subjectief situationisme. Nota bene, juist ook voor hemzèlf (of: haarzèlf) geldt, dat

[t]he researcher cannot afford to ignore the intentional dimensions of human behavior[. p. 13]

Die aandacht is niet alleen cruciaal, aldus Greenwood,

because these dimensions are constitutive of the forms of action the researcher purports to explain[, p. 13]

maar omdat natuurlijk óók weer hijzèlf zijn onderzoekgedrag onlosmakelijk gemotiveerd (lees ook: intentioneel) verricht. Daar is nu eenmaal geen ontkomen aan. Voor een axiomatisch schema, zie de semiotische enneade ([Enneadic Semiotics, axiomatic models](#)).

Een informatiekundig ontwerper moet zich netzo bewust zijn van de variëteit van motieven van deelnemers aan verkeer waarvoor z/hij – bij voorkeur meteen infrastructurale – voorzieningen ... ontwerpt. En z/hij kan dat pas verantwoord doen met voldoende zèlfkennis; haar/zijn eigen motieven moeten opbouwend werken, mogen zeker geen afbreuk doen aan de mogelijkheden voor – vestigen, onderhouden, bevorderen enz. van evenwichtige verhoudingen tussen – feitelijke deelnemers.

In dit verband is de kritiek relevant die Greenwood heeft op

the traditional definition of the subject matter [...] as 'observable behavior' **simpliciter**.[p. 13]

Volgens het enneadische schema doet de onderzoeker c.q. ontwerper dan ten onrechte alsof situatie niet telt voor ob- dan wel subjectgedrag, ofwel

mistakenly suppos[ing] that [...] objectivity is served is served by th[is] traditional focus[. ...] It is not. Only the **convenience** of the researcher is served.[p. 13]

Wat mij betreft gaat het niet zozeer mis door gemakzucht. Door hetzelfde onbenul van reële variëteit van betekenissen schieten voorzieningen voor informatieverkeer ernstig tekort. De oplossing vergt explicitering van context. Wat abusievelijk geldt als 'waarneembaar teken' is volgens de enneade slechts een signatuur als onderdeel ervan. Als onlosmakelijk onderdeel van een teken nemen wij altijd óók een context waar, maar daarvan is een subject zich doorgaans van dagelijkse gedragssituatie tot gedragssituatie niet of nauwelijks (lees ook: nog minder) bewust. Hoewel Greenwood helaas niet aan pragmatiek volgens enneadische semiotiek toekomt, stelt hij ook weer terecht

a priori constraints on the adequacy of theories associated with empiricism [p. 13]

aan de kaak. Voor informatiekundige ontwerpers acht ik zijn kritiek vooral relevant op

a number of metaphysical principles [...] includ[ing] the principle of atomism[, ...] the principle of ontological invariance (in space and time); the principle of universal causal explanation; and the principle of explanatory reduction.[p. 14]

Subjectief situationisme beschouwt gedrag als samenloop van subject en – diens interpretatie van werkelijkheid als – situatie. Dat maakt gedrag tweeledig gedifferentieerd, te weten volgens zowel subject als situatie. Hierbij is tijd als integraal aspect van situatie opgevat; met tijd als aparte factor geldt differentiatie uiteraard driedig.

Op reële schaal van informatieverkeer blijven voorzieningen gebrekkig, of pakken domweg averechts uit, zolang alom het valse idee heerst, en des te moeilijker te veranderen omdat nog vrijwel niemand zich ervan bewust is, dat, zoals Greenwood voor zijn onderwerp stelt,

commitment to these principles is intrinsic to a scientific approach to any subject matter [...] treating conformity to these principles as a **criterion for the adequacy of theories**. [p. 14]

De drempel voor paradigmawissel is hoog. Herstel, dat lijkt maar zo vanaf de ene kant. Het praktische probleem is echter, dat het slechts een theoretisch sprongetje van niets is voor wie aan de andere kant een aanloop kan nemen. Tja, hoe kom je daar?

65.5

Zo “eigenwijs” ben ik ook opgevoed, maar ik vermoed er allang gemakzucht van mijn ouders achter. En, toegegeven, het gaat vrijwel altijd inderdaad ‘over.’ Maar ... Okee, ik begrijp het, (want) het valt me nog steeds gemakkelijker om iemand anders aan te raden eigenwijsheid te laten varen.

65.6

Zie ook **aantekening 65.1**. Deel 2 is getiteld **Ambtenaren hebben het laatste woord** (in: **NRC Handelsblad**, 4 september 2018, pp. 6-7):

Ruim een kwart van de onderzoekers die met externe financiering te maken hadden, zei in de peiling dat ze met ongewenste druk te maken kregen. Bij bijna de helft [...] kwam die druk van de overheid [als opdrachtgever].

Eigenlijk valt me dat nog mee ... (en hoe eerlijk durfden de respondenten te zijn?). De verhoudingen zijn immers verkeerd opgezet, met prompt averechtse gevolgen van dien. Door financiële afhankelijkheid gaat een onafhankelijk oordeel gauw verloren. Nee, dat zou niet moeten.

Over, zeg maar, verlicht opdrachtgeverschap als het gaat om infrastructuur heb ik vaker stelling betrokken, zie o.a. [In de hoop op informatiekundig beroepsperspectief: ontwerpers van infrastructuur voor informatieverkeer zoeken democratische opdrachtgevers](#) (2012).

Indien de (overheids)opdrachtgever in kwestie weigert om de ontwerper de ruimte te geven voor behartiging van belangen van feitelijke gebruikers, dwz deelnemers aan maatschappelijk verkeer, kan de ontwerper onmogelijk haar/zijn bijdragen verantwoord enz. leveren. Over verhoudingen gesproken, daarom beoefent een ontwerper bij voorkeur – verplicht? – een zgn vrij beroep (zolang als z/hij dat zonder betaalde opdrachten volhoudt).

Overheidsinstellingen besteden dus beleidsonderzoek aan universiteiten uit. Waarom stelt zo'n instelling niet eerst zèlf een beleidsvoorstel op? En dáárvor zou dan zelfs de verplichting kunnen gelden om er ter beoordeling een academische wetenschapper mee te benaderen? Algemeen staat die opzet beschreven in [Communicatievorm als wetenschapsnorm](#) (2002).

65.7

Ik besef dat mijn oproep tot oefeningen met zgn parameters wellicht nog(al) onduidelijk is. Hier geef ik enige toelichting. Waarom het m.i. draait, is de opzet (lees ook: structuur) van het gereedschap in kwestie.

Het begint met een opgave. Wat geldt als een probleem dan wel kans? Wie ergens iets bijzonders in ziet, treft daarvoor een netzo unieke maatregel, voorziening e.d. Klaar.

Maar stel dat je in vòlgende gevallen min of meer dezelfde opgave herkent.

Wanneer je voldoende zowel nieuwsgierig als lui bent, ga je je ooit afvragen of 'het' niet handiger kan ... Idealiter kom je tot één gereedschap. De 'gevallen' die je ermee 'behandelt' zijn doorgaans echter niet volledig gelijk. Dat ene gereedschap moet daarom berekend zijn op desbetreffende variëteit. Ofwel, elk – soort – geval vergt een toegespitste 'opstelling' van dat gereedschap. Voor een computerprogramma gebeurt dat met parameters, dwz gedragsbepalende informatie.

Vergelijk het met een bouwdoos als speelgoed. Zo kan je een doosje kopen met allemaal stukjes karton of plastic. Volg je de instructies, dan plak je er een bepaald automodel mee bijelkaar. En alleen dàt model is mogelijk. Zoiets als een doos met Lego-blokjes is alweer ànders. Je kunt enkele voorbeelden 'nabouwen,' maar de 'kracht' ervan is uiteraard dat je er nogal willekeurig mee aan de slag kunt.

Uitgaande van een aanvankelijk kleinschalig opgevatte opgave kan je steeds méér mogelijkheden voor een bepaald gereedschap zien. Dat is dan opschaling. Vrijwel zeker moet het gereedschap echter telkens worden aangepast voor alweer grotere variëteit. Op deze manier gaat het nog vrijwel overal ... mis. Want schaalverruiming blijkt voor gereedschap bijna nooit simpel mogelijk, te weten met uitbreiding van structuur volgens méér van hetzelfde. Vanwege zgn schaaleffect moet structuur kwalitatief veranderen.

Ik geef enkele voorbeelden. 1. Een organisatie voert haar taken uit voor personen. Daarom houdt zij een personenregister bij. Dat register wordt gebruikt door medewerkers van die organisatie. Hoewel dat ook ... personen zijn, bestaat er een apart autorisatieregister. Dat is geen enkel probleem, zolang het met taakoriëntatie resp. autorisatie om verschillende personen gaat. En het blijft nog te overzien, indien er luttele medewerkers zijn die óók object van taken zijn. Maar dat verandert dus structureel zodra niet alleen 'interne' medewerkers, maar tevens die taakgerichte 'externe' personen toegang e.d. verkrijgen tot 'hun' informatie in het personenregister (en tegelijk dus niet tot informatie over àndere personen).

2. Traditioneel zijn verschillende sectoren van rechtspraak. Zowel materieel als procesmatig lijken aparte gereedschappen per sector aannemelijk. Of? Voor een algemener gereedschap kunnen de structuren van de oorspronkelijk gescheiden gereedschappen niet domweg 'op elkaar' worden gelegd met de ruimste gezamenlijke omtrek als resultaat. Het is eenvoudiger om daarvoor helemaal opnieuw te beginnen (en uiteraard in één moeite door met het voorbeeld ad 1 rekening te houden).

Het risico van veralgemenisering van gereedschap van klein naar groot blijft

vanwege dat schaaleffect, dat voor een vòlgend schaalbereik – beter – àlles opnieuw moet worden opgezet. Naarmate de schaal groeit, is dat pràktisch echter steeds moeilijker, ongewenster enz. De minst slechte oplossing daarvoor is om van meet af aan structuur zgn stelselmatig te bemeten. Ofwel, doe alsof ‘we’ met één gereedschap – kunnen – uitkomen. Dat moet aldus geschikt zijn voor allerlei verschillenden – soorten – gevallen. Als het goed is, betreft de dekking tevens toekomstige – soorten – gevallen. Ook weer idealiter hoeft er aan het gereedschap zèlf, zodra het er is, nooit meer iets te veranderen. De facilitering van gevarieerde gevallen gebeurt immers via parameters. Een cruciaal aandachtspunt voor de instelling van het gereedschap middels parameters is de ... toekomst. Hoewel er met wijziging van parameters – als het goed is – aan de structuur dus niets hoeft te veranderen, loont het om vooràf te onderzoeken welke – verhoudingen tussen – parameters naar huidig inzicht optimaal toekomstbestendig zijn.

Met [Metapatroon](#) lukt het om variëteit door-de-schalen-heen eenduidig te ordenen. Wat ontwerp(en) betreft, bestaat dus geen belemmering voor radicaal stelselmatige structurering. Als gevolg van – noodzakelijke – veralgemenisering annex abstrahering resulteert met KnitBITs een compact gereedschap zèlf.

De stelselmatige insteek heeft ook gevolgen voor vereiste kennis en vaardigheden van ondersteunende medewerkers van een organisatie. Voor de ontwikkeling van computerprogrammatuur zijn niet of nauwelijks nog ‘eigen’ medewerkers nodig. Daarvoor in de plaats, maar dat is nota bene veel minder werk, moeten er medewerkers zijn die doorzien hoe het – digitale – gereedschap zijn feitelijke werking verkrijgt. Welke configuratie van parameters is daarvoor optimaal? En niet alleen vandaag en morgen, maar nadrukkelijk óók volgens – verwachtingen over – toekomstige – maatschappelijke – ontwikkelingen. En al helemàál niet alleen betrokken op de eigen organisatie, maar ter facilitering van (informatie)verkeer, dus vanwege betrekkingen met overige verkeersdeelnemers in stelselmatig overleg. Nota bene, terwijl veel traditionele digitaliseringskennis materieel noch procesmatig bijdraagt aan taakuitvoering (en daarom maakt het inhoudelijk ook nauwelijks verschil of, bijvoorbeeld, een programmeur in vaste dienst is of tijdelijk ingehuurd van een als ict-bedrijf vermomd uitzendbureau), verandert dat door nadruk op parameterisering. Dat helpt juist om impliciete kennis te expliciteren, en vergt dus juist medewerkers met inhoudelijk grondige kennis van, ervaring met, de hoofdprocessen van de organisatie. Vàste medewerkers. Zij beheersen zgn casuïstiek. Wat zijn de weliswaar zeldzame gevallen die tòch volgens de structuur van het gereedschap moeten passen? Alleen dankzij hùn gevalsvoorbeelden kunnen eventuele structuurgebreken blijken, om te worden verholpen. Naarmate voorzieningen voor informatieverkeer formeel gelden als infrastructuur, met bijbehorend overheidsbeheer volgens algemeen belang, vermindert de bemoeienis vanuit een aparte organisatie ermee.

Hmm, ik heb zo mijn twijfels of dit ter verduidelijking helpt. :-)

65.8

Ik ga graag – wederom – wat concreter in op hoedanigheden. Die zouden recht-toe-recht-aan aangegeven kunnen zijn, indien 1. zgn maatschappelijk verkeer zich afspeelt op verschillende, zeg maar, velden die elkaar nergens overlappen en 2. met netzo nevensgeschikte hoedanigheden pèr veld (waarvoor pèr hoedanigheid dan een ènkele aanduiding volstaat). Klopt, zolang een digitaal informatiesysteem (lees ook: toepassing) verkeersmatig maar beperkt genoeg – gehouden – is, blijft het

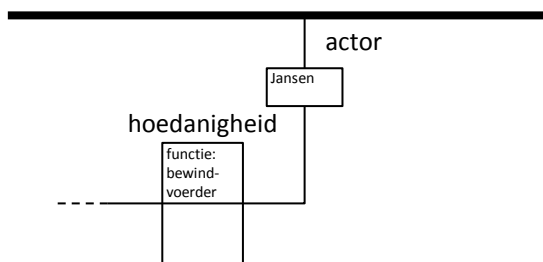
dienovereenkomstige veld impliciet en zijn de hoedanigheden als het ware binnen de omtrek ervan vaak eenvoudig genoeg te inventariseren. Deze opzet laat zich echter niet opschalen tot dekking van meerdere van zulke velden. Sterker nog, een indeling in velden pakt prompt averechts uit. Hoe groter de schaal, des te kleiner is de kans op een criterium voor vaste afbakening.

Daarom is slechts de radicaal omgekeerde opzet ... praktisch. In termen van veld, daarvan is er altijd maar één. Stelsel, dus.

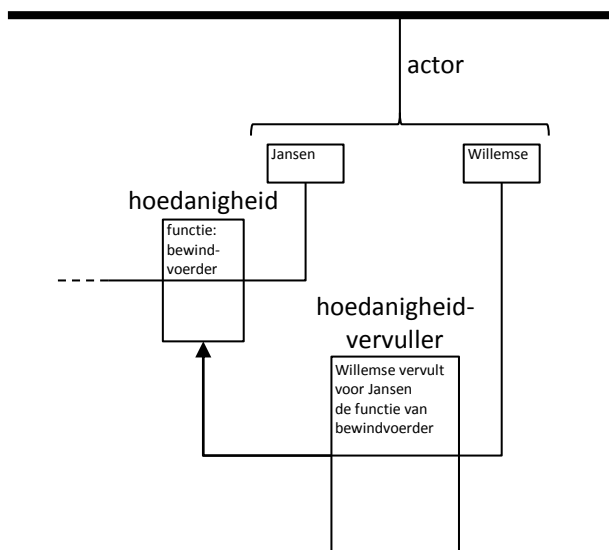
Pakweg vier jaar geleden hebben we al wat geoefend, o.a. met bewindvoering. A.

Als je uitgaat van wie onder bewind gesteld wordt, is daardoor een exemplaar van actor nodig. Ik noem haar voor dit voorbeeld kortweg: Jansen. Vervolgens laten zich hoedanigheden van – voor? – deze Jansen aangeven. Vooruit, bewindvoerder.

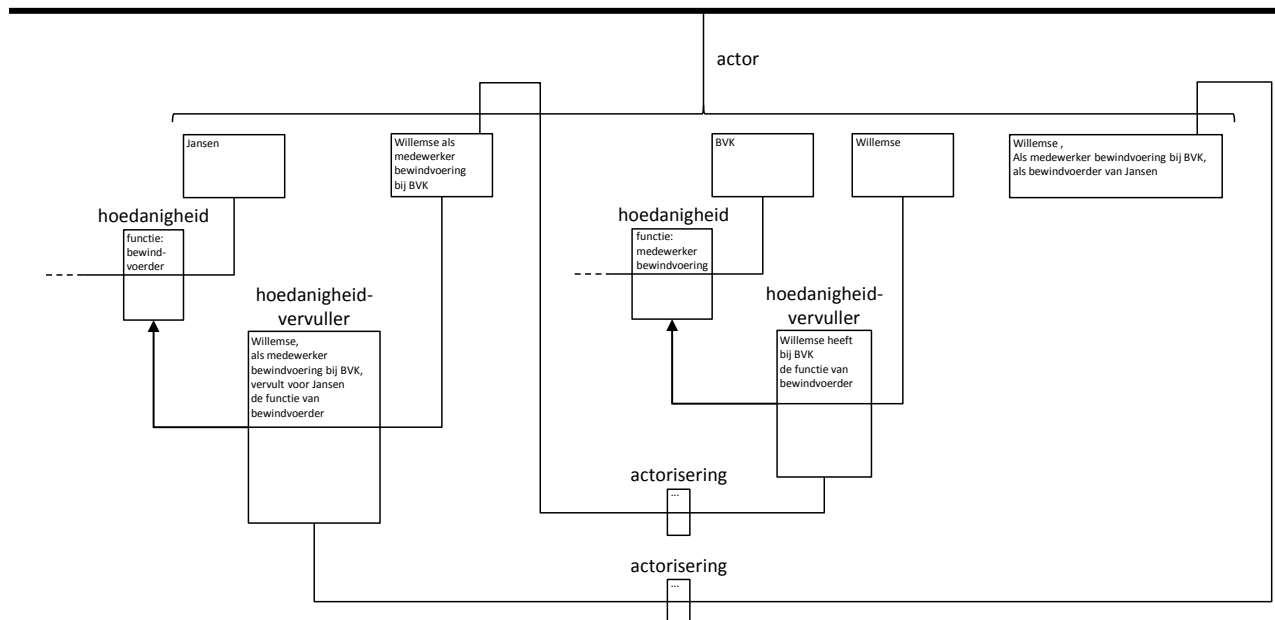
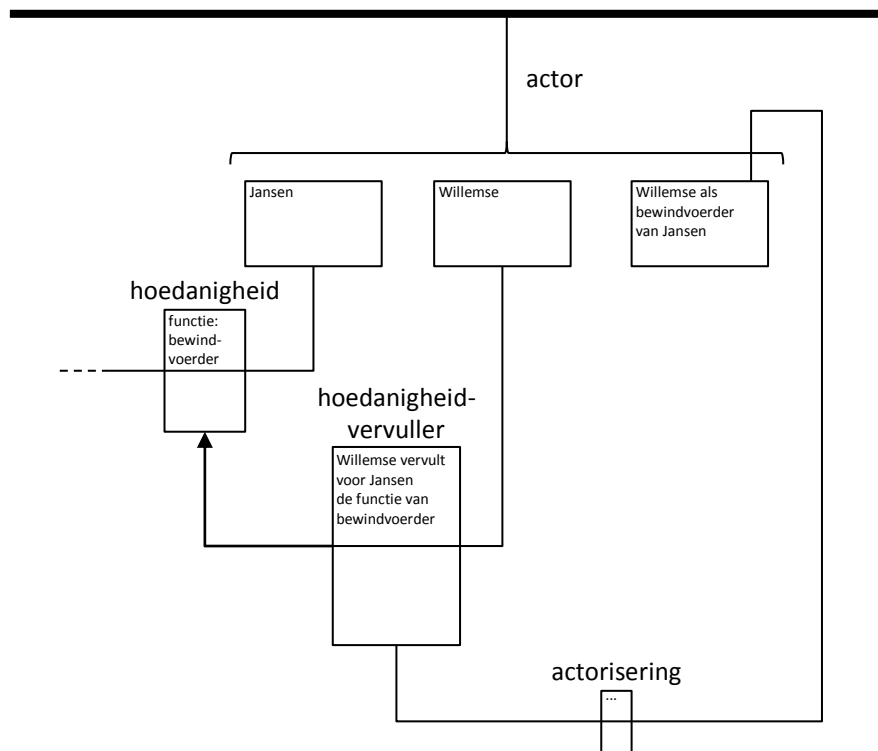
Daarmee is echter nog niet duidelijk, of Jansen zelf bewindvoerder is of juist iemand anders als haar bewindvoerder aangesteld gekregen heeft. Het ene noem ik dan een rol van Jansen, het andere een functie voor haar. Ja, ik weet het, zo duidelijk werken die aanduidingen niet. Het is dan ook vergaand onbekend terrein. We moeten iets proberen, verbeteren, enzovoort. Volgens mijn krakkemikkige termen rol en functie is hier voor A dus bewindvoerder als functie aan de orde. (Welke mogelijkheden voor rollen en functies beschikbaar zijn, kan met – een – classificatie geregeld zijn; denk voorlopig maar aan een tabel. Die classificatie heb ik hier overigens uit de figuren weggelaten.)

De feitelijke bewindvoerder van Jansen is dan een andere actor (nota bene, ook weer een exemplaar, zeg Willemse).

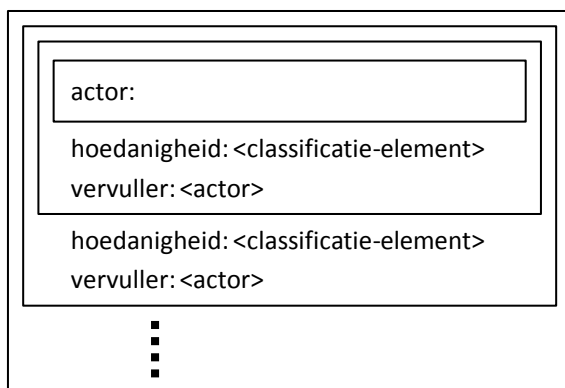

De verbijzondering kan worden herhaald door wat samengesteld resulteert als hoedanigheidvervuller op haar beurt de status van een – exemplaar van – actor te verlenen. Daardoor kan ook dat actorexemplaar hoedanigheden toegeschreven krijgen, enzovoort.

Maar zoals de oefening met casuïstiek destijds als geval al omvatte, kan als bewindvoerder iemand benoemd zijn die zulke functies als medewerker van een zgn bewindvoederskantoor vervult. Wanneer die hoedanigheid relevant is, moet er navenant méér zijn 'ingevuld.' In de nog eenvoudig gehouden uitwerking heet dat kantoor: BVK.

Er is op reële schaal van informatieverkeer, stelselmatig, nu eenmaal een variëteit, ook nog eens veranderlijk. En dit was nog maar – een begin van – oefening A. B. Hoe pakt het uit door de – potentiële bewindvoerder als vertrekpunt te kiezen? Volgens mijn onderscheid tussen rol en functie kan een actor dan voor iemand de rol van bewindvoerder vervullen voor een andere actor. C. Of is het gelijkwaardiger e.d. om de betrekking als uitgangspunt te nemen. Het is inderdaad extra kunstmatig om een betrekkingsexemplaar tot actor(exemplaar) te bestempelen. Maar dan heeft die betrekking twee hoedanigheden, de ene betreft de onder-bewind-gestelde en de andere de bewindvoerder. Indien relevant voor verdere facilitering van maatschappelijk verkeer kunnen beide daardoor verbijzonderde hoedanigheidvervullers – tja, stelselmatigheid vergt experimenten tot en met terminologie – op hun beurt tot actor worden ‘verheven,’ enzovoort. Tot slot merk ik hier op, dat het gauw onmogelijk is om verkenning met hoedanighedenvariëteit uit te tekenen. De laatste figuur hierboven gaat nog net. Dat dient daarom vooral om te tonen dat steeds dezelfde soorten knooppunt aan de orde zijn: recursiviteit. Voor het aantal van zulke begripsherhalingen bestaat met het model [Informatieverkeer op stelselschaal](#) theoretisch géén grens. Een notatie geschikt voor alweer enkele ‘niveaus’ van verbijzondering volgens hoedanigheid meer, maar helaas ook weer niet zo veel, heb ik in de figuur hieronder gesuggereerd. Elke rechthoek is op zijn beurt weer een actorexemplaar.

Voor oefeningen op reële schaal is een gedigitaliseerde (proef)opstelling nodig. Gelet op het minimale aantal (netwerk)knooppunten à la Metapatroon is dat gereedschap met KnitBITS en nota bene Martijn Houtman natuurlijk niet zo ingewikkeld meer. :-)

65.9

Stel dat ‘ze’ voor digitale toegankelijkheid niets van Metapatroon enz. willen weten, dan kan je met – een voldoende representatief resultaat van – zo’n hoedanighedenoefening op z’n minst relevante informatiebehoefte resp. voorzieningseisen bijdragen. Als wat ‘ze’ tzt voorstellen als architectuur die reële variëteit – nog steeds – niet faciliteert, heeft enig vervolg nog steeds geen zin, integendeel. Tja, dat weten we helaas nu ook al(lang).

65.10

Zie ook **aantekening 65.6**. Deel 3, **Voor klein bedrag koopt bedrijf veel invloed** (in: **NRC Handelsblad**, 6 september 2018, pp. 10-11) schetst verhoudingen met (mee)betalende bedrijven ipv overheidsinstellingen zoals in deel 2. (Ook) ik vind er

alles voor te zeggen om voor onderzoek inspiratie op te doen in de praktijk. Maar de relevante praktijk is nogal wat ruimer dan een enkel bedrijfsbelang. Zodra zo'n nauw belang feitelijk de onderzoekagenda bepaalt, gaat het geheel mis. De weeffout betreft

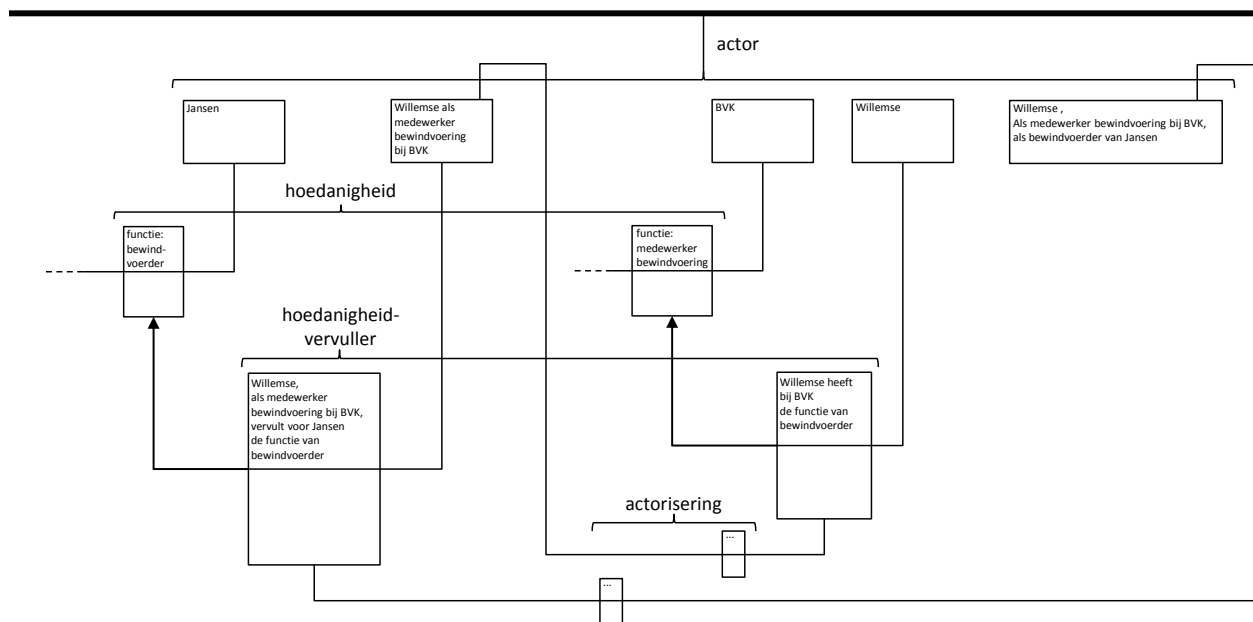
de verplichting een externe partner te betrekken bij een subsidieaanvraag voor onderzoek.

Dat is met zoveel woorden immers een oproep aan het (mee)betalende bedrijf om zulk onderzoek te sturen. Die inbreng wordt als gunstoid opgevat, en voor het volle pond 'mag' het bedrijf daarom met een gedeeltelijke, zeer beperkte financiële bijdrage volstaan.

Nogmaals, wat een bedrijf 'wil,' zou een bedrijf helemaal moeten betalen. Daarvoor loont het om – wederom – onderzoekers in eigen dienst te hebben.

Voor mijn nadere structuurvoorstel verwijs ik naar [Uit de gevarendriehoek](#).

65.11

65.12

Op 6 september jl. heeft de Raad van State met een advies gewezen, zie daarvoor de toelichting op zijn website,

op knelpunten bij digitale overheidscommunicatie en bij wetgeving.

Ook die Raad ziet de opgave helaas – dus – véél te beperkt, dwz tot – interactie middels – informatieverkeer met overheid als minstens één van de deelnemers. Dat is daarom nog niet werkelijk infrastructuur resp. stelselmatig gedacht. Maar zelfs op die toch beperkte schaal van uitvoering van overheidstaken gaat het inderdaad al grondig mis. Want, zachtjes uitgedrukt,

[t]oegankelijkheid digitale overheid [is v]oor burgers [...] niet altijd even gemakkelijk[.],

omdat, aldus de Raad van State verder,

[d]e overheid [...] feitelijk [bestaat] uit honderden organisaties die digitalisering niet allemaal op dezelfde manier aanpakken.

Wat met voorrang stelselmatige opzet verdient, is nodige en voldoende verbijzondering van tegelijk samenhangende hoedanigheden van/voor deelnemers aan hun feitelijke verkeershandelingen. Voor allerlei handelingen door burgers en bedrijven in hun onderling maatschappelijk (informatie)verkeer zijn resp. nadere hoedanigheden wettelijk geregeld dan wel met aanvullende voorschriften e.d. (Ook) dat moet dus allemáál volgens één stelsel gelden. (Pas) wanneer dat maatschappelijk op z'n ruimst bemeten gebeurt, past tot en met rechtsprakelijk informatieverkeer wat zowel materiële als procesmatige hoedanigheden betreft. Hoewel de Raad van State nog deelt in overheidsmatige kortzichtigheid, kan dat advies desalniettemin helpen. Het biedt wellicht een aanleiding om qua reële variëteit van hoedanigheden te wijzen op de noodzaak van maatschappelijke(r) oriëntatie voor, met standaardisatie van dien, de voorzieningen die de Rechtspraak thans voor digitale toegankelijkheid nastreeft. Een ander onderwerp in het advies is eveneens van extra belang voor rechtspraak. De Raad van State waarschuwt tegen de nogal klakkeloze praktijk van

het gebruik van geautomatiseerde beslisregels (algoritmes), die volautomatisch besluiten nemen, zonder menselijke tussenkomst.

Dat géén "menselijke tussenkomst" aan de orde is, klopt overigens niet. Er was iemand die het computerprogramma maakte, iemand die er opdracht voor gaf; zij zijn onverminderd verantwoordelijk. Ook dat gaat voor algoritmisch onvoorziene omstandigheden dus prompt mis,

wil er met alle omstandigheden rekening kunnen worden gehouden.

De Raad van State vermeldt nadrukkelijk dat het advies in kwestie "ongevraagd" is. Hij vindt een alarmsignaal kennelijk hoogstnodig en neemt initiatief, terecht.

65.13

Toen ik **aantekening 65.4** schreef, was ik in **Reclaiming Social Psychology** niet verder gekomen dan hoofdstuk 1. Inmiddels heb me door het gehele boek geworsteld, toegegeven, alsmaar vluchtiger. Greenwood maakt prompt duidelijk dat hij zoiets als wetenschappelijk realisme bepleit. Maar het blijft mij een raadsel wat er aan realisme nog valt te verbijzonderen dat de toevoeging wetenschappelijk rechtvaardigt. Mijn indruk is dat Greenwood zijn voorstel gaandeweg probeert op te bouwen met kritiek op enerzijds empirisme, anderzijds constructionisme. Dat ervaar ik gauw als onnavolgbaar. Waarom doet hij zijn eigen voorstel niet? Of komt hij er wel degelijk luid en duidelijk mee, maar begrijp ik het domweg niet? Ik raak geen wijs uit resp. wordt niet wijzer van zijn bewering, bijvoorbeeld, dat voor

[t]he notion of truth as correspondence[, ... a]ll one needs to understand is **the meaning of particular theoretical descriptions**[. ...] Someone who understands the meaning of such descriptions [...] **automatically** recognizes what it means for such descriptions to correspond or fail to correspond to reality[. pp. 27-28]

Ik zou zeggen dat de gewenste uitkomst tevens het uitgangspunt mag vormen, indien

[o]nly someone who failed to understand the meaning of such descriptions [...] could find talk of their correspondence to reality unintelligible.[p. 28]

Op mij komt het over, dat Greenwood iemand die hem niet volgt maar dom vindt. Dat lijkt mij juist geen argument. Ook van zijn taalopvatting kan Greenwood mij niet overtuigen. Volgens hem zijn

social functions of language [...] parasitic upon its ability to serve descriptive functions.[p. 49]

Tja, als objectiviteit de maat van wetenschap is, en – zulke – wetenschap de maat van communicatie, tja, dan is taal primair een beschrijvend middel. Zowat omgekeerd meen ik, dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is. Dat verzoek is deels beschrijvend, te weten om te verduidelijken wát de één van de ander als gedrag verlangt. Daar is overigens niets parasitairs aan. Wat mij betreft is er qua taal(gebruik) niets natuurlijker. Zoals ik het zie, begrijpt Greenwood niet waarom hij zijn boek schreef. Hij wil lezers ermee ‘bewegen’ tot andere opvattingen, en zo door naar gewijzigd gedrag ... waaronder erkenning van zijn bijdragen, enzovoort. Realistischer kan ik het niet duiden ... Ik wil er verder ook niet zoveel tijd aan besteden. Een praktisch bruikbaar kader, en ik ben dan vooral op zoek naar aanknopingspunten voor stelselmatig modelleren, herken ik immers niet. In de boektitel trof mij de term “identity,” maar ook weer daarover draait Greenwood m.i. rondjes:

[T]he identity of a person is determined by the identity project he or she is engaged in.[p. 112]

Pff ...

65.14

Ik heb inmiddels niet alleen de toelichting, maar ook het “ongevraagd advies” zelf van de Raad van State gelezen. Nav enkele tekstpassages heb ik nog wat verdere stelselmatige opmerkingen.

In zijn [Ongevraagd advies over de effecten van de digitalisering voor de rechtsstatelijke verhoudingen](#) (31 augustus 2018) stelt de Raad van State, dat

de overheid [...] de ambitie een iOverheid te worden [...] niet op een gecoördineerde wijze [nastreeft]. Het gemak van het functioneren van de overheid staat voorop. Bij de implicaties daarvan voor de verhouding tussen overheid en burger wordt onvoldoende stilgestaan. [...] Gevreesd moet daarom worden dat vooral de burger dreigt te worden opgezadeld met de risico's, het ongemak en de nadelen van het gebruik van deze technieken door de overheid.[§ 1]

Indien, aldus de Raad van State,

digitalisering [...] in toenemende mate [leidt tot] besluiten die volautomatisch zijn genomen, [...] dreigt de burger slachtoffer te worden van een robotachtige gelijkheid, waarbij geen oog meer bestaat voor de eigenheid van zijn situatie. [...] Daardoor komt maatwerk (rekening houden met alle relevante feiten en omstandigheden) in de knel.[§ 1]

Dat is inderdaad de crux, ook en vooral van behoorlijk bestuur, te weten toepasselijke zgn situationele verbijzondering. Dat vergt dienovereenkomstige contextuele verbijzondering van taal- c.q. tekengebruik met (hulp)middelen voor informatievoorziening annex –verkeer. Dat is de enige manier om “maatwerk” op stelselschaal te faciliteren.

De Raad van State toont reeds besef van stelselmatige oplossingsrichting met de opmerking, dat

[g]egevens [...] soms een betekenis [hebben] die afhangt van de context waarin ze worden gebruikt.[§ 3]

Soms? Dat geldt altijd! Voor ordening van betekenissen inclusief samenhang ertussen, waarbij die ordening enz. ook nog eens veranderlijk is, moet contextuele

verbijzondering als beginsel gelden. Neem de basisregistraties waarnaar de Raad van State verwijst. Desbetreffende informatie heet dan wel authentiek, maar is ook betrekkelijk; wat daarvoor telt, is de verhouding tussen een zgn maatschappelijk object en de Nederlandse staat. De staat in kwestie kan daarin de basis zien, maar voor andere verhoudingen van zo'n object is dat vaak helemaal niet aan de orde. Kortom, wat de Raad van State met context als uitzondering erkent, is zelfs de stelselmatige regel van contextuele verbijzondering. Het is dus niet zo, dat

[s]ommige gegevens [...] van karakter [veranderen] als ze uit hun context worden gehaald.[§ 3]

Dat geldt voor alle "gegevens," en dat maakt zowel consequente als expliciete contextuele verbijzondering nodig (lees ook: onmisbaar) mede om de terecht aanbevelingen en nadere adviezen van de Raad van State ook weer stelselmatig te operationaliseren.

Tevens heeft de Raad van State kritiek op ontbrekende samenhang onder de noemer van overheid:

Wat overheid heet, bestaat [...] uit honderden organisaties die digitalisering niet allemaal op dezelfde manier aanpakken. Wat bij het ene bestuursorgaan standaard is, is bij een ander orgaan onmogelijk. De burger raakt daardoor het spoor bijster.[§ 2]

Op z'n minst verwarrend is dan wel de aanduiding "standaard." Vanwege handhaving van nodeloze verschillen (!) tussen overheidsorganisaties bestaat juist – nog – géén standaard voor zgn digitale toegankelijkheid enzovoort. De opgave luidt om een standaard te vestigen voor stelselmatige ordening van wél reële verschillen (de nodeloze verschillen op te heffen). Voor wie dat paradoxaal vindt klinken, helpt het wellicht om zo'n maatregel een metastandaard te noemen; zie verder o.a. mijn opstel [Wat is een semantische standaard en hoe kan College Standaardisatie die vraag \(anders\) beantwoorden?](#) (in: **PrimaVera**, working paper 2011-02, Universiteit van Amsterdam, 2011). (Ook) de Raad van State mist nog het inzicht dat stelselmatigheid kwalitatief anders is:

Interoperabiliteit, de onderlinge uitwisselbaarheid van systemen tussen overheid en burger, maar ook tussen overheden onderling, is derhalve geboden. Dit wordt met de term standaardisatie bedoeld.[§ 4]

Veelzeggend over vooralsnog onstelselmatige oriëntatie is de [Lijst open standaarden](#) die, let wel, Forum Standaardisatie (FS) bijhoudt als "verplicht krachtens het 'pas toe of leg uit' beleid." Daar staat nog steeds geen, vooruit, metastandaard bij (terwijl het meeste van wat er wél staat op stelselschaal zelfs belemmerend werkt).

Karakteristiek voor een netwerk is, dat elementen niet langer vergaand zelfvoorzienend zijn (met "uitwisselbaarheid" als voorwaarde, maar complementaire voorzieningen bieden die ze over en weer benutten. Dat vergt opzet als netwerk annex stelsel, met dus een ander soort (meta)standaarden dan nog geschikt voor traditionele informatiesystemen resp. toepassingen. Noodzakelijkerwijs moet de verandering tot, zeg maar, vernetwerking uitgaan, heel praktisch, van verspreid en daardoor ooit apart ingerichte voorzieningen. Volgens een stelselmatig streefmodel kan tussen oorspronkelijk gescheiden informatieverzamelingen e.d. stapsgewijs samenhang worden gevestigd (waarvoor een zgn informatieronde dient; zie o.a. [Stelselmatig overzicht via informatiesleutels](#)).

De Raad van State beklagt zich over de vloed van

regelgeving [waarin] dezelfde vragen over gevolgen voor burger, wetgever en overheid steeds terug[komen]. De vragen worden [echter] ad hoc en afwijkend, en evenzo vaak ook niet of nauwelijks, beantwoord.[§ 2]

Dat lukt natuurlijk pas volgens een manier die op stelselschaal met variëteit van dien bemeten is. Daarvoor is [Metapatroon](#) geschikt. In de woorden van de Raad van State gaat het nog slechts om

een coherente aanpak van de zijde van de regering, met onderkenning van de veranderingen die digitalisering in het functioneren van de overheid scheidt.[§ 2]

Dat overheidsfunctioneren betreft echter ook maar een – gering – gedeelte van maatschappelijk verkeer in het algemeen. (Juist) op die ruimste schaal moet de “aanpak” dus een “coherente” zijn. Dan zijn de voorzieningen voor “het functioneren van de overheid” dus in één en dezelfde moeite klaar. En die moeite is vanwege de keuze voor reële stelselschaal met – facilitering van – informatieverkeer per saldo zelfs véél kleiner (omdat zgn nodeloze verschillen niet langer afleiden). Het bezwaar dat de Raad van State oppert tegen algoritmen, te weten dat

[r]egels [...] per definitie abstract [zijn], bedoeld om op een verscheidenheid van situaties te worden toegepast,[§ 3]

gaat volgens Metapatroon dus niet op. Want Metapatroon is een methode voor theoretisch onbepaalde verbijzondering volgens situaties. Wél realistisch is het bezwaar dat de situationele variëteit voor – regels voor – eenduidige gedragsbepaling vaak praktisch onmogelijk valt te voorspellen; daaraan is debet zowel het aantal relevante situaties, als veranderlijkheid van wat als zulke situaties tellen. De illusie is daarom volstrekt vals, dat daarvoor – verder – géén “menselijke tussenkomst” nodig is. Digitalisering helpt ons aan alweer wat andere middelen voor ons informatieverkeer. Dat is intermenselijk verkeer, en digitalisering leent zich allang voor zgn infrastructuur. Ipv zich primair te bekommeren om “eigen functioneren” zouden overheidsorganisaties hun aandeel in verantwoordelijk voor infrastructuur moeten nemen. Nogmaals, met heuse infrastructuur, ofwel berekend op facilitering van (informatie)verkeer op stelselschaal, kan “eigen functioneren” – pas – wèrkelijk verbeteren. Dat lukt, omdat burgers dan de verkeersregels enz. begrijpen, ook voor zgn informatieverkeer.

65.15

Wat mij zojuist positief opviel, is een zeer recent “ongevraagd advies” door de Raad van State. Zeg dus ook maar alarmsignaal. Dat lijkt vooral tot BZK gericht, maar alle omgekeerde retoriek ten spijt, met dogma vind ik het daar heersende gefragmenteerde overheidscentrisme – tja, ik kan tegenstrijdig beleid niet anders benoemen dan ... tegenstrijdig – mbt digitalisering nog zwak aangeduid. Dat blijft daar dus helaas niets worden.

Is er nu ècht ook bij EZ niemand, die voor een stelselmatige, ofwel infrastructurele aanpak valt te porren? Over ongevraagd advies gesproken, laat EZ vooral publicitair doen alsòf ‘het’ slechts het bedrijfsleven dient, wat kan mij het schelen. De opzet kan en moet echter van meet af aan infrastructureel bemeten zijn, sterker nog, dat is zelfs ‘voordeliger.’ Daar hebben we tzt allemáál iets aan, eindelijk.

65.16

Daags na ons gesprek, eind juni jl., stuurde ik je enkele emailberichten. Verdwijnen ze in zoiets als een zwart gat? Ik heb de moed echter nog niet opgegeven. Of ben ik

allang door wanhoop gedreven?

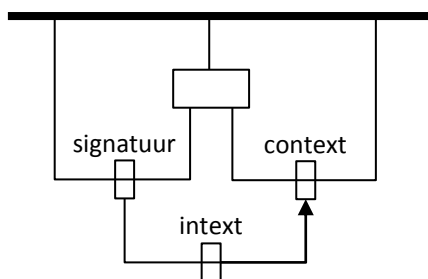
Ditmaal meen ik een zeer recent “ongevraagd advies” door de Raad van State als toepasselijke aanleiding te kunnen laten gelden. Ik deel de analyse van risico’s en stem ook graag met het advies in. Dat blijft echter bij een hoofdlijn. Want ook weer de Raad van State ontbreekt het m.i. aan de informatiekundige kennis om de richting aan te geven voor stelselmatige operationalisering. Zo is daar ook wat telt als standaard(isatie) helaas nog steeds traditioneel opgevat. Inderdaad, zoals ook Forum Standaardisatie hardnekkig doet.

Voor de zoveelste keer probeer ik je argumenten te leveren voor een andere, stelselmatige betekenis van (meta)standaard. De Raad van State maakt terecht principieel bezwaar tegen gelijke behandeling van ongelijke gevallen. Nodig is infrastructuur voor verschillende behandeling van verschillende gevallen, klaar. Als je er iets van vindt, en dat zou toch moeten, stel ik het op prijs om op z’n minst een netzo inhoudelijke reactie van je te vernemen. Nòg liever ervaar ik uiteraard dat FS een stelselmatige koers voor standaarden kiest.

65.17

Nog even over zgn verbijzondering. Waarop een model mikt, zijn – aanknopingspunten voor – eenduidige (gedrag)beschrijvingen. In dat verband kan je ook een eigenschap beschouwen als onderdeel van gedrag.

Gedrag van ‘iets’ kan variëren al naar gelang van situatie. Volgens Metapatroon biedt een zgn signatuur slechts de aanduiding van/voor de (nul)identiteit van ‘iets.’ Met context als aanduiding van situatie, zijn er uitgaande van één signatuur in een model dus netzoveel verschillende (gedrag)beschrijvingen, ook wel intexten genoemd, mogelijk als er verschillende contexten zijn opgenomen. In figuur 1 zijn die onderlinge verhoudingen ruwweg geschetst, als metamodel overigens ook weer met Metapatroon.

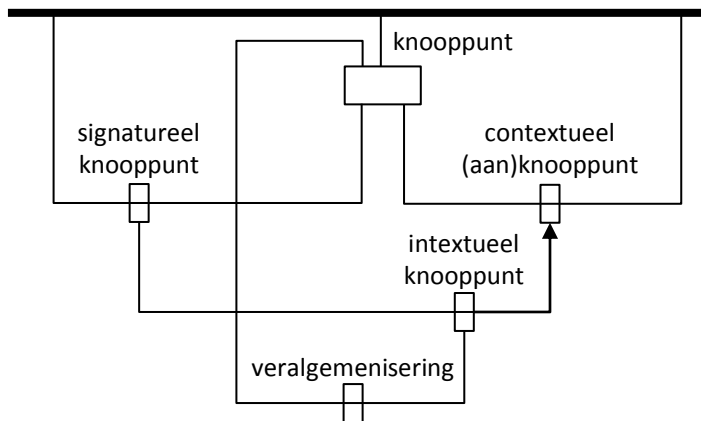

figuur 1

De recursiviteit volgens Metapatroon berust op erkenning dat elk intextueel knooppunt in een model dus een ... knooppunt is. En als zodanig kan ook dat knooppunt gelden als signatuur en/of contextueel (aan)knooppunt resulterend in verdere intextuele knooppunten, enzovoort; zie figuur 2.

Dat werkt dankzij de aanvankelijk stellig als constraintuïtief ervaren ‘verbijzondering’ van intextueel knooppunt tot knooppunt-in-het-algeméén. Maar, nogmaals, daardoor zijn dáárvan weer de verbijzonderingen volgens signatuur resp. context mogelijk, enzovoort.

Voor enige nadere toelichting op herhaling van signaturele verbijzonderingen, zie ook [Cascading nil nodes in Metapattern](#).

figuur 2

65.18

Ik ga nog wat verder in op wat de Raad van State in zijn “ongevraagd advies” beweert, nota bene op z’n Metapatroons dus ten onrechte, over verwaarlozing van situationele bijzonderheden als gevolg van digitalisering. Het is daarentegen maar, of de situatie van een geval voldoende verbijzonderd erkend is om recht te doen aan dat geval. Daarvoor vormt digitalisering zeker géén principiële belemmering, maar het vergt zeker wèl een methode, ook nog eens stelselmatig verantwoord benut, voor ordening van reële variëteit (en zo door naar passende computerprogrammatuur).

Voor overzicht helpt het altijd om een voorstelling van uiterste mogelijkheden te maken. Aan de ene kant geldt dan slechts één situatie voor alle gevallen. Aan de andere kant geldt voor elk geval apart een situatie.

De kunst met (verkeers)regels is om het optimum ertussen te bepalen (en dat zonodig te wijzigen, omdat en/of opdat ... situaties wijzigen). Indien het belang van een bepaald geval maar, het woord zegt het al, belangrijk genoeg telt, gelden er specifieke regels voor. Zo is Nederland een koninkrijk. Op enig moment is er precies één koning(in) met gedragsregels die daarom alleen maar gelden voor haar/hem, oh ja, in die hoedanigheid.

Sterker nog, feitelijk is elk geval uniek. De vraag is dan voor elk geval, of eventuele afwijking van de regels vooraf moet zijn toegestaan resp. achteraf worden gebillijkt. Zo ja, klopt, dat komt feitelijk steeds neer op extra regels, te weten voor dat ene geval, enzovoort.

Voor infrastructuur werkt dat uiteraard niet. Daarom is het aantal (verkeers)regels zéér gering gehouden in verhouding tot het aantal – mogelijke – gevallen. Op basis daarvan gebeurt handhaving. Kan ook niet anders. De Raad van State heeft m.i. echter volkomen gelijk met zijn pleidooi voor o.a. doorzichtige regels en ruimere bezwaarmogelijkheden.

De vergissing van de Raad van State is om een traditioneel inderdaad nog praktische moeilijkheid voor een theoretische onmogelijkheid te houden. Dankzij digitalisering volgens Metapatroon vervalt juist een belemmering om (verkeers)regels situationeel verder te verbijzonderen. Dat ‘past’ beter voor verschillende(r) gevallen, aan mogelijkheden voor handhaving gaat niets verloren en leidt tot minder bezwaren. Waar wachten we eigenlijk nog op? Tja ...

65.19

Johan van den Bossche schetst in **1875-1975 Honderd jaar beeldende kunst** (Kunstforum, 1976) een

overzicht [...] van de richtingen in de beeldende kunsten [...] waarvan de beoefenaren zich op één of slechts enkele kunstproblemen bewust he[bben] toegelegd. Dit [is het] kenmerk, of parallel, de [...] instelling van de 'moderne' kunstenaar[. ...] Het feit dat de kunst zich meer en meer extreem toelegt op het onderzoek van enkele kunstproblemen, zodat deze vaak zelf het onderwerp van de kunst worden, is kenmerkend voor de moderne kunst.[pp. 7-8]

Zo beschouwd is informatiekunde nog niet modern, alle vernieuwingsretoriek ten spijt. Volgens Van den Bossche's karakterisering probeer ik dat voor informatiekunde alweer sinds geruime tijd te veranderen. Eerder heb ik [Metapatroon](#) al vergeleken met kubisme. Op aanwijzing van Van den Bossche spits ik dat toe tot zgn analytisch kubisme. Dat kubisme, nou ja, steeds de kunstenaar in kwestie

wil de structuur van de zichtbare werkelijkheid veranderen [...] d]oor de gelijktijdigheid van meerdere gezichtshoeken[. ... E]kstreem doorgevoerd [...] worden de natuurlijke ruimte en het perspectief fragmentarisch. Telkens de meest interessante vormen en een andere hoek van bekijken blijft over van het geheel van het onderwerp. Deze stukken worden aaneengesloten tot een volkomen nieuwe en zelfstandige structuur.[p. 30]

Met Metapatroon gaat het nog weer ruimer om allerlei, zeg ook maar, onderwerpen met beschrijvingen van hun gedragingen die verschillen al naar gelang de situatie inclusief tijdsverloop. Daarvoor heb ik inderdaad ook een analytische opzet gekozen, maar dan met analytisch volgens de toepassing op meetkunde, dwz algebraïsch. Een schilder houdt zich een de beperking van een doek, dus een plat vlak. Zolang z/hij nog figuratieve herkenning handhaaft, ontkomt z/hij niet aan verwikkeling van meerdere verhoudingen volgens voor- resp. achtergrond. Dergelijke "kunstproblemen" zijn überhaupt niet aan de orde dankzij analytisch-algebraïsche oriëntatie op (betekenissen)variëteit. Waar Van den Bossche "analytisch kubisme" schrijft, past radicaal verdergaand daarom zelfs subjectief situationisme resp. Metapatroon:

aldus is het analytisch kubisme een andere interpretatie van of visie op de realiteit, alhoewel het op het eerste gezicht abstrakt lijkt.[p. 30]

Wat kan er concreter en, nota bene, praktischer zijn dan eenduidige gedragsverbijzondering van een "onderwerp" per situatie? (Want) problematisering van grondslagen, en ik doe dat met/voor informatiekunde, is zinloos als doel op zichzelf. Met alweer betere grondslagen, noem het ook maar theorie, zijn – véél – betere resultaten haalbaar.

In de overige moderne-kunstrichtingen die Van den Bossche voorstelt, herken ik niet of nauwelijks aanzetten voor methodische ordening van veranderlijke betekenissenvariëteit. Hmm, futurisme, soms? Dat is volgens Van den Bossche

meer een typische instelling tegenover de moderne technische wereld en wat kunst daarin te betekenen heeft[. p. 42]

Lees in zowel dit citaat als het volgende voor "kunst" dus ook informatiekunde:

Het moderne stadsbeeld, de wereld van de machine, beweging, lawaai, geweld en de gelijktijdigheid van die symptomen staan in de futuristische kunst centraal. Eenheid van tijd, ruimte en gevoel worden verbroken.[pp. 42-43]

Ook een model à la Metapatroon kan aanvankelijk de indruk wekken van

dit explosieve en soms verwarde karakter.[p. 43]

Verwarrend is nodige en voldoende gedragsverbijzondering volgens relevante situaties echter niet, integendeel. Het is stellig even wennen. Met dadaïsme heeft mijn streven naar een informatiekundige paradigmawissel gemeen dat

[h]et [...] een beweging [is] die de kunst wil aanvallen om een nieuwe kunst te laten ontstaan.[p. 44]

Maar “een beweging” heb ik niet op gang gebracht (omdat ik zgn bewegingen wantrouw). In tegenstelling tot dadaïsme is het daarom juist **niet** zo, dat Metapatroon

een totaal verzet aan[tekent] tegen al het traditionele in de kunst.[p. 44]

Wat traditioneel als zoiets als eenheid-volgens-onderwerp geldt, past met Metapatroon in een ruimer, zgn stelselmatig kader. Dat lukt door in eerste aanleg door wat als oriëntatie, perspectief e.d. volgens een bepaalde traditie impliciet blijft als situatie (in model: context) te expliciteren.

Voor verbijzondering volgens situaties moet de informatiekundig ontwerper inderdaad ook wel iets van een surrealist hebben. Volgens mij is èlk teken (lees ook: informatie) een verzoek tot inschikkelijkheid. Volgens een motief probeert een verzoeker met een teken iemand ànders – of haar-/hemzèlf – ergens toe te bewegen. Stelselmatig modelleren van betekenissen vergt aldus

onderzoek naar de drijfveren van de menselijke geest en scheppingsvermogen[pp. 46-47]

En dan is er ook nog

[d]e kinetische kunst [die] een ingreep [wil] doen in ons begrip van tijd en ruimte, deels uitgaande en alluderend op grootstedelijke situaties waar energie en dynamiek zich voortdurend manifesteren.[pp. 64-65]

Door het – recursieve – verbijzonderingsbeginsel heeft modelleren met Metapatroon voorts iets weg van

systematische kunst. Over het algemeen beschouwd is [dat] geen aparte kunstrichting, maar een principiële inhoudelijke basis en werkmethode voor veel andere kunstvormen.[p. 68]

Wat ingewikkelder is de duiding als minimal art. Eén van de drie dimensies van de zgn semiotische enneade betreft: teken. Elk enneadische dimensie telt op zijn beurt drie elementen. Van teken zijn dat: context, signatuur en intext. Uniek identificerend voor verbijzondering is de configuratie van signatuur en context. Wat volgens minimal art dan een “beeldhouwwerk” in enge zin is, laat zich volgens Metapatroon vergelijken met een signatuur. Voilà,

[m]en streeft naar integratie van het beeldhouwwerk in een gelijkaardige ruimte.[p. 72]

Langs de tekendimensie is context voor een signatuur zo’n “gelijkaardige ruimte” (zoals motief dat voor focus is langs de interpretatiedimensie, en situatie voor identiteit langs de object- annex feildimensie). Onderscheid tussen signatuur en context verklaart betekenissenvariëteit. Dezèlfde signatuur in – combinatie met – een àndere context ‘geeft’ een andere betekenis (zoals een àndere signatuur in dezelfde context dat ook doet, dwz nòg weer anders). Daarbij is een tekengebruiker

zich doorgaans van geen context bewust. Het is alsof dat een “vormloze ruimte” is. Inderdaad, Juist met Metapatroon

wil [men] de vormloze ruimte aktiveren en door plaatsing van minimale skulpturen er een nieuwe vorm-inhoud aan geven.[p. 72]

Met minimal art, als ik het idee tenminste begrijp, blijft dat beperkt tot steeds één geval van “vorm-inhoud.” Een model met Metapatroon mikt op een stelsel van zulke interdependente gevallen. Daarom vind ik de vergelijking met analytisch kubisme het passendst. Hoewel daarbij de afbeelding meestal weliswaar tot één (hoofd)onderwerp beperkt blijft – want anders zouden er meer “kunstproblemen” bij komen – krijgt uitdrukking van perspectivische variëteit aandacht. Met minimal art is Metapatroon dan wel weer verwant, omdat zij

vragen [wil] doen rijzen in verband met onze omgeving[. p. 72]

Het houdt niet op met suggestieve vergelijken:

Het dagelijkse leven, elementen die ons omringen, gewone gebeurtenissen en situaties behoren tot de onderwerpen van de nieuwe figuratie.[p. 82]

Figuratief is Metapatroon uiteraard niet. Juist dankzij symbolische uitdrukkingwijze – en dat geldt tevens voor de voorgestelde schematechniek voor modellering – is eenduidige ordening van betekenisvariëteit ongeacht schaal van informatieverkeer nieuw aan Metapatroon. Ik merk op dat symbolisch principieel verwijst naar conceptueel, en omgekeerd; het gaat daarbij om twee – van de drie – verschillende eneadische dimensies annex momenten Tenslotte, althans afgaande op Van den Bossche’s toegankelijke overzicht van moderne-kunstrichtingen, valt Metapatroon evenals

[k]onceptuele kunst [...] te beschouwen als een analytisch onderzoek naar de grondslagen[. ...] De conceptuele kunst beoogt een zich bewustworden van de gewone dingen.[pp. 96-97]

Maar terwijl

[i]n de conceptuele kunst [...] men zich [beperkt] tot de idee (het concept)[, dwz r]ealisatie wordt onnodig geacht[, p. 96]

zijn Metapatroonmodellen praktisch bedoeld, en wel als ontwerp voor ontwikkeling van – digitale – hulpmiddelen voor deelnemers aan informatieverkeer. Maar überhaupt los van zgn digitalisering is Metapatroon inderdaad – uniek? – geschikt voor verkenning van interdependente verhoudingen.

65.20

Bedankt voor je verwijzing naar de ww webpagina van de zgn Kafkabrigade. Ik vind het zowel nogal kinderachtig als averechts zoals daar de combinatie luidt van reactie op het “ongevraagd advies” van de Raad van State resp. een alternatief adviesvoorstel door de Kafkabrigade. Ik meen dat de Kafkabrigade zichzelf over het onderwerp in kwestie, zeg maar digitale overheid, tussen de regels door :-) meer gezag toekent. Zo staat er, dat

[h]et lijkt alsof de Raad [van State] – ondanks de straffe bewoordingen die ze gebruikt – toch niet volledig doorgrondt hoezeer de wet en het democratisch gezag meer en meer moet wijken door de wijze waarop de ICT in Nederland is ingericht.

Werkt het opbouwend om met zoveel woorden nota bene de Raad van State voor dom uit te maken? Behalve onbehouden e.d. vind ik dit oordeel van de Kafkabrigade

ook onterecht. Nee, uitputtend gedetailleerd “doorgrondt” de Raad van State de ondermijnende invloed niet. Maar dat doet niemand, dus de Kafkabrigade evenmin. En hoe komt de Kafkabrigade er bij, dat

[d]e Raad van State [...] al [lijkt] te hebben opgegeven dat veranderingen mogelijk zijn[?]

Daar valt de moeite die de Raad van State doet met een nota bene zeldzaam “ongevraagd advies” beslist niet mee te rijmen. Al met al heb ik de indruk dat de Kafkabrigade meent, dat de Raad van State met de eer gaat strijken waarvan de brigade vindt dat zij die verdient. Daar komt dus welles-niets van, sterker nog, met die reactie is dat zelfs meteen weer begonnen, waardoor feitelijk nog steeds niets verandert. Wellicht moet de Kafkabrigade haar eigen functioneren eens kritisch onderzoeken ... Ja, uiteraard,

[w]illen we echt verbeteringen aanbrengen, dan zal dit onderliggend probleem moeten worden aangepakt.

Maar ook de Kafkabrigade mist als operationaliseerbaar uitgangspunt dat maatschappelijk verkeer nu eenmaal door variëteit gekenmerkt is, en voor zgn. beschaving, cultuur enz. ook moet zijn. Het is dus 1. een principiële probleem indien ‘we’ die variëteit niet erkennen. En we houden 2. een praktisch probleem, zolang ‘we’

[v]oor de wijze waarop de ICT in Nederland is ingericht

nalaten om die reële variëteit passend te faciliteren. Wel beschouwd komt ook de Kafkabrigade nog steeds niets verder dan de oproep

een meer integrale blik op het probleem te ontwikkelen. Een blik vanuit het perspectief van de burger en het publiek belang.

Dat vindt de Raad van State dus óók. Prima, maar hoé dan? De Kafkabrigade geeft daarentegen de Raad van State er nog maar eens van langs met de opmerking, dat

[e]en verkokerde kijk [niet] helpt[.]

Omdat een cruciaal aspect van de oplossing informatiekundig is, en ook nog eens volgens een nieuw paradigma, valt het de Raad van State zeker niet te verwijten dat uitwerking ontbreekt. De agendering verdient alle lof, punt.

De Kafkabrigade bluft dat zij de oplossing wél kent. Ik zie er echter niets van.

Botweg voorbijgaand aan de aanbevelingen annex adviezen die de Raad van State eveneens wel degelijk doet, en die mij op hoofdlijnen alleszins toepasselijk lijken, verwijst de Kafkabrigade naar enkele rapporten met volgens haar wél relevante aanbevelingen/adviezen. Nee, het zou me niets verbazen, als blijkt, tjonge, dat is toevallig, dat de brigade daarbij wél betrokken was.

Tja, een “integrale blik” vergt methodisch een stelselmatige opzet van – facilitering van – informatieverkeer op maatschappelijke schaal. Zelfs maar enig besef van de praktische noodzaak van stelselmatig bemeten methode ontbreekt helaas alom, en de Kafkabrigade, mee eens, intrigerende naam, weet ook niet beter.

Wat publiciteit betreft, in de editie van 10 september 2018 betuigt **NRC Handelsblad** in het redactioneel commentaar **Digitale overheid: Openbaar bestuur moet beter weten dan ‘computer says no’** (p. 17) wel ruitelijk instemming met het “ongevraagd advies.” Dat versterkt agendering, en zo moet het dus. Van wat

kunstmatige intelligentie heet, begrijpt de commentaarschrijver overigens nog altijd weinig. Of z/hij drukt zich onzorgvuldig uit. Zo meent z/hij dat

[k]unstmatige intelligentie [...] een verzameling technieken [is] die bijvoorbeeld zelfstandig patronen k[a]n ontdekken in grote hoeveelheden gegevens[.]

Tja, wat is “zelfstandig”? Iemand heeft zo’n computerprogramma bedacht en gemaakt, en iemand heeft daarvoor opdracht verstrekt. Voorts is het te simpel om te stellen, dat

[e]n algoritme [...] net zo nauwkeurig [is] als de ingevoerde data[.]

Wat uiteraard ook telt, is de verwerking volgens het desbetreffende computerprogramma. Daar verandert de aanduiding algoritme niets aan. Enfin, wat ook weer in de krant volslagen onbelicht blijft, is de structuur volgens welke informatie (lees dus ook: data) beschikbaar is. Die structuur(mogelijkheden) moeten berekend zijn op ook nog eens in-de-tijd veranderlijke variëteit van samenhangende betekenisverschillen door-de-schalen-heen.

65.21

Met die tekst kan je m.i. àlle kanten op, dus waarom zou ik er kritiek op hebben? Ik veroorloof me toch je [voor je a.s. sollicitatiegesprek] enkele aandachts- resp. gesprekspunten te suggereren.

Uitgaande van de veronderstelde indeling volgens richten, inrichten en verrichten – een indeling die overigens al veel langer bestaat dan de bron waarnaar wordt verwezen – ligt de nadruk op uitgangspunten voor inrichting. Dat heet dan “organisatiefilosofie,” maar dat gaat met die tekst gelukkig verder dan organisatie (terwijl ik filosofie overigens iets anders vind, maar goed). Het betreft de zgn organisatiefilosofie van/voor een bepaalde gemeente. Is het opzet, dat echter helemaal nergens iets kenmerkends van die gemeente staat vermeld? Zulke algemeenheden zijn overal en altijd van toepassing. Inwoners van de gemeente in kwestie kunnen onmogelijk herkennen dat het verhaal over hèn gaat. Op z’n gunstigst is aldus hun onverschilligheid voorbereid. Dat is vast niet de bedoeling. Traditioneel is de positionering van “informatiemanagement” als aspect c.q. element van organisatie(filosofie). Dat blijkt met zoveel woorden voorts uit de beknopte functieomschrijving van de concernadviseur informatiemanagement. Het werkterrein betreft “informatiestromen in de organisatie.” Mis! Als ik ook wat aan wervend taalgebruik mag doen, de dynamiek van een open gemeente eist vooral voor inwoners – en voor overige belanghebbenden binnen èn nota bene buiten de ene gemeente – flexibele voorzieningen voor informatieverkeer met gemeentelijke geledingen. Er staat als richting duidelijk dat “we werken ‘van buiten naar binnen’.” Prima, (pas) dankzij dienovereenkomstige, dus algemenere inrichting is informatiemanagement “in de organisatie” ook meteen géén probleem meer. Oh ja, daarom klopt de aanduiding “concernadviseur” ook niet (maar stel zo’n functietitel in elk geval voorlopig maar niet ter discussie). Hoe dan ook, nog ervan afgezien dat ik de noodzaak van zo’n Engelse term, in dit geval concern dus, niet zie, gaat het volgens mij om – advisering over – **informatieverkeer in publiek domein** (wat de titel is van een nota die ik in 2004 samenstelde). Het is vaak inderdaad praktisch om te beginnen, vooruit, “transitie,” met wat ooit allemaal opgezet is als interne informatiesystemen, toepassingen, registers e.d. van eerste samenhang te voorzien. Onder de noemer van inrichten is het daarvoor echter alweer te laat. Het is dus de vraag, of die gemeente daarvoor het richten nog wil heroverwegen. Of is dat allang

precies de bedoeling, te weten dat zgn informatiemanagement juist niet beperkt blijft tot de eigen ... organisatie, maar komt het in de voorliggende tekst slechts onvoldoende tot uitdrukking?

Laat ze niet te veel schrikken. :-)

65.22

Bedankt voor je – eerste – reactie [op **aantekening 65.14**!] Omdat je in het zgn ongevraagd advies van de Raad van State “inderdaad ook een kans voor [(B)FS]” herkent, stuur ik je hierbij ook graag afschrift van twee verdere **aantekeningen**, te weten **nrs 65.18 en 65.20**. Heb je dus nog wat méér om “vernünftig inhoudelijk op te reageren.” Ik kijk ernaar uit. Wanneer je er allereerst liever over praat dan schrijft, ook prima; kom vooral ‘op de koffie’ :-).

65.23

In de loop der tijd heb ik enkele pogingen ondernomen om – een – werk van Immanuel Kant (1724-1804) te lezen. Telkens vergeefs, ik heb dat nooit volgehouden.

Onlangs trof ik met een exemplaar van **Kant-Brevier** (Marion von Schröder, derde editie, jaar van uitgave niet aangegeven) een door Johannes Pfeiffer aan Kants werk(en) ontleende verzameling citaten. Ik sloeg het willekeurig open, kwam terecht op pagina 70 en las daar allereerst het citaat midden op die pagina. Naar verluidt afkomstig uit **Fortschritte der Metaphysik** staat er:

Im Raum und Zeit ist das Unbedingte nicht anzutreffen, was die Vernunft bedarf, und es bleibt dieser nichts als das immerwährende Fortschreiten zu Bedingungen übrig, ohne Vollendung desselben zu hoffen.

Ja, dàt begrijp ik prompt. Mooi. Kan ik Kant dus bijschrijven als variëteitspionier. Want ik herken er de grondslag in die ik voor zgn subjectief situationisme laat gelden, en wat ook het basisidee is van de modelleermethode/-taal [Metapatroon](#). Elk gedrag van een object is situationeel. Van situatie tot situatie verandert objectgedrag.

Bovenstaand citaat heeft Pfeiffer in **Kant-Brevier** onder de noemer **Die Grenzen theoretischer Erkenntnis** opgenomen. Ik laat hier verder maar in het midden dat nadere kwalificatie als theoretisch m.i. nodeloos beperkend is. Kennis dient gedrag, is dus juist altijd pràktisch. Hoe dan ook lees ik een opvatting van Kant waaraan de mijne wel degelijk nauw verwant is tevens uit andere citaten die Pfeiffer onder die noemer weergeeft:

Was die Dinge an sich sein mögen, weiß ich nicht und brauche es nicht zu wissen, weil mir doch niemals ein Ding anders als in der Erscheinung vorkommen kann.[in: **Kritik der reinen Vernunft**]

Aller Irrtum besteht darin, daß wir unsere Art, Begriffe zu bestimmen oder abzuleiten oder einzuteilen, für Bedingungen der Sachen an sich selbst halten. [in: **Reflexionen zur Metaphysik**]

De kunstgreep waarmee het met Metapatroon lukt om verschijnselen als verschillende zgn situationele objecten met dienovereenkomstig verbijzonderde gedragingen tevens geordend samenhangend te beschouwen houdt in om tòch een voorstelling van, vooruit, een ding-op-zich te maken. Dat moet dan echter contra-intuïtief, dwz principieel gedragloos, gelden: nul-identiteit.

Interessant vind ik voorts dat enkele tekstpassages van Kant pas begrijpelijk voor me zijn, en zelfs onmiddellijk, lòs van wat hij als context ervoor opvoert (en ik dus

vooral mijn eigen context 'meenam'). Ik wijt dat aan valse schijn volgens theorie. Praktijk telt. Zo moeten reële betekenisverschillen methodisch onderscheiden zijn om informatieverkeer – ook met digitale middelen – adequaat te faciliteren. Anders werkt het op zgn stelselschaal niet, nooit, punt. Dat is destijds voor Kant inderdaad nog geen opgave. Hij beseft echter terdege waarom een paradigmawissel moeilijk is, en al helemaal als het om erkenning van betrekkelijkheid gaat. Met opnieuw dank aan Pfeiffer voor zijn moeite om een citaat panklaar te leveren:

Ob es gleich einem Philosophen sehr schwer wird, etwas als Grundsatz anzunehmen, ohne deshalb sich selbst Rechenschaft geben zu können: so ist doch dem gemeinen Verstande nichts gewöhnlicher. Er will etwas haben, womit er zuversichtlich anfangen könne. Die Schwierigkeit, eine solche Voraussetzung selbst zu begreifen, beunruhigt ihn nicht, weil sie ihm (der nicht weiß, was Begreifen heißt) niemals in den Sinn kommt, und er hält das für bekannt, was ihm durch öfteren Gebrauch geläufig ist. Zuletzt aber verschwindet alles spekulative Interesse bei ihm vor dem praktischen, und er bildet sich ein, das einzusehen und zu wissen, was anzunehmen oder zu glauben ihn seine Besorgnisse oder Hoffnungen antreiben. [in: **Kritik der reinen Vernunft**]

Mijn kanttekening luidt dat zo'n beperkte houding geen bezwaar is voor een verkeersdeelnemer voor haar/zijn gebruik van verkeersvoorzieningen (lees ook: infrastructuur). Integendeel, die focus is voordelig resp. noodzakelijk. Maar voor de opzet van infrastructuur is dat anders. Infrastructuur moet, nogmaals, berekend zijn op willekeurige focus van willekeurige deelnemer. Adequate infrastructuur voor maatschappelijk informatieverkeer komt niet van de grond, zolang politici en bestuurders erover beslissen volgens het per gebruiksgeval beperkende perspectief van verkeersdeelnemer. Infrastructuur is géén theorie. Voor verloop van maatschappelijk verkeer is nota bene zelfs niets praktischer dan infrastructuur. Zoals Kant terecht opmerkt, op die schaal "ist das Unbedingte nicht anzutreffen."

65.24

Dit is een vervolg op [aantekening 64.77](#). Eén van Aleksandr Zinovjev's personages in **Gapende hoogten** is Schizofreen die

een sociologische verhandeling [schrijft] bevangen door het vage gevoel van een geheim dat hem alleen bekend was of in ieder geval maar heel weinig mensen, en dat hij zijn onvruchtbare leven niet zou kunnen afronden als hij niet een uiterste poging deed om dat geheim aan de mensen mee te delen. Hij wist dat zijn geheim de mensen volslagen oud liet. Maar dat speelde feitelijk geen rol meer. Hij voelde een morele plicht, niet tegenover de mensen – de mensen was hij absoluut niets verschuldigd –, maar tegenover zichzelf. [p. 15]

Schetst Zinovjev aldus zijn eigen motief? En/of in hoeverre is die passage op mij van toepassing, met m'n aanhoudend geschrijf over de noodzaak en mogelijkheid van verkeers- annex stelselmatige informatiekunde? Haha, ja,

[t]enslotte is mijn theorie, zoals iedere andere theorie, banaal eenvoudig, maar is het erg ingewikkeld die theorie te leren gebruiken. [p. 16]

Verder is er niets geheimzinnigs aan. Enfin, het personage Klodderaar zegt eerst tegen Schizofreen:

Het is frappant zoals jouw prognoses en beoordelingen steeds bevestigd worden[. ...] Hoe kan dat toch? [p. 16]

Echt weten wil hij het echter niet:

Jouw theorie interesseert mij als zuiver intellectueel verschijnsel [...] en niet als handleiding voor een verstandige gedragslijn. Voor mijn gedragslijn heb ik namelijk mijn intuïtie.[p. 16]

Zucht.

65.25

Met verkeer in de betekenis van omgang betreft gedrag als verkeersdeelnemer altijd een betrekking, te weten met een andere verkeersdeelnemer inclusief haar (of: zijn) wedergedrag.

Voor informatieverkeer zijn o.a. digitale hulpmiddelen beschikbaar. Stel dat iemand zulke hulpmiddelen wil gebruiken. Als begin zijn drie invalshoeken mogelijk. Iemand kiest allereerst

- A. haar eigen – nadere – hoedanigheid voor het aangaan enz. van een bepaalde betrekking,
- B. de – nadere – hoedanigheid van haar wederpartij voor de beoogde betrekking of
- C. de – soort – betrekking waarvoor zij (of: hij) deelneemt aan (informatie)verkeer.

Verbijzondering ad A beperkt de mogelijkheden ad B resp. ad C. Dat geldt uiteraard voor elk begin. En de nodige en voldoende verbijzondering ad A, B en C kan (af)wisselende ‘stappen’ vergen.

Wat met een apart, kleinschalig bemeten informatiesysteem (lees ook: toepassing) een menu heet, kan beperkt blijven tot prompte keuze(mogelijkheden ad C (want B staat daarvoor vast en voor A is – eventueel – een aparte autorisatiemodule oid. ingericht).

Als integraal onderdeel van voorzieningen voor informatieverkeer op stelselschaal moeten keuzes ad A, B en C in expliciete samenhang worden gefaciliteerd. (Ook dat is kwalitatief anders. Meer van hetzelfde zoals ingericht voor een enkele toepassing, werkt domweg niet.

De proef onder de noemer van autorisatieprofiel, overigens alweer enkele jaren geleden door Information Dynamics opgezet, voorziet in de mogelijkheid van een begin volgens A waarna de mogelijkheden ad C beschikbaar komen (met steeds per mogelijke – soort – betrekking impliciete bepaling ad B; op die manier levert A feitelijk een bijdrage aan een bepaalde taak van B). De volgorde is voor zgn digitale toegankelijkheid enz. dus ook anders denkbaar.

Gangbaar is tot dusver de benadering met voorrang voor keuze ad B. Iemand ‘kiest’ dan voor de ww website die haar beoogde wederpartij beschikbaar heeft met dienovereenkomstig specifiek aanbod van betrekkingen; eventueel eist die wederpartij voor eventueel vervolg door de, zeg maar, gebruiker dat zij zich bekend maakt.

Voor de verhouding tussen zgn zelf en ander met informatieverkeer zie ook hoofdstuk 6, [Identiteit, identificatie & informatiebetrekking](#), in de nota [Informatieverkeer in publiek domein](#) (2004).

65.26

Deze woordspeling is stellig allang niet origineel meer, maar een [parodisme](#) blijft het: Fake America great again!

[Enkele weken later zag ik dat er al – onder andere? – een documentaire met die titel bestaat.]

65.27

Zoals per telefoon aangekondigd stuur ik je hierbij een oriënterend tekstje over zgn transactiegerichtheid.

Wanneer iemand zegt dat digitale informatievoorziening (voorheen genoemd: automatisering) transactioneel ingericht moet zijn, kan je het, zo algemeen gesteld, zelfs graag, grondig en prompt met haar/haar eens zijn.

Transactie is interactie, vice versa. Verkeer is een verzamelbegrip voor trans- annex interacties (lees ook: aparte gevallen van betrekkingen tussen deelnemers in nadere hoedanigheden). Dus, verkeer is principieel interactioneel. Dat geldt uiteraard óók voor zgn informatieverkeer (en interactioneel informatieverkeer is daarom een pleonasme).

Actor A stelt een vraag aan actor B. Wenst A zsm antwoord te krijgen van B? Wenst B zsm antwoord te geven? In hoeverre staat de vraag van A l0s? Leidt de ene vraag tot een andere, enzovoort? Is een antwoord eventueel voorwaardelijk voor interactionele vervolgvraag? Vraag resp. antwoord blijkt – ook – steeds ... betrekkelijk.

Aanvankelijk was geautomatiseerde informatievoorziening beperkt tot vergaand l0sstaand opgevatte vragen z0nder hoge antwoordprioriteit. Dan kan het verzamelen van vergelijkbare vragen lonen om zo'n serie in een geconsolideerde verwerkingsslag van antwoord(en) te voorzien. De maandelijkse salarisverwerking van/voor een organisatie kan – nog steeds – dienen als voorbeeld. Dat lijkt vanzelfsprekend. Maar het betreft wel degelijk de vraag omtrent haar/zijn maandsalaris van A als individuele werknemer aan B als werkgever.

Hoe dan ook, zulke seriegewijze informatieverwerking/-voorziening werd destijds gevestigd als de impliciete regel van/voor digitalisering. Dáárop vormt de gevalsmatige opzet de uitzondering.

De toenmalige uitzondering is feitelijk allang de regel, en omgekeerd. De katalysator is het gebruik van digitale technologieën tevens voor, letterlijk v0rgaand, (tele)communicatie. Dat maakt verschil tussen enerzijds vragensteller, anderzijds antwoordgever 0nmiskenbaar.

De seriegewijze opzet valt niet simpelweg te, zeg maar, ontleden tot gevalsmatige facilitering van informatieverkeer. Dat vergt principiële heroverweging. Wat eenmaal gevalsmatig ingericht is, kan daarentegen ter beantwoording van overzichtsvragen e.d. door aggregatie w0l lijken op seriegewijze facilitering. In die zin is gevalsmatige inrichting 'altijd goed' (maar dat moet dan uiteraard w0l stelselmatig zijn gebeurd). Nota bene, ook met een zgn serie van gevallen zijn vraag en antwoord aan de orde, dus informatieverkeer. Daarbij zijn de, zeg maar, oorspronkelijke vragenstellers echter vervangen door een verzamelvrager. En het verkeerskarakter bleef mede daardoor verhuld.

Voor een schets van gevalsmatige inrichting op stelselschaal, zie [Basismodel van het verkeersstelsel](#) (hoofdstuk 3, nota bene figuur 8) in [Informatieverkeer in publiek domein](#); nadere toelichting enz. staat daar in [Modulariteit voor dynamiek](#) (hoofdstuk 5) en [Identiteit, identificatie & informatiebetrekking](#) (hoofdstuk 6).

In dit verband is ook toepasselijk [**aantekening 65.25**] d[ie] ik onlangs stuurde over – de noodzaak van facilitering van – interactionele wisselwerking tussen, ik herhaal:

- A. haar eigen – nadere – hoedanigheid voor het aangaan enz. van een bepaalde betrekking,
- B. de – nadere – hoedanigheid van haar wederpartij voor de beoogde betrekking òf
- C. de – soort – betrekking waarvoor zij (of: hij) deelneemt aan (informatie)verkeer.

Dat is immers precies de indeling volgens vragenstellende actor, antwoordgevende actor en soort interactie resp. verkeersgeval.

Ik kom terug op die mededeling van iemand, te weten dat z/hij transactiegerichte digitalisering bepleit. Omdat z/hij er, zoals ik hierboven aangeef, van alles en nog wat mee kan bedoelen, lijkt mij allereerst – als vervolg? :-) – een oprècht belangstellende vraag gepast. Kan z/hij vertellen wat daarvoor volgens haar/men nodig is? Kan je wellicht helpen?

65.28

Géén van mijn boeken heeft veel lezers getrokken. Dat geldt ook voor [Informatiekundige ontwerpleer](#) (Ten Hagen & Stam, 1999). Maar daaraan is kort na verschijning tenminste nog een bespreking gewijd, waarop ik op mijn beurt reageerde met [Zinvolle discussie](#). En dat was het dan weer ...

Wat de toenmalige recensent maar vreemd vond, was “dat ik mijn aandacht zo sterk op de ontwerper richt.” De crux is echter dat een ontwerper opzettelijk mikt op verandering (waarbij bestendinging geldt als grensgeval), met verantwoordelijkheid van dien. Ofwel, ontwerp(en) is doordrongen van ethiek. En verantwoordelijkheid vergt een, zeg maar, drager.

Voor (ontwerp)ethiek blijf ik aandacht vragen. O.a. met de zgn gebouwde omgeving vind ik vergelijking verhelderend, ook al omdat voorzieningen tot en met infrastructuur voor informatieverkeer ‘natuurlijk’ ook worden gebouwd, ontwerp(en) inbegrepen. Sterker nog, zo iets als de totale gebouwde omgeving omvat samenhangend (!) zowel wat daarvoor traditioneel doorgaat (voor verblijf en vervoer van onszelf en wat we vooral als goederen waarderen) als wat dient voor vervoer en verwerking van informatie. Zie ook o.a. [aantekening 62.73](#), [aantekening 62.75](#) en [aantekening 63.4](#).

Die samenhang zag ik tevens aangeduid door Claudia Basta in **Preface: Shared Spaces. Shared Values?** (in: **Ethics, Design and Planning of the Built Environment**, samenstellers Claudia Basta en Stefano Moroni, Springer, 2013, pp. vii-xii):

Our increasingly multicultural societies and multifaceted [...] settings [...] are [...] something that the architect and the planner (or simply the “designer”) are called upon to consider in their theoretical as well as practical elaborations. Such complexity does not only refer to the interconnection among tangible elements of the built environment, but also to the increased relevance of their “intangible” interconnection: indeed, it is perhaps **the real vs. the virtual** that emerges as the most prominent distinction of our time. A steadily growing portion of individuals “act” and “move” daily in virtual spaces, often limiting interaction within their material spaces as a result.[p. viii]

Onderscheid tussen werkelijk en virtueel maak ik op die manier overigens niet. Wat virtueel heet, vind ik óók werkelijk, maar anders. Wel eens ben ik het daarom met de stelling, dat

[t]he capacity to connect with and remotely activate other people, without actually covering material distances, has entailed a series of era-defining transformations[. p. viii]

Nota bene, door gebruik van digitale technologieën worden juist wèl afstanden afgelegd. Maar we doen dat met onze informatie ipv met onszèlf en/of, vooruit, niet-informatieve goederen. Daar is niets ònwerkelijks resp. virtueels aan. En met digitalisering ook principieel ook niets nieuws. Het is en blijft taal- annex tekengebruik, zij het desgewenst meer en sneller over grotere afstand. Dat biedt inderdaad andere mogelijkheden, en brengt navenant andere risico's, klopt,

redefin[ing] the boundaries between the "individual space" and the "shared space" in which the "I" encounters the "Other."[p. viii]

Maar ook Basta blijft de ontwerpogave met o.a. bijbehorende ethiek tòch nog te beperkt opvatten. Weliswaar wijst zij de hoofdrichting opbouwend aan:

[T]he approach to the built environment of tomorrow requires abandoning the ambition of a generally spatial model in favor of general valid ethical approaches to its conception.[p. viii]

Maar zij associeert gebouwde omgeving onverminderd, althans, zo interpreteer ik haar bewering, met traditionele ruimtelijkheid voor gedragingen. Feitelijk vormen digitale voorzieningen voor informatieverkeer mede (!)

a physical arena in which the individual encounters the Other[. p. viii]

Die zgn arena moet alweer uitgebreider gelden. Met Basta's ethische oriëntatie ben ik het grondig eens, dus een arena

in which all of society's diversities may find a common ground for construction.[p. viii]

maar het lijkt alsof zij onvoldoende beseft dat àndere keuze mogelijk zijn en ook daadwerkelijk worden geëffectueerd. Verder drukt zij zich m.i. ongelukkig resp. onbeholpen uit. Een arena associeer ik met een strijdperk. Ik vind verkeersruimte een neutralere term. En vanwege – dynamiek van – variëteit bestaat die gemeenschappelijke grondslag volgens mij niet van/voor de, zeg maar, verschijnselen zèlf, maar als (verkeers)regel. Die luidt dat reële verschillen erkenning verdienen (en wat als reëel kan gelden, laat ik hier in het midden ... :-). Indien deze verschilregel telt als enig element van de verzameling met

uncontroversial reference values[, p. ix]

is daarmee de vraag beantwoord die Basta stelt:

One of the crucial questions we must ask is whether it is possible to translate clear and uncontroversial reference values into architectural and spatial design in our time.[p. x]

Dat lukt dus met samenhangende verschillen. Daarop is [Metapatroon](#) als informatiekundige ontwerp-/modelleermethode toegesneden.

Slechts wederzijdse erkenning van verschillen is houdbaar als beginsel voor

ensuring that the ethical considerations that safeguard the shared values of today are embedded in the conception of the built environment and recognizable during all processes of its realization.[p. x]

Wat Basta nog lijkt te missen, is dat van een feitelijke waarde ònmogelijk valt aan te nemen dat zij algeméén, dwz vast en zeker door iederéén, wordt gedeeld. Beter gezegd, dat iederéén eraan deelneemt, en dan ook nog eens àltijd (want anders had

Plato zich stellig de moeite van het opstellen van zijn socratische dialogen bespaart). Als waarden niet absoluut gelden, helpt wellicht zoets als een metawaarde. Voilà, het verschilbeginsel. Met Metapatroon kunnen betekenisverschillen worden gemodelleerd, met methodische ordening als hulpmiddel voor borging. Basta houdt het voor haar voorwoord in genoemde bundel er op, dat

this is not the place to elaborate on the specifics of the values that **ought to be** embedded into the practice of conception of our shared spaces[. p. x]

Daaruit maak ik op, dat zij het nog zoekt in concrete waarden. Nogmaals, als beginsel, dwz ethisch, voldoet op stelselschaal van verkeer echter geen waarde. Ja,

[t]he matter of values in design is far broader and far more fundamental and concerns the moral implications of artifacts and spatial plans on citizens and the responsibilities of the designer toward them.[p. xi]

De metawaarde (Engels: metavalue) operationaliseert tevens wat de ontwerper voor haar/zijn verantwoording neemt. Vervolgens verkrijgen feitelijke waarden geldigheid volgens verbijzonderingen van/voor gedragingen door deelnemers aan verkeer in hun dienovereenkomstig nadere hoedanigheden. Dàt is de methodische leidraad voor

[t]he problem [of] the significant variance in awareness of the designer or planner regarding the clarity through which he or she translates such guiding principles into their work.[p. xi]

Tot dusver gangbare methoden/talen voor informatiemodelleren ondermijnen zelfs wat Basta terecht als dringende noodzaak benadrukt:

Never before was it so important to press the designer to strive for greater clarity and consistency when making choices which may impinge on the values of others; and it is precisely because those choices are open to misinterpretation that their significance and import requires uncontroversial identification and transparency.[p. xi]

Wat een ontwerper idealiter volgens het verschilbeginsel doet, is echter niet het máken van keuzes, laat staan dè keuze van beperking tot één mogelijkheid, maar het samengaand faciliteren van gebruikers annex verkeersdeelnemers van hùn respectievelijke keuzes: infrastructuur.

65.29

De bundel **Philosophische Abhandlungen** (Bruno Cassirer, 1912) opent met het opstel **Systembildung und Idealismus** (pp. 1-23) van Nicolai Hartmann (1882-1950). Dat is weer zo'n tekst waarin volgens subjectief situationisme annex [Metapatroon](#) onderscheid past tussen enerzijds aannames, anderzijds daarmee geopperde stellingen. Met enkele aannames van Hartmann zijn die welke ik benut nauw verwant. Andere aannames zijn dat niet, en daarom kom ik op andere stellingen uit.

Hartmann begint met de bewering, dat

[d]ie Zeiten [...] noch nicht allzulange her [sind], daß man glaubte, systematische Grundproblemen mit Begriffen meistern zu können, die man in feste, unverschiebbare Formen geprägt, gleichsam ein für allemal umgrenzt und stabilisiert hatte.[p. 1]

Die zin is dus alweer méér dan honderd jaar geleden geschreven. Als er nu ièts de huidige informatiekundige stagnatie verklaart, is het helaas nog steeds die misvatting

van absoluut geldige, dus standaardiseerbare betekenissen. Hartmanns tekst is qua aannames dus ònverminderd actueel, want

[a]ls ein solches Umgrenzen und Stabilieren verst[eht] man die Definition.[p. 1]

Wat doorgaans ontbreekt, is besef van betrekkelijk- resp. beperktheid van betekenis(definitie). De aanduiding subjectief situationisme zegt het al. Betekenis varieert al naar gelang – de samenloop van – subject èn situatie (en tijd). Volkomen strijdig daarmee is dus

das Bestreben [...] Unumstössliches aufzustellen[. p.1]

Wat daarentegen overblijft om als ònomstotelijk aan te nemen, is ... variëteit. Hartmann geeft de noodzakelijke beginselsprong als volgt aan:

Nur wo man es mit der Beweglichkeit des Gedankens selbst aufnimmt, gewinnt man das, was durch die Anforderungen anderer Problemketten nicht umstösslich ist. Und es ist ein solches dann auch nur deswegen, weil es beweglich ist, d.h. weil es fernerer Ansprüchen der Umformung genügen kann.[pp. 1-2]

Alles, kortom,

muss [sich] immer wieder und wieder [...] am Anspruch der Bewegung aufheben [können]. Nur wo die Bewegung selbst als Beharrendes gefasst w[ird], gew[innt] die Substanz als Grundbegriff diejenige Bewegungsfreiheit, durch welche ihr die systematische Anpassungskraft an neue Problemstellung gesichert is.[p. 2]

Om het nogal paradoxaal te zeggen, zó is het precies! Metapatroon kent inderdaad als methodisch beginsel, dat

[d]ie gleiche Anpassungskraft [...] allen systematischen Begriffen eigen sein [muss]. Und das ist kein Widersinn. Der Begriff ist eben nicht etwas, das selbst stillsteht und anders stillstellt, sondern etwas bewegliches, sich in seinen Anwendungen Abwandelndes. [...] Er ist der Abwandlung, der Anpassung an unendliche Sonderaufgaben fähig.[p. 2]

Hartmann schrijft dat inzicht te ontlenen aan Hermann Cohen (1842-1918) aan wie de bundel waarin zijn opstel verschijnt is opgedragen. Metapatroon biedt, nogmaals, tot en met praktische systematisering van – dynamiek van – relevante verbijzonderingen (door recursiviteit van het beginsel van samenloop van ob-/subject en situatie voor eenduidige gedragsbepaling).

Na een korte inleiding waaruit ik de bovenstaande citaten putte, wijdt Hartmann zijn opstel er verder aan dat dus óók

auf die philosophischen Fundamentalbegriffe das gleiche zutrifft[. p. 2]

Daarvoor leidt Hartmann stellingen àf van zijn aannames. Maar als ònuitgesproken aannames volgt hij daarbij onderscheid tussen logica, ethiek, esthetica en psychologie. Zou hij wellicht toch nog te veel eerbied hebben voor inmiddels gevestigde wetenschappelijke disciplines? Als evenzovele onderwerpen verduidelijkt hij, hoe allerlei principieel gedachte categorieën ervoor van betekenis verschillen. Volgens mij ben ik met de zgn semiotische enneade alweer verder gevorderd. Door-en-door interdisciplinair zijn daarin als aspecten geïntegreerd o.a. wat Hartmann nog als nevenschiktelijke onderwerpen aanneemt. Zo is de enneadische ordening van zijn elementen logisch, terwijl als geheel de enneadische dynamiek psychologisch is, en wel berekend op gedragsmatige interdependentie (over variëteit gesproken). Eén van de elementen is motief en dat 'staat' dus voor ònlosmakelijk ethisch perspectief. Tja, esthetica blijft een kwestie van smaak, ofwel eveneens subjectief-situationeel ...

De slotopmerkingen die Hartmann over filosofie maakt, gaan wat mij betreft tevens weer wèl op voor een informatiemodel met stelselmatig (verkeers)bereik:

[Es] ist nie abgeschlossen und fertig, und die in ihr gangbaren Bestimmtheiten dürfen nie einfach vorausgesetzt und hingenommen werden. Sie wollen an jedem neuen Problem neu untersucht und errungen werden.[p. 23]

65.30

Allereerst haak ik in op wat jij tenslotte opmerkt over de noodzaak om mensen te kunnen overtuigen. Ben jij soms overtuigd van de tot dusver gangbare ordeningsmethode(n) van/voor betekenissen? Zo ja, dan verneem ik graag van je hoe daarmee op stelselschaal reële betekenissenvariëteit inclusief samenhang geborgd is. Zolang die methode(n) gehandhaafd blijft (blijven), ligt de overtuigingslast dáárvoor in elk geval niet bij mij. Oh ja, vergeet ajb niet dat Forum Standaardisatie alweer bijna tien jaar geleden (!) met de aanbeveling voor een àndere, stelselmatig bemeten methode kwam.

Stel dat jij geen idee hebt van welke methoden al dan niet op stelselschaal geschikt zijn. Nota bene, dan kan jij dus om te beginnen al niet overtuigd zijn van het nut e.d. van traditionele methoden. En ook verder volgens deze veronderstelling, vanwege jouw gebrekkige kennis van modelleermethoden zal je ook nooit ervan overtuigd kunnen worden, dat een kwalitatief àndere methode geschikter is, wèl werkt, enzovoort. Welke argumenten dan ook helpen niet. Maar wat denk je van, heel praktisch, een voorbeeld?

In de nota **NL DIGIbeter, Agenda Digitale Overheid** is, toe maar, het eerste hoofdstuk gewijd aan “investeren in innovatie.” Dat zou toch uitkomst moeten bieden. Het besef dat iets nieuws nodig is, lijkt aanwezig. Of is het voor de zoveelste keer valse retoriek?

Als je de oplossing(srichting) reeds kent, is het nieuwe er natuurlijk alweer vanàf. Je kènt de oplossing dus nog niet. Inderdaad, je kunt leren, ik citeer uit de nota, “door te experimenteren.” Voor jou lijkt het, dat je aldus “niet bang [bent] om risico’s te nemen,” maar je neemt uiteraard juist risico door maar vást te blijven houden aan, tja, waaraan eigenlijk? Het is helemaal niet erg dat je dat nog niet terdege begrijpt, maar doe dan tenminste ècht wat aan vernieuwing.

Wat in genoemde nota over innovatie staat, vind ik vooral onzin. Zo staat er voorwaardelijk gemikt, dat “[w]e bekijken of binnen de aanbestedingsregels ruimte kan worden gemaakt om de deelname van kleine marktpartijen beter mogelijk te maken.” Het probleem zit ‘m echt(er) niet in die regels, maar in de bevoordeling door overheidsinkopers van grote leveranciers. Aanvullende voorwaarden waaraan slechts grote leveranciers kunnen voldoen, zijn zelfs strijdig met het concurrentiebevorderende doel van de regels in kwestie; zie ook mijn column [Waanbesteding](#) (2004).

Wat Metapatroon betreft, dat is sinds jaar en dag “operationaliseerbaar.” Er bestaat een bijbehorend programmatuurplatform. Daarmee is o.a. in opdracht van BFS een wèrkende **Interoperabiliteitscatalogus informatietypen** opgezet (zoals beschreven in bijlage D van [Semantiek op stelselschaal: issues en oplossingsrichtingen](#), Bureau Forum Standaardisatie, 19 juni 2009). Die “zorg” moet je dus juist wèl vergeten. Ik her

Zolang je argumenten àfwijst omdat ze niet passen bij wat je weliswaar niet begrijpt, maar wat je gevoelsmatig vertrouwd voorkomt, en indien je met zoveel woorden ook nog eens tégen een experiment annex proefopstelling pleit, stel je je feitelijk tégen

vernieuwing op.

De principiële misvatting ook weer met **NL DIGIbeter, Agenda Digitale Overheid** blijft helaas het stupide idee dat overheidsbemoeienis een aparte categorie van informatieverkeer betreft die netzo aparte verkeersvoorzieningen rechtvaardigt. Ik ben blij dat je mijn opmerking aanhaalt over – de onzin van – vereenzelviging van verkeersmiddel met reisdoel. De crux van infrastructuur is juist om willekeurige doelen zoveel mogelijk met steeds eenzelfde middel ‘bereikbaar’ te krijgen. Zoals “een speciale standaardisatieagenda” aangekondigd in genoemde nota staat, baart mij zorg. Je klink tevreden, dat “Forum [Standaardisatie ook] wordt [...] meegenomen[, terwijl] de bedoeling [...] nadrukkelijk [is] om breder te kijken dan de Forum invalshoek van bovensectorale-gegevensuitwisselingsstandaarden.” Ik laat maar in het midden dan een “standaardisatieagenda” niet speciaal maar algemeen georiënteerd moet zijn (omdat anders de aanduiding standaard niet klopt). Ziet FS zijn eigen taak zó beperkt? Ik raad je dringend aan om onder de noemer van FS een volgende versie van die “standaardisatieagenda” op te stellen (maar dan ajb stelselmatig). Als je dat met/voor FS niet doet, moet FS zichzelf maar opheffen. Want wat FS òngewijzigd blijktbaar wèl doet, is gunstig uitgedrukt marginaal (en naar mijn ... overtuiging zelfs averechts).

Oh ja, de Raad van State heeft, zoals overigens nog bijna iedereen als het gaat om informatieverkeer, nog niet door dat infrastructuur feitelijk standaard(en) betreft. Het is dus niet zo, dat er standaarden voor infrastructuur gelden. Daarentegen vestigt infrastructuur dè standaard(en). Vooralsnog heerst de illusie om met standaarden iets te vestigen dat al veel van infrastructuur wèg heeft. Maar infrastructuur is van een àndere orde, met dienovereenkomstig gewijzigde betekenis van standaard(en). En van infrastructuur is dus nog geen sprake door de vernauwing tot informatieverkeer met overheidsbemoeienis.

Je hebt gelijk dat er bij infrastructuur meer, zelfs véél meer komt kijken dat de verkeersregels die ik noemde. Wat ik wil blijven benadrukken, is het zéér beperkte aantal regels **tijdens deelname aan verkeer**. Ja, het voertuig moet voldoen aan eisen. Ja, de bestuurder moet voldoen aan eisen, enzovoort. Omdat dat allemaal en nog veel meer als het ware vooràf ‘geregeld’ is, klopt, de weg is aangelegd, enzovoort, verloopt het feitelijk verkeer ‘doorgaans’ betrekkelijk eenvoudig. Enfin, er blijft méér dan genoeg om te bespreken ... :-)

65.31

Dit is een vervolg op **aantekening 65.24**. Over “verschillende opmerkingen” merkt Aleksandr Zinovjev op, dat

in de serieuze hedendaagse wetenschap gebruikelijk is, [dat] geen ervan [strookt] met de werkelijkheid.[**Gapende hoogten**, p. 20 K]rachtens de definitie van de term ‘informatie’ [kan informatie] zelf niet juist en volledig [...] zijn.[pp. 25-26] Er moet zó gelogen worden dat het de waarheid is, en zó de waarheid gesproken worden, dat het leugens zijn.[p. 26 O]ordelen over het verleden die op dit moment waar lijken, [hoeven] niet noodzakelijk waar geweest [...] te zijn in het verleden[. p. 30]

65.32

Graag kom ik na **De man zonder eigenschappen** door Robert Musil met nòg een dringende leestip. Heb ik je ooit de roman **Gapende hoogten** (Meulenhoff, 1981, vertaald door Dick Peet en Connie Brood, oorspronkelijk Russisch 1976) van Aleksandr Zinovjev aangeraden? Ik ben ‘m aan het herlezen, zojuist het

hoofdstuk(je) **Het verslag voor de Chef** (pp. 32-33). Dat vind ik op z'n tragikomisch ook weer van toepassing op de BZK-nota **NL DIGIbeter, Agenda Digitale Overheid**. Zeg maar de ene ambtenaar zegt:

We werken aan een verslag voor de Chef[.]

Daarop vraagt een andere ambtenaar:

Waar gaat dat verslag eigenlijk over[?]

De toelichting door de ene ambtenaar luidt:

Ik weet het niet[. ...] We horen het wel te zijner tijd. [...] Aangezien bij de Chef de behoefte gerijpt was om zich met het een of ander te bemoeien, hebben ze hem een geschikte aanleiding aan de hand gedaan. [...] Maar] wij [zullen] ons uiteraard met zulk werk niet bezighouden. Daarom hebben we de opdracht tot het vervaardigen van het verslag maar overgedragen aan de middelmatigste, onwetendste en voor elke rottigheid te vinden Uitvoerders, die blaken van ijver om, onverschillig welke middelen, carrière te maken, óf die de hoop hebben opgegeven dat ze nog enigerlei carrière zullen maken. Zij zullen er een waterige liflaf van brouwen vol opgeblazen getallen, ongerijmde verwijzingen en verwrongen ideeën van anderen, en de stroom van die holle rimram schuift allengs omhoog. Op elk volgend niveau zal die vervolmaakt worden [o.a.] door het vervangen van scherpe formuleringen door meer vloeiende[. ...] Minimaal een halfjaar lang zullen er stukken voor afwerking en na het afwerken omhoog en omlaag stromen. Ten slotte zal er een [...] tekst op het bureau van de Chef komen te liggen. [...] Toegegeven, deze [...] tekst [wordt] eenvoudig weggekieperd, aangezien de definitieve variant van het verslag [...] al lang kant en klaar [is]. [...] En [da]t verslag wordt dan een document van het grootste historische belang. [...] En dan dringt tot ons door wat wij gedaan hebben, wat wij moeten doen en wat wij in geen geval moeten doen.

Een derde ambtenaar voegt bevestigend toe, dat

prominente dégenerés [...] om een reeks van een ieder bekende redenen verkieslijker zijn dan [...] prominente geesten [en daarom] zijn zij het die de verslagen schrijven[.]

Je hebt het dus nogal mis, :-) mocht je denken dat Zinovjev slechts over bureaucratie, beleidsontwikkeling e.d. in de toenmalige Sovjet-Unie schrijft.

[Zie ook **aantekening 65.31**.]

65.33

Zoals ik het opvat, spraken we vanochtend o.a. over noodzakelijke erkenning van ontwerp resp. ontwerper. Daarover schreef ik o.a. [De ziekte van projectmatige correctheid](#). Wat langer uitgevallen is mijn opstel [In de hoop op informatiekundig beroepsperspectief: ontwerpers van infrastructuur voor informatieverkeer zoeken democratische opdrachtgevers](#).

65.34

De bundel **Wetenschappelijk onkruid** (samensteller John Brockman, Maven, 2015, oorspronkelijk engelstalig 2015) is gevuld met 179 korte antwoorden door evenzovele auteurs op de vraag:

Welk wetenschappelijk idee is rijp voor de prullenbak?

Hoewel ik de aanduiding logisch atomisme, of iets vergelijkbaars, niet ben tegengekomen, komt de strekking van vele bijdragen neer op m.i. inderdaad terechte kritiek erop. Maar ook in genoemde bundel vind ik een vervangende (meta)theorie nog steeds ontbreken. Wie daarentegen reeds uitgaat van subjectief situationisme

volgens enneadisch schema herkent prompt wat allerlei wetenschappelijke worstelingen delen. Dat is een stelselmatige opvatting over ... verschil, ook nog eens dynamisch.

Ja, vrijwel elk hoofdstuk in **Wetenschappelijk onkruid** laat zich op z'n enneadisch opbouwend becommentariëren. Daarmee biedt die bundel prima oefenmateriaal. Ik beperk me hier maar eens tot zo'n aanwijzing annex -sparing. Wie?

65.35

Mijn schoonvader had in de **Süddeutsche Zeitung** een bespreking gelezen van **MRX-Maschine** (Matthes & Seitz, 2018) door Luise Meier. Dat was voor hem aanleiding mij een exemplaar als verjaardagsgeschenk te geven. Ik las op mijn beurt dat boek vrijwel meteen. Volgens mij heb ik er zowel weinig als veel van begrepen. Hoe dan ook geeft Meier te denken:

MRX-Maschine verwickelt sich in paradoxe Strategien als Antwort auf paradoxe Situationen innerhalb des Systems[. p. 15]

Onder de noemer van subjectief situationisme meen ik, dat juist – zoiets als – een systeem door vermeende totaliteit paradoxaal is, herstel, schijnt. Met situationele verbijzondering probeert een subject steeds voldoende eenduidigheid te veronderstellen voor dienovereenkomstig gericht gedrag, enzovoort. Voor zover een subject een situatie nog paradoxaal ervaart, is z/hij in verbijzondering kennelijk nog onvoldoende geslaagd resp. ermee gevorderd. Overigens kan ik niet zeggen, of ik daarmee ... voldoende reden aanwijs om Meiers aanbeveling voor handelingsstrategie af te wijzen. Ik herken daarin slechts het kinderlijke verzet als uitdrukking van behoefte voor erkenning van individualiteit. Dat 'werkt' in het besef van veilige zorg. Zonder zo'n zorg(situatie) moet iedereen uiteindelijk helemaal zelf zien hoe z/hij zich in leven houdt. Over paradox gesproken, dat verjaardagscadeau beschouw ik graag als tot mij gericht teken van zorgzaamheid; dat gedrag van mijn schoonvader is aldus in tegenspraak met de oproep in het boek dat hij schonk (maar zelf niet las, en desgevraagd kon hij zich van de boekbespreking in de krant niets herinneren). Intussen ben ik het wel eens met de analytische passages in **MRX-Maschine**, dus ook hoe Meier een gift plaatst in omvattender gedragsverhoudingen. Haar kritiek snijdt hout, maar – de oproep tot – radicale versnippering vind ik onzin. Of heb ik vooral dat – dus – niet begrepen?

Ik ben zeker géén kenner van het werk van Karl Marx. Desondanks heb ik de indruk dat Meier met MRX terecht relativering en reflexieve toepassing van begrippen voorstelt. Zij laat dynamiek echter onverminderd draaien om (koop)waar. Wat zij niet benoemt, is dat een waar tevens als teken kan dienen. En dat ook doet, vaak zelfs overwegend. Of het een oorspronkelijke gedachte is weet ik niet, maar terwijl Meier m.i. voortborduurde op Marx' materialisme, leidt mijn semiotische vooringenomenheid ertoe om teken als middel voor gedragsverhoudingen voorop te stellen. Daarmee wint de analyse van Meier nog aan overtuiging, en laat zich volgens mij het idee van MRX-Maschine als paradoxaal paradoxbestrijdingsmiddel, hoe verleidelijk dat poëtisch wellicht ook is, en voor Meier vooralsnog onweerstaanbaar, liever vergeten. Want wat schiet ik, of wie dan ook, op met de bewering dat

MRX-Maschine [...] antiautoritär [ist], aber auch der Begriff des Antiautoritären ist nicht haltbar zu machen. er lässt sich nicht in der Erziehungsmethode standardisieren und ist nichts, was sich den andern antun lässt. Das Antiautoritäre lässt sich nur über Ansteckung verbreiten, er lässt sich nicht verschreiben und nicht als Heilmittel anwenden.[pp. 19-20]

Wat ook Meier m.i. nog parten speelt, is ontbrekend besef van praktisch nut van onderscheid tussen, zeg maar, verschijnselen en, vooruit, metatheorie. Klopt, verschijnselen zijn niet te standaardiseren. Sterker nog, wat verschijnt is situationeel verbijzonderd. Wèl standaardiseerbaar vind ik zo'n metatheorie. Gelet op verschillende verschijnselen kan daarvoor volgens mij slechts een verschilbeginsel in aanmerking komen. Als maat voor verbijzondering veronderstel ik situatie, en voor gedragsdifferentiatie van een subject is het wisselend steeds haar/zijn motief dat het interpretatieve moment van – een – situatie is. Als basisschema voor gedragsdynamiek stel ik de semiotische enneade voor. Enfin, zo'n verschilbeginsel laat zich wel degelijk onderwijzen. Dat vergt echter opvoeders en –leiders die het levensbelang van verschillen èn samenhang ertussen beseffen: interdependentie. Meier ziet daarentegen geen mogelijkheid aan paradox te ontsnappen, of tenminste de onvermijdelijk axiomatische grens nog wat verder wèg te denken:

MRX-Maschine ist kein Maschine die läuft. [...]Ihr fehlt das >A<, weil es eine Lücke zu Marx als Autorität geben muss[. ...] Kein Alpha also, keinen Alpha-Marx, keinen sauberen Ursprung und keinen schöpferischen Geist.[p. 20]

Nogmaals, aan axioma's als willekeurige veronderstellingen is nu eenmaal geen ontkomen. Bijgevolg duiken altijd èrgens paradoxen op. Hoewel Meier de vergeefsheid van verzet lijkt te beseffen, ziet zij geen alternatief. Nou ja, zo staat het in haar boek ... dat desondanks door bij gevestigde uitgeverij verscheen, door een gevestigde krant is besproken, enzovoort. Hoe subversief is dat? Ik verwacht helemaal niets van

Scheitern, Blaumachen und Verweigerung als proletarisches Moment gegenüber einer überall sehr chefig auftretenden Ideologie der Produktivität und Ergebnisorientierung.[p. 24] Jede leistet ihren Beitrag zum Projekt, keinen Beitrag zu leisten.[p. 27]

Er moet natuurlijk wèl nogal wat veranderen voor evenwichtiger verhoudingen, intermenselijk enzovoort. Wat Meier al verduidelijkt, is dat èlk mens met verschillende gedragingen – en ik voeg toe: in verschillende situaties – wisselt van producent naar consument;

Es findet eine Inversion des Proletariats als Klasse statt. In deren Folge ist das Individuum nicht Teil des Proletariats, sondern das Proletariat Teil des Produktionsprozesses der eigenen Identität. Wir haben es mit proletarischen Splintern zu tun. Es ist das **mich**, das ich motivieren muss.[p. 25]

Met de insteek van taal annex tekens ipv waren is dat naar mijn idee nòg duidelijker. Wat dan juist niet helpt, is een vlucht uit dergelijke betrekkingen. Als ik al ergens voor wil pleiten, is het intensivering. Met zoveel woorden zegt Meier inderdaad, dat het geen zin heeft om de ene klasse verschilontkenners te vervangen door een andere klasse, enzovoort. Op die manier verandert aan verhoudingen niets. De vraag is, hoe het lukt om verschillen inclusief dynamiek over en weer erkend te krijgen. Een pleidooi daarvoor erkennen heersende verschilontkenners niet als zodanig; zij menen een opstand, dreiging dus, te ontwaren en kiezen voor ontkenning, onderdrukking, enzovoort. Wat mij betreft is het de kunst om voor verandering niet in die traditionele tegenstelling te vervallen, maar òpbouwend het verschilbeginsel te blijven propageren. Omdat het aanspraak op een ànder beginsel betreft, komt zulk engagement, toegegeven, neer op

Als leeswijzer voor **MRX-Maschine** heb ik nog een suggestie. Ik las het boek van kapt tot kapt. Van de zes hoofdstukken sprak Meier mij met haar analyse in de hoofdstukken 2 tot en met 4 vlot begrijpelijk aan. Ook met beschouwende passages in hoofdstuk 5 stem ik vergaand in. De rest vind ik nodeloos gekunsteld, en wat aanbeveling betreft dus averechts.

65.36

Het vriendelijkste commentaar dat ik zo gauw op de, zoals de ondertitel stelt, “visie op de digitalisering van het Rijksinkoopstelsel” (september 2018, versie 0.6) kan verzinnen, is dat ik er vrijwel niets van begrijp. Zoals – iemand met – een oplossing op zoek naar een probleem kan zijn, is er hier m.i. sprake van beleid op zoek naar uitvoering. Zo werkt het uiteraard niet.

Hoe dan ook lukt het me in kort bestek niet om de opeenvolging van tegenstrijdigheden deugdelijk te analyseren. De opsteller lijkt feitelijk niets te weten van zowel inkoop als digitalisering, met zelfs eromheen een grove misvatting over infrastructuur. Af en toe verschijnt een toepasselijke term, maar operationele duiding ervan ontbreekt volledig (en/of in combinatie met andere termen staat er per saldo onzin): beleidsjargon.

Vooruit, “managed diversity” biedt een prima aanknopingspunt. Het (uitvoerings)voorstel ervoor leidt echter geheid tot chaos. Het klinkt voor een besluitvormende leek wellicht geruststellend om te kiezen voor “incrementele ontwikkeling” door te “sturen op een portfolio van kleine projecten,” maar wát dient als sturingskader? Inderdaad, dat vergt zoiets als een kaart van “diversity,” klopt, zeg ook maar van variëteit. En daarvoor mag dus op voorhand juist géén grens getrokken zijn, dwz om, toe maar, nõg meer jargon, “flexibel te zijn en continue verandering te omarmen.” Ofwel, het ontwerp mag niet beperkt zijn tot inkoopstelsel van/voor het rijk. Het is zowel eenvoudiger als qua ook nog eens veranderlijke variëteit beheersbaarder om in- c.q. verkoop te modelleren zònder aanname van – één categorie der – betrokken partijen. En laat voor stelselmatigheid dan meteen ook maar in het midden dat de – beoogde – betrekking tussen deelnemers aan maatschappelijk verkeer in-/verkoop betreft. Ga daarentegen uit van betrekking-in-het-algemeen (zoals reeds gedaan met, daar is ‘ie weer, het model voor [Informatieverkeer op stelselschaal](#)). Desgewenst valt een betrekking te verbijzonderen naar zowel de aard ervan als naar de nadere deelnemers eraan. Nota bene, zo’n opzet dient in één moeite door niet alleen rijksinkoop – wat dat ook is – maar willekeurige betrekkingen tussen willekeurige deelnemers. Oh ja, deelnemers kunnen willekeurige hoedanigheden hebben. Klaar. :-)

65.37

Volgens die zgn visie, dus “op de digitalisering van het Rijksinkoopstelsel,”

worden de principes van de **Normalized Systems Theory** omarmt die beschrijven hoe de modulariteit van systemen te ontwerpen om evolueerbaarheid te bewerkstelligen, om verandering te faciliteren en om zo innovatie mogelijk te maken.

Er is aan de Universiteit van Antwerpen zowaar een Normalized Systems Institute. Ik raadpleegde een presentatie uit 2012 van Herwig Mannaert, aldaar hoogleraar. Wat ik uit [Normalized Systems: Towards Designing Evolvable Modular Structures](#)

opmaak, associeer ik met één van de zgn constructieprincipes die Jaap van Rees ooit voor computerprogrammatuur heeft voorgesteld:

Onzichtbare koppelingen zijn verboden!

Zie ter inleiding [Van Rees over informatiekunde en zijn constructieprincipes](#), het verslag van een vraaggesprek dat ik met hem voerde.

Als ik genoemde Antwerpse presentatie het een beetje begrijp, is het met een zgn genormaliseerd systeem de bedoeling om onvoorziene “combinatorial effects” uit te bannen die kunnen ontstaan als gevolg van veranderingen. De aanbeveling daarvoor acht ik overigens niets nieuws. Dat heet(te) ook wel functionele decompositie/ontleding, separation of concerns, enzovoort. Prima.

Onder de noemer van normalisering wordt echter zelfs gemikt op zoiets als volkomen onafhankelijke, zelfvoorzienende, modulen. Inderdaad, de verzameling van zulke modulen c.q. elementen zou dan willekeurig uitbreidbaar zijn en in willekeurige configuraties inzetbaar. Oeps, een element/module ‘werkt’ op zijn beurt volgens een verzameling van klassen/typen

dealing with cross-cutting concerns, in order to deal with the anticipated changes without C[ombinatorial] E[ffects], and fully separating the element from all other elements.

Dat biedt uiteraard géén principiële oplossing, integendeel. Het probleem van wisselwerking, wederzijdse afhankelijkheid e.d. (lees ook: interdependentie) blijft ... En die claim van zgn evolutie volgens onvoorziene veranderingen klopt dus evenmin, aangezien die klassenconfiguratie slechts berekend is op “anticipated changes.”

Reële variëteit valt niet te reduceren tot zgn logische atomen. De illusie van nu weer genormaliseerde systemen volgens onafhankelijke elementen is vals. Metapatroon volgt de omgekeerde strategie, te weten van erkenning van (gedrags)afhankelijkheid. Daartoe dient het beginsel van situationele annex contextuele verbijzondering.

Tenslotte vermeld ik mijn indruk, dat de opsteller van de zgn visie zèlf stellig geen idee heeft van wat z/hij ermee beweert als “de principes van de **Normalized Systems Theory** [te] omarm[en].” Als ik me daarin vergis, zou ik zeggen: laat de argumentatie ervoor maar eens zien (en herhaling van propaganda is uiteraard géén argument).

65.38

Ik ga even door op de naam(geving) van normalized systems theory. Dat normalized is ongetwijfeld ontleend aan zgn entiteitenmodellering (waarvoor bijbehorend de ‘techniek’ van zgn relationele databases is ontwikkeld). Via een reeks normaalvormen, zo is het idee, komt de modelleur tot entiteiten met elk unieke eigenschappen. Op die manier telt de aldus opgezette informatieverzameling géén doublures. Ofwel, elke entiteit is – als je het gekunstelde bijvoeglijk naamwoord toestaat – eigenschappelijk onafhankelijk (gemaakt).

Daar had je het al. Dat lukt natuurlijk slechts op zeer beperkte schaal, dwz waar het lijkt alsof de werkelijkheid logisch atomair is gestructureerd. Maar waar geldt dat nog voor digitalisering?

Indien normalisering à la modulaire informatiemodellering op stelselschaal niet werkt, is het voor een omvattender systeem al helemaal verkeerd. Overigens heb ik, in 1991, de oorspronkelijke aanduiding voor wat ik pas later Metapatroon ben gaan

noemen óók mede op normaalvorm gebaseerd, zie – meteen de titel van – mijn opstel [Multicontextueel paradigma voor objectgerichtheid: naar de vijfde objectvorm voor flexibiliteit van informatievoorziening](#), maar juist om te wijzen het methodisch principiële verschil ermee (terwijl normalized systems theory dus ten onrechte in het verlengde ervan is gedacht).

Oh ja, Metapatroon werkt ook met bedoelde databasetechniek, relationeel dus. Daarvoor blijkt die techniek zelfs nog geschikter vanwege het modelleerresultaat als verzameling van – recursieve – verbijzonderingen.

65.39

Ik heb hem tot dusver geen afschrift gestuurd van mijn informatiekundige beschouwingen nav de visiepresentatie over het rijksinkoopstelsel. Kent hij die presentatie? Al zeg ik het zelf, :-) voor hem lijkt mij mijn commentaar leerzaam. Hoe verder?

65.40

(Ook) wat mij betreft valt er veel te bespreken, graag! (Want) ik laat er weinig van heel ... :-) De nadruk op “disruptieve technologieën” verhult onbenul. Zo blijkt nergens beseft dat blockchain en big data tegenstrijdig zijn. Dat is nog afgezien ervan, nota bene, dat nergens verduidelijkt staat, nee, louter een oproep tot “experimenten” is uiteraard niet genoeg, wat deelnemers aan ‘inkoopverkeer’ en overige belanghebbenden er eventueel mee opschieten (en erdoor worden gehinderd). Ik zou het niet weten ...

... en voor zover ik begrijp wat blockchain is, gaat het om pèr keten afgezonderde informatie (waarvan afschriften verspreid opgeslagen zijn om eventueel geknoei e.d. te kunnen opmerken). Qua informatieverzameling is een treffende aanduiding van blockchain daarom ... small data. Allemaal small data bijelkaar resulteert weliswaar in big data, maar – een – blockchain is dat dus prompt niet meer. Allebei tegelijk gaat niet. Voor dat inzicht zijn geen experimenten nodig.

Of er een kans voor een experiment is door Metapatroon als disruptieve technologie voor te stellen? Ik vrees dat ‘ze’ dån zeggen het niet te begrijpen (en dus doen alsof die visie wèl begrijpelijk is).

65.41

Inmiddels heb ik het vraaggesprek met die commissaris van ING gelezen (in: **NRC Handelsblad**, 4 oktober 2018). Ondanks je aankondiging ben ik er tòch nog door verrast. Zo ben ik bijna geneigd om de vragenstellende redacteuren te verwijten dat zij de ING-commissaris niet tegen zichzelf in bescherming hebben genomen. Als iemand zich zó verstandelijk gehandicapt toont, met dienovereenkomstig vol-ko-men gebrek aan moraliteit, hadden ze van publicatie kunnen afzien. Maar dan hadden ze de man naar een psychiatrische inrichting moeten begeleiden en hem daar laten opnemen. Of zo iemand nog behandelbaar is, betwijfel ik overigens. Daarvoor heet zo’n inrichting dan gesloten.

Volgens mij heeft ING strafbare handelingen verricht. Bewezen en al. Het bedrijf is er zònder strafvervolgning enz. erg gemakkelijk van afgekomen. Mits op grote schaal valt facilitering van oplichting af te doen met een schikking.

Ik vind de vragen uitstekend gesteld. Insteek op z’n Frans Bromets, maar vervolgens barmhartig om de man de flater met zijn ene antwoord door een volgend antwoord te laten herstellen. Dat was echter vergeefs. Hij maakte het daarentegen alsmaar erger. Tja, zoveel hardnekkige zelfdestructie verdient dan ook een verwijzing op de

voorpagina en het interview zelf meteen op pagina 3.
Heeft ING een misdrijf begaan? Ach, volgens de commissaris is er weinig aan de hand. Ja,

[h]et is duidelijk dat dingen bij ING beter konden[.]

Maar we moeten het natuurlijk niet zo opblazen,

als dingen niet helemaal goed gaan.

Het woord fout krijgt hij 'helemaal' niet uit z'n mond. En de suggestie dat ING

het [...] niet goed [doet, ... d]at is emotie.

Huh?! Blijkbaar zijn wij te dom om te begrijpen dat het zgn witwassen van geld nogal wat offers van ING heeft gevegd. Hoe kunnen wij zo ondankbaar zijn? De commissaris:

Het gaat me [...] om het toenemende wantrouwen in de samenleving. Daar moeten we wat aan doen.

Hoe verzin je het? Machteloos lach ik er maar om. Hoezo, strafbare feiten? Mijn compliment aan de journalisten Teri van der Heijden en Joris Kooiman om de volslagen verdraaide commissaris met zijn bodemloze minachting helemaal geïsoleerd te laten verschijnen.

Ik kan me niet voorstellen dat hij als commissaris houdbaar is, zelfs bij ING moet dat nu toch gauw over zijn. Door deze kolossale staart is de netzo spreekwoordelijke muis meteen vrijwel onzichtbaar geraakt.

En ik had dus een vooruitziende blik door begin dit jaar mijn bankrekening daar op te zeggen. Ik vrees overigens dat het verschil met andere banken slechts is, dat 'het' daar nog niet uitgekomen is.

Ik vind dat geldverkeer infrastructuur behoeft, en dat is een onvervreembare verenigingstaak (en overheid vormt nu eenmaal het bestuur van samenleving-als-vereniging). Daar moeten banken m.i. tussenuit (en is ook meteen zo'n commissaris overbodig; met zulke toezichthouders hebben zelfstandige misdadigers geen toekomst). Die commissaris gaat echter nog eerder de cel in dan dat dat gebeurt. Probeer dat ook eens. Dus niet alleen een rondje fietsen, maar ook zulke tekstjes schrijven. Het is altijd wat gepuzzel en gesleutel. Verder niemand die ze ooit leest, maar voor je gevoel minstens voor jezelf nuttig bezig ben je steeds wel weer even (en als emailbericht kan je het resultaat soms iemand anders opdringen).

Aanleidingen genoeg.

65.42

De redactie wist uiteraard meteen dat de krant ook de volgende dag(en) gemakkelijk gevuld raakt. Op de voorpagina van het katern **Economie** (in: **NRC Handelsblad**, 5 oktober 2018) doen Barbara Rijlaarsdam en Philip de Witt Wijnen verslag van banaliteit:

ING [...] betreurt de beschuldigingen van [haar ene] commissaris [...] aan het adres van politici.

Waarom herhaal ik haar/zijn naam niet? Die doet er helaas niets toe. 'Ze' gaan 'gewoon' op zoek naar een geschikte vervanger, dus iemand die maatschappelijk netzo ónaangepast is. Dat lijkt me geen moeilijke opgave. (Infra)structureel verandert er echter nog steeds niets.

65.43

Over zgn relationeel boekhouden schreef ik behalve het boek [Aspecten en Fasen: aantekeningen over relationeel boekhouden, organisatorische informatievoorziening, verandering enzovoort en omgekeerd](#) (Information Dynamics, 1991) enkele opstellen:

- [Het nieuwe boekhouden: actualiteit en betrouwbaarheid van financiële informatie](#) (in: **Bestuur, Maandblad voor Overheidskunde**, jaargang 4, 1985, nr 11; later opgenomen in hoofdstuk 4 van **Aspecten en Fasen**)
- [Relational accounting: beyond the paradigm of capitalism](#) (1990); vertaald naar het nederlands als [Relationeel boekhouden en de betrekkelijkheid van een kapitalistisch paradigma](#) (1990)
- [Bezuinigen voor gevorderden via relationeel boekhouden voor beginners](#) (1991)
- [Overheid, informatie en accountant: scheiding van registratie en rapportage](#) (1991)
- [Relationeel boekhouden: scheiding van registratie en rapportage](#) (in: **De Accountant**, jaargang 99, september 1992, nr 1)
- [Financieel projectbeheer in overheidskader: casus Betuweroute](#) (met J.P.H. Boom, november 1994 - augustus 2003)
- [Relational Accounts: begrippenkader voor een programmatuurpakket](#) (1992-1995)
- [Samenhangende pluriformiteit in financieel beheer](#) (augustus 2003)
- [The pattern of metapattern: ontological formalization of context and time for open interconnection](#) (in: **PrimaVera**, working paper 2004-01, Amsterdam University, 2004)
- [Metapattern for financial accounting](#) (2001-2004)

65.44

Graag zet ik zoiets als een gesprek per email voort. Zo wil ik o.a. toetsen of ik voldoende begrijp wat als probleem geldt resp. waarom een – andere – oplossing gewenst c.q. noodzakelijk is. Mag ik j(ulli)e allereerst vragen of ik dat in alle beknoptheid onderstaand redelijk uitgedrukt heb?

De organisatie in kwestie is een baten-lastendienst; als jaarrekening (financiële verantwoording) stelt de organisatie 1. een winst- en verliesrekening en 2. een balans op.

Om allerlei redenen, waarvan enkele buiten invloed van de organisatie, is de financiële administratie die aangeduid als L. met een programmatuurpakket van Oracle wordt gevoerd, niet geschikt om de verantwoordingsverslagen ad 1 en 2 zowel passend als compleet te leveren. Dat gebeurt met aanvullende c.q. gewijzigde informatie met Excel rekenbladen.

De be- resp. verwerking met Excel is omslachtig, weinig doorzichtig en daarom laat ook controleerbaarheid te wensen. Dat roept de vraag op naar een andere, structurele(re) opzet voor het opstellen van de jaarrekening.

Alvast bedankt voor verbeteringen. Wat die opzet betreft denk ik vooralsnog, dwz onder voorbehoud van de reactie op het bovenstaande, aan het volgende (zoals ik

afgelopen dinsdag al zo'n beetje zat te mijmeren ...). Het Excel-format voor de jaarrekening, met nogmaals dank voor inzage, wijst m.i. inderdaad op het nut van – vervanging door – een aparte informatieverzameling die strikt als grootboek is gestructureerd. Ofwel, dat register kunnen resp. moeten jullie met een rekeningenschema inrichten dat naadloos (!) gericht is op – productie van – het jaarwerk. En vanuit dat perspectief is – de grootboekmodule van? – L. dan veeleer aan te merken als proces- of transactiesysteem. Via expliciete verwijzingen van noemers waaronder financiële informatie in L. beschikbaar staat náár grootboekrekeningen in het toegevoegde consolidatieregister raakt dat register gevuld. Met die inhoud kan zonder extra moeite per organisatorische eenheid een proefbalans enz. worden opgesteld; daarop is het rekeningenschema immers op voorhand 'berekend.' Indien er iets niet klopt, valt dat wellicht met een correctie in L. te herstellen. Dat verdient voorkeur. Na zo'n herstelboeking kan het register opnieuw (van)uit L. worden gevuld volgens de opgegeven verwijzingen, enzovoort, totdat er via L. niets meer valt te herstellen. Wat er in de proefbalans e.d. aan 'fouten' overblijft, kan in het aparte register met expliciete boekingen – en aldus controleerbaar – bijgewerkt worden.

Met zo'n ingericht register is meteen een duidelijke specificatie beschikbaar voor de a.s. aanbesteding van digitaal hulpmiddel voor financiële administratie.

Oh ja, ik kan me voorstellen dat het zo gauw niet lukt om het boek **Aspecten en Fasen** door te nemen, als je al zou willen. :-) Een korte inleiding biedt o.a. het opstel [Samenhangende pluriformiteit in financieel beheer](#).

65.45

Als opiniebijdrage plaatst **NRC Handelsblad** de tekst van de Thorbecke-lezing van minister K.H. Ollongren (die zij naar verluidt wegens haar ziekte liet uitspreken door de secretaris-generaal van BZK). Onder de titel **Thorbecke, ook jij zou je eigen wetten nu aanpassen** (11 oktober 2018, pp. 18-19) pleit zij ervoor om "verschillen de ruimte [te] geven en toch de eenheid [te] bewaren." Inderdaad, dat is realistisch beleid, zelfs noodzakelijk. Maar hoe richt je daarvoor, praktisch dus, infrastructuur voor informatieverkeer in? Daarover hoeft de minister in zo'n lezing natuurlijk geen gedetailleerd uitsluitel te geven. Maar een geschetste hoofdlijn had niet misstaan. Kortom, zorgwekkend is dat zij er hoe dan ook geen benul van heeft. De aangehaakte BZK-staatssecretaris R.W. Knops als bewindspersoon voor zgn digitale overheid heeft met zijn ongerichte oproep voor experimenten evenmin nog steeds geen opbouwend idee van samenhangende betekenisvariëteit. Dat blijft helaas ook zo, dat principiële gebrek, zolang beleidsambtenaren e.d. zich blind en doof houden voor het allang concrete voorstel voor stelselmatig wèl passend paradigma.

Tja, alweer tien jaar geleden zat (Bureau) Forum Standaardisatie met aandacht voor Metapatroon eventjes op het goede spoor. Nota bene, kortsluiting tussen beleid en uitvoering is mogelijk. Hoe lang gaat ontkenning duren? Lees ajb wat minister Ollongren staatsrechtelijk, maatschappelijk enz. terecht beweert. Met afwijzing van Metapatroon belemmer je feitelijk uitvoering van haar beleid. Of zie jij dat anders?

ps

Overigens vind ik de stijlfiguur om de lezing als een brief aan Thorbecke op te zetten minder geslaagd. Als zodanig is de inhoud grotendeels overbodig, omdat Ollongren schrijft wat Thorbecke zèlf bedacht, en daarom allang weet.

[Emailbericht dd. 11 oktober 2018 aan hoofd BFS.]

65.46

Ik benut graag een aanleiding om een teken van leven te geven; zie afschrift van [aantekening 65.45]. Zoals je ziet, hier is niets veranderd. Geldt dat – helaas – ook voor jouw werk?

65.47

Af en toe een poging tot opschudden. Helpt inderdaad niets ...

65.48

Zijn gebruikelijke “reactie” is een voorstel om nog maar eens een biertje te drinken, op zijn uitnodiging. Nee, dus vooral geen actie, laat staan initiatief, dat is allemaal veel te moeilijk. En zo gebeurt er daar nog steeds niets.

65.49

Ik waag nog een poging om je met een slecht voorstel van mij aan te zetten tot een goed voorstel van jou. :-) Je zei dat je programmatuur wijzigde met als resultaat dat een verslag ermee enkele malen sneller opgesteld is. Volg je daarvoor een algemene(re) gedachte? Zo ja, betreft de uitdrukking met programmatuur een zgn technische uitdaging?

[Antwoord: “Ja, is inderdaad geen goed voorstel ;-)”]

65.50

Over Thorbecke gesproken, wat Auke van der Woud duidelijk aangeeft in **Een nieuwe wereld, Het ontstaan van het moderne Nederland** (Bert Bakker, 2006) is de bijdrage van een wettelijk kader, ihb Thorbecke’s grondwetherziening van 1848, aan – ontwerp enzovoort van – infrastructuur. Nav Van der Wouds boek wees ik in [Verkeersbegrip van algemeen belang: geschiedenis van infrastructurale stelselmatigheid voor toekomst van informatieverkeer](#) (in: **PrimaVera**, working paper 2008-09, Universiteit van Amsterdam, 2008) erop, dat zulk verband óók allang onverminderd geldt, en daarom noodzakelijk erkenning verdient, voor infrastructuur voor informatieverkeer. In [Strategische verschuiving door moment\(um\) van infrastructuur: de beurt aan informatietechnologie](#) (in: **PrimaVera**, working paper 2006-01, Universiteit van Amsterdam, 2006) heb ik eerder al met zoveel woorden toegelicht dat ook standaardisatie onderhevig is aan zgn schaaleffect. Voor informatieverkeer is en blijft de infrastructurale opgave daarom ernstig belemmerd, doordat Forum Standaardisatie zich van dat effect kennelijk nergens bewust is. Dat blijkt o.a. uit interoperabiliteit als hoofdthema. Dat past – nog – bij een opzet waarin verschillende organisaties e.d. prioriteit geven aan zelfvoorziening met digitalisering. Omdat een afzonderlijke organisatie de meeste voor haar relevante informatie echter niet zèlf voortbrengt, wat nota bene nog eens a fortiori geldt voor overheidsorganisaties, komt zelfvoorziening allereerst neer op verwerving van afschriften uit informatieverzamelingen (lees ook: registers) van àndere overheidsorganisaties tot en met – uitvraag aan – burgers en bedrijven. Dat gebeurt over en weer, voilà – de behoefte aan – interoperabiliteit. Omdat elke organisatie zich daarvoor in haar eigen, beperkte betekenisdomein(tje) gevangen houdt, ontstaat helaas géén besef van betekenisvariëteit op stelselschaal. Het lijkt aldus voor interoperabiliteit voldoende om zoiets als syntax van afschriften te standaardiseren (en daarvoor dan alom dezelfde ‘techniek’ te benutten). Uit bevordering van concurrentie tussen leveranciers van ‘techniek’ komt de eis voort dat hun respectievelijke digitaliseringsmiddelen wat syntactische functionaliteit

betreft strikt aan elkaar gelijk moeten zijn. En geen enkele leverancier mag daarbij het voordeel kennen, dat zijn 'manier' voortaan voor standaard doorgaat. Dàt is de reden om zgn open standaarden te volgen. Oh ja, gebruik van een open standaard is gratis (hoewel dat nogal afhangt van wat al dan niet tot zulk gebruik wordt gerekend en daarom sterk kan tegenvallen). Wat open betekent, is daarbij dus vooral wat er niet bevorderd wordt, te weten een leveranciersmonopolie. Door de retorische associatie van open met democratisch neemt – een instelling als – Forum Standaardisatie (FS) voor interoperabiliteitsstandaardisatie vervolgens een àfwachtende houding aan. Wat feitelijk allang zo'n standaard is, kan iemand aanmelden voor zoiets als een overheidslijst. Indien FS wat-is-aangemeld niet alleen een relevante standaard acht, maar ook – en kennelijk vooral – open vanwege invloed van – een passende vertegenwoordiging van – belanghebbenden, staat de lijst ervoor ... open. Zelfs voor interoperabiliteit volgens het paradigma van informatieve zelfvoorziening per organisatie heeft die lijst echter geen nut, integendeel. Om optimaal concurrentiebevorderend te werken, moeten eisen tot functionaliteit beperkt blijven (waardoor voordelen van technische ontwikkeling prompt kunnen worden toegepast). En wanneer het bereik van interoperabiliteit stelselmatig is bedoeld, horen sectorale voorstellen uiteraard niet op zo'n lijst. Principieel mis aan de opstelling van o.a. FS is, dat facilitering van informatieverkeer op stelselschaal het stadium van zgn interoperabiliteit alweer – allang – voorbij behoort te zijn. We 'verkeren' daarvoor in het stadium van infrastructuur. Volgens schaafeffect verschillen interoperabiliteitsstandaarden kwalitatief van infrastructuurstandaarden. Tja, natuurlijk ook wat standaard betekent, verschilt naar context. Voor aspecten en fasen van informatieverkeer zoals gefaciliteerd met infrastructuur, is een aparte organisatie immers juist niet (!) zelfvoorzienend. Volgens infrastructuur is het passend om van verkeersdeelnemers te spreken. En wat specifiek verkéersgedrag betreft is een deelnemer helemaal niet vrij. Z/hij volgt daarvoor verkeersregels. Die regels zijn daarvoor ook niet (!) in beheer bij telkens zoiets als een dienovereenkomstige vereniging belanghebbenden, maar infrastructurele status en samenhang is zo goed en zo kwaad als mogelijk geborgd met staatsrechtelijke procedures. Wat open betekent, wijzigt aldus van beheer naar beschikbaarheid voor willekeurige deelnemers voor hun willekeurige interacties (met ook weer regels voor eventuele beperkingen).

Digitalisering van informatieverkeer op maatschappelijke inclusief internationale schaal is belemmerd door een achterhaalde opvatting van standaarden. Zowel besluitvormers als hun adviseurs beseffen nog niet, dat hun referentiekader nog steeds een aparte organisatie centraal stelt. Het is blijkbaar moeilijk om wat voor fysieke mobiliteit ooit gemeengoed geworden is, bijvoorbeeld dat steden en dorpen hun verkeersvoorzieningen niet langer primair zèlf resp. onafhankelijk van elkaar treffen en zich vervolgens pas om aansluitingen over een weer bekommeren, naar voorzieningen voor informatieverkeer door trekken. Onder de noemer van infrastructuur, dwz op kwalitatief ruimere schaal, draait de betekenis van allerlei begrippen als het ware òm. Wat ook FS nog hardnekkig volhoudt, werkt inmiddels daarom averechts. Ook voor facilitering van informatieverkeer is de tijd van interoperabiliteitsstandaarden voorbij. Ook daarvoor hebben 'we' infrastructuurstandaarden nodig. Feitelijk is infrastructuur dan de standaard. Je zou toch zeggen, dat FS het inzicht dat thans infrastructuurstandaarden aan de orde zijn, zou verwelkomen. Daardoor wint zijn taak immers sterk aan belang. Maar

voor die verantwoordelijkheid heerst wellicht angst. De huidige taakopvatting pakt wel zo comfortabel uit. Tegenover politici, bestuurders en ambtelijke collega's die er zo mogelijk nòg minder van begrijpen, kunnen ze simpel volhouden dat ze toch hun best doen. Daar dringt 'van buiten' geen verandersuggestie door. Terwijl zij, zoals je het noemt, "dobberen," komt digitalisering tot zinken ...

65.51

En over data science resp. scientists gesproken, zoals jij met m.i. terechte bezorgdheid doet, zulke feiten krijg je niet verzonnen (variatie op het thema van fact is stranger than fiction). Als ik het als aanzet houd op engelstalige aanduidingen, ooit was er documentation science, vervolgens information science en nu dus data science. What next?

Terwijl een documentalist zichzelf vooral beschouwt als dienstverlener voor een onderzoeker, beleidsmaker e.d., kan een zgn gegevenswetenschapper het allemaal zèlf resp. alleen wel af, nou ja, dat dènkt z/hij. De één dreigt vorm strikt van inhoud te (onder)scheiden. De ànder gelooft (lees ook: verzint) klakkeloos dat er feitelijk géén onderscheid bestaat, zodat vormwetenschap nodig èn voldoende is voor inhoudswetenschap. Probeer dáártussen als beginsel dan maar eens als informatiekundige voor veranderlijke dynamiek te pleiten.

Onderdeel van zgn data science is statistiek. Wie er niet op bedacht is dat vergaand gelijkvormige informatie, althans oppervlakkig genomen, dwz louter afgaand op wat eneadisch slechts signaturen zijn, van alles en nog wat verschillend kan betekenen, interpreteert verwerkingsuitkomst als spreiding enzovoort. Dat is ook ... logisch met contextueel ònverbijzonderde informatie. Dat ziet er echter vaak heel anders uit, indien informatie allereerst goedverbijzonderd is.

Ik beweer niet dat statistiek zinloos is. Maar zònder voorafgaande contextuele verbijzondering houdt een data scientist zichzelf ermee voor de gek en zodoende wie zo naïef is om te geloven dat iemand zich toch niet voor niets scientist noemt en het daarom stellig klopt wat z/hij oppert.

Zo kunnen allerlei wiskundige methoden nuttig zijn. Ik ken daarvoor operationele analyse als noemer. Er is geen deugdelijke analyse mogelijk ànders dan volgens – het ontwerp van – een model. De aanduiding model scientist is alweer passender, maar wat is er mis met informatiekundig ontwerper?

65.52

Er was ooit een College Standaardisatie, gevuld met hogere ambtenaren werkzaam bij overheidsorganisaties uit de verschillende bestuurslagen. Klopt, die lieten zich vaak(st) vertegenwoordigen. Omdat de College-leden resp. hun invallers evenmin enig benul van dit onderwerp hebben, was voorzien in een adviesgroep; dat is Forum Standaardisatie. Daarvoor komen alweer wat lagere ambtenaren in aanmerking en verder mensen werkzaam in bedrijfsleven of bij universiteiten. Terwijl College-leden zo realistisch zijn om te beseffen dat zij er niets van begrijpen, verkeren Forum-leden in de waan dat zij dat wèl doen. Hoe dan ook moeten zij zich vooral niet inspannen. Je hebt gelijk, hun lidmaatschap is ook maar "op persoonlijke titel." Ter bestendiging van dat afstandelijke comfort is vervolgens een ondersteunende staf bedoeld: Bureau Forum Standaardisatie. BFS is ondergebracht bij Logius en op die manier onderdeel van BZK; medewerkers van BFS zijn dus ook weer ambtenaren.

Intussen bestaat College Standaardisatie alweer enkele jaren niet meer. De overheid

vindt 'haar' digitalisering immers steeds belangrijker. Daarvoor is alsmaar passender, je raadt het al, governance opgetuigd. Terwijl Digicommissaris, Nationaal Beraad Digitale Overheid e.d. ook alweer passé zijn, hebben Forum Standaardisatie en bijbehorend Bureau dat allemaal overleefd. Sinds begin dit jaar overkoepelt het Overheidsbrede Overleg Digitale Overheid (OBDO) de kortzichtigheid.

65.53

Dit is Bedankt voor je commentaar op mijn poging[, zie **aantekening 65.44**,] om de reden(en) te documenteren voor "een vervanger." Met **omslachtig** bedoel ik vooral **bewerkelijk**. Is dat wellicht een passender kwalificatie? En vind je **weinig doorzichtig** wel van toepassing op het opstellen van de jaarrekening? Zo ja, vormt **extra moeite voor controle** op de jaarrekening dan eveneens een reden? Zo nee, is de hoofdreden van eventuele vervanging van de Excel-rekenbladen dan de bewerkelijkheid ervan, punt?

Ook bedankt voor je vraag of ik "kans [zie] een proof of concept [...] te maken in een beperkt aantal uren." Hier schets ik in kort bestek graag op jouw verzoek "opties/ ideeën [die ik] heb [...] bij een volgende stap."

Ter voorbereiding van een deugdelijk antwoord op je kansvraag heb ik reeds de programmatuurproef voor het bijhouden van een grootboek volgens relationeel boekhouden opgespoord. Die programmatuur is weliswaar lang geleden gemaakt, maar de boekhoudkundige beginselen zijn onveranderd.

Ik neem aan dat bedoeld programma binnenkort weer werkt. Dan moet ik kijken wat er ook alweer al dan niet mee kan. Beperkt of niet, dat zijn uren die ik voor mijn rekening neem. Dat leidt stellig tot concretere vragen van mij aan jullie, hoe jullie zo'n grootboek-voor-jaarrekening precies zouden inrichten. Rekeningenschema, dus, maar wat mij betreft dus meteen maar op z'n relationeel boekhoudens. Vervolgens is het m.i. een kwestie van beschikbaarheid van een selectieve rapportage uit L. om te kunnen boeken in dat grootboek-voor-jaarrekening. Als we zover zijn, is pas redelijk duidelijk welk "aantal uren" er van de kant van mijn ontwerp- en ontwikkelbureau verder mee gemoeid zou zijn (en waarvoor ik dan uiteraard graag een offerte indien). Voordat het zover is, acht ik echter verder overleg nodig. Nogmaals, daarvóór kijk ik eerst naar wat dat grootboekprogramma inhoudt.

65.54

Ja, hoor, leid de aandacht maar weer af van de inhoud van het bericht dat ik je stuurde over noodzakelijke erkenning van het verschil tussen interoperabiliteits- en infrastructuurstandaarden ... :-) Als je een "achterstand" met het reageren op emailberichten hebt, helpt vooral om te kunnen selecteren wat relevant is. Lees verder!

Vooruit, omdat jij erover begint, wat jij "langs zag komen" aan personeelsadvertenties voor hoogste functies bij de (Raad voor de) Rechtspraak mbt informatievoorziening betreft voor zover ik weet in elk geval deels nog géén "vacatures." De leiding van de interne 'automatiseringsafdeling' zit er vooralsnog, maar wordt dus vervangen; dat zijn de functies 1. Algemeen Directeur, tevens Chief Information Officer van de rechtspraak (CIO) en 2. Directeur IT. De twee functies van Strategisch Adviseur IV/IT resp. IT zijn, dat kon ik althans uit de tekst opmaken, gekoppeld aan het raadslid dat zgn portefeuillehouder is voor, zeg ook maar, digitalisering. Tja, per functie toch aardige salarissen, zo tussen de 103 en 122

duizend euro per jaar. Wat doe ik allemaal verkeerd?

Oh ja, over de soort standaarden dat Forum Standaardisatie m.i. dient te bevorderen enzovoort, infrastructuurstandaarden dus, schreef ik als vervolg op mijn recente bericht aan jou een nog wat uitgebreider vervolg. Zie onderstaand voor afschrift van de aantekening in kwestie (die dus als nummer **65.50** zal verschijnen). Ofwel, als het èrgens alweer sinds jaren allerhoogste tijd is om mensen te vervangen ... Helaas blijft het een probleem dat over aanstelling, benoeming e.d. van àndere mensen vrijwel alom wordt besloten door ... mensen die juist zèlf helemaal niet begrijpen dat veranderingen nodig zijn, laat staan welke mensen wèl in staat zijn om daaraan opbouwende bijdragen te leveren. Daarom, als opmerking tussendoor, heeft het voor mij ook geen enkele zin, mocht ikzèlf al interesse hebben, om op dergelijke functies te solliciteren. Zo moddert de Rechtspraak maar door. En Forum Standaardisatie. En ... De uitval is dat daardoor, om de beeldspraak door te trekken, de modderpoel zich als moeras steeds verder uitstrekt waarin argeloze burgers opgeslokt raken. Andere beeldspraak. Zoals je weet heet – heette? – het digitaliseringsproject van/voor de rechtspraak: KEI (Kwaliteit en Innovatie). Ongetwijfeld heb je ook gehoord van Sisyphos, de figuur uit de Griekse mythologie die was, herstel, is veroordeeld om eeuwig een rotsblok tegen een berg op te duwen. Ja, dat krijg je. Het verschil is dat een wat hoger geplaatste ambtenaar ook nog eens goed betaald wordt voor voortzetting van mislukking (en van contraproductief duw- en trekwerk wordt z/hijzèlf nooit moe, want daarvoor laten zich netzo òndeskundige en aldus ònverantwoordelijke ‘dienstverleners’ gretig inhuren; ook zij maken zich overigens niet moe, omdat ze bij onbenullige opdrachtgevers ermee blijven wegkomen, herstel, binnenkomen met te doen alsòf).

Voor de goede verstaander annex lezer heb ik als samensteller van de bundel [Interoperabel Nederland](#) (Forum Standaardisatie, 2011) in de **Inleiding** (pp. 9-12) al aangegeven waaròm een kwalitatieve heroverweging van het begrip standaard nodig is, en wat de stelselmatige betekenis ervan zoal inhoudt. Nota bene, die tekst is mede ondertekend door zowel het toenmalig hoofd BFS èn de nog steeds zittende voorzitter FS. Nee, zij hebben toen stellig de strekking niet begrepen en van de onverminderd in ambt zijnde voorzitter is het relevant dat hij dat kennelijk altijd nog niet doet. Op jou is mijn hoop gevestigd! Daarom citeer ik hier uit die **Inleiding** graag wat wijst op overgang op infrastructuurstandaarden; dat betreft daar de openingsparagraaf. Bedenk ajb dat het een publicatie van FS zèlf betreft:

De informatiemaatschappij is feitelijk één en ongedeeld. Dat volgt uit het alsmaar completer dekkende netwerk voor informatieverkeer. Langs digitale weg zijn mensen en ook steeds meer ‘dingen’ voor elkaar bereikbaar, overal en altijd. A priori zijn er géén grenzen (meer) voor informatieverkeer.

Maar let op! In die grenzeloosheid van bereik manifesteert zich wel een discontinuïteit. Dat leggen we graag meteen uit. Het komt erop neer dat wat op de ene schaal prima functioneert, geen of zelfs averechts effect kan sorteren bij toepassing op een àndere schaal. Bijvoorbeeld, hoe groot kan een zandkasteel zijn? Zo is het nog veilig en even later stort het in. En zo heeft standaardiseren op kleine schaal probleemloos en ronduit productief de betekenis van uniformeren. Inclusief adoptie lukt dat kleinschalig vaak bij de gratie van gezag; iemand is er blijkbaar domweg de baas.

Vanaf een beetje òpschaling kan uniformiteit echter contraproductief uitpakken. Verschillen raken zichtbaarder. Sterker nog, verschillen kunnen èxtra productief maken. Zo weet de ene specialist wat een andere specialist juist weer niet weet, en omgekeerd. Maar voor optimaal resultaat is natuurlijk wel hun samenwerking nodig. De vraag is dan wat standaardiseren betekent voor zo’n verruimde schaal van

bedrijvigheid en verkeer, de informatiemaatschappij dus. Het blijft natuurlijk zo dat nodeloze verschillen beter kunnen verdwijnen. Vooral ook op maatschappelijke schaal blijft uniformeren belangrijk. Maar omdat enkelvoudig gezag op die schaal niet bestaat, is daarvoor een ontmoetingsplaats nodig. Zo zien talloze standaardisatie-organisaties traditioneel hun bestaansrecht. Forum Standaardisatie gaat verder: uniformeren waar dat kan, variëteit aanvaarden en zelfs benutten waar dat moet. Wat moet er met reële verschillen gebeuren? Met variëteit verschuift de betekenis van standaardisatie! Want reële verschillen sluiten de optie van uniformeren uit, punt. Voor hun samenhang is daarentegen een **verbinding** nodig, de brug tussen de verschillen die ieder voor zich (moeten) blijven bestaan.

Volgens een afgezaagd gezegde: pas dankzij zulk verband is het geheel groter dan de som der delen. Of wat formeel uitgedrukt, onder omstandigheden van variëteit krijgt standaardiseren **betrekking** op het definiëren enzovoort van extra benodigde voorzieningen voor interoperabiliteit. De onmisbare bruggetjes, zeg maar. Als er ergens een ontmoetingsplaats voor nodig is om te komen tot praktische afspraken ... Forum Standaardisatie ziet daar een steeds belangrijker taak.

Zodra 'bruggetjes' niet langer incidenteel, maar structureel ontworpen tot en met onderhouden worden, is er sprake van infrastructuur. Daarin komt precies die discontinuïteit of omslag tot uitdrukking. Ooit was het zo dat elk dorp zijn eigen voetpaadjes had. Vervolgens ging ergens een pad van het ene dorp over in een pad van het andere dorp. Voor elke 'aansluiting' gebeurde dat apart.

Voor fysieke mobiliteit gaat dat allang andersom. Een uitbreiding van infrastructuur wordt allereerst aangelegd. Daarna komen de eventuele kleinschalige verbindingswegen, de op- en afritten. Fysieke infrastructuur komt dus direct op maatschappelijke schaal tot stand.

Het idee achter deze bundel is dat **infrastructuur voor informatieverkeer** een vergelijkbare omslag vergt. Met andere woorden, extrapolatie van de traditioneel kleinschalig bemeten aanpak van standaardisatie voldoet niet voor de grootschalige opgave van de informatiemaatschappij.

Begrijp je het nu? Infrastructuur is interoperabiliteit op verruimde schaal, en daarom kwalitatief anders dan, zeg maar, pre-infrastructurele interoperabiliteit. Dat principiële onderscheid geldt ook en vooral voor passende standaarden. Of meen je dat je toch niets kunt veranderen, en het daarom ook niet eens hoéft te begrijpen? Help!

[Emailbericht dd. 16 oktober 2018 aan hoofd BFS.]

65.55

Ik heb je mededeling over – je verwachting van – je werktoekomst enkele dagen laten bezinken. Je mikt blijkbaar op: “gedwongen ontslag,” mits “voldoende interessant” ... Begrijp ik je goed? Zo ja, als dat zo uitpakt, klopt dan de aanduiding “gedwongen” nog wel? :-) En wat kan je doen om jouw vertrek zo “interessant” mogelijk voor je werkgever te maken? Moet je je daarvoor een gewillige vertrekkertonen? Of wil men je pas extra graag kwijt, met navenante premie, doordat je je zgn 'lastig' opstelt met alsmaar 'onbegrijpelijker' voorstellen? Helaas heb je dáár een (on)behoorlijke voorraad van. Over ongevraagd advies gesproken, jij zou ongevraagd o.a. een advies kunnen indienen met de titel **Opbouwende kritiek op data science** ... Dat leest niemand, niet écht, en je bent kennelijk prompt verzekerd van – nog meer? – heftige tegenstand(ers). Wat wil je nòg meer? Intussen is het allemaal natuurlijk tragisch, sterkte. Houd me ajb op de hoogte. Als je aan een wandeling toe bent, hoor ik het – ook – erg graag.

65.56

Allereerst bedankt voor toespitsing van argumenten vóór vervanging. Ik vraag begrip voor mijn drammerig aandringen. :-) Voor een ontwerper zijn zulke redenen echter

belangrijk als aanwijzingen. Ofwel, waar moet een ander gereedschap dan wèl aan voldoen? Graag loop ik je/jullie punten na om mijn begrip ervan te laten toetsen.

1. Als uitdrukking van bezwaar vind ik de aanduiding “open structuur” treffend. Daarvoor biedt een zgn grootboek dus een beproefde oplossing. Wat rekeningenschema heet plus de praktijk van evenwichtsboekingen is immers (een) structuur. Je kunt weliswaar vergaand willekeurige rekeningen ‘openen,’ maar dat gebeurt volgens die structuur (waardoor eventuele fouten zowel naspeurbaar als herstelbaar zijn, en dat geldt zowel ‘verkeerde’ grootboekrekeningen als boekingen). Kortom, niet alleen is de “foutkans” lager, maar tevens de, zeg maar, herstellkans hoger.

2. Ook graag mee eens, wanneer aparte resultaat telkens een ‘eigen’ programmering vergen, leidt dat tot “inefficiency” met ook weer “hogere foutkans.” Dankzij passende structuur(mogelijkheden) blijft programmering enkelvoudig. Een grootboekrapportage betreft een selectie volgens waarden van criteria; dezelfde programmatuur mbt verslaggeving kan allerlei resultaten leveren.

3. Deskundigheid blijft uiteraard onontbeerlijk. En het inrichten van een grootboek met vervolgens ook onderhoud van rekeningenschema is ook een soort programmering. Gelet op de gewenste resultaten, te weten financieel-administratieve verslaggeving, behoort dáárvor benodigde “expertise” juist optimaal tot uitdrukking te – kunnen – komen; zie ook punt 1 (dus zonder afleidend de aandacht aan programmering van naar hun aard aparte rekenbladen te hoeven besteden; zie ook punt 2).

Ik besef dat ik nogal vooringenomen op je/jullie nadere punten inga. Ik zie echter meteen duidelijk de suggestie bevestigd om – in elk geval aanvankelijk apart – een grootboek-voor-jaarrekening op te zetten. Dat neemt m.i. structureel de bezwaren tegen de huidige opzet weg.

Voorts bedankt voor “een voorbeeldstukje uit [een] standaardrapport.” Al helemaal omdat, naar ik tijdens ons gesprek van jullie begreep, de verslaggeving uit – de grootboekmodule van – L. niet dekkend is voor de jaarrekening – want anders is er natuurlijk ook helemaal geen extra hulpmiddel voor nodig –, stel ik een omgekeerde benadering voor. Het uitgangspunt daarvoor vormt dan de jaarrekening zoals jullie haar optimaal achten. Is dat niet achteraan beginnen? Ja en nee. Een concrete jaarrekening is inderdaad het sluitstuk van zoiets als een verslaggevingsketen. Maar voor het ontwerp van zo’n keten loont het om te beginnen met – de structuur – waarop je wilt uitkomen. Daarmee is de uitkomst duidelijk waaraan de voorafgaande schakel moet voldoen, enzovoort, tot en met de opzet van de eerste schakel. Concreet, welke rekeningen zijn, formeel uitgedrukt, nodig en voldoende om vanuit het aparte grootboek-voor-jaarrekening als verslagen 1. winst- en verliesrekening en 2. balans te laten ‘rollen’? Afgaande op de zgn formats voor jaarrekening en consolidatie zou ik zeggen dat in allebei de rijen daarvoor gelden als (hoofd)kostensoorten, terwijl kolommen in de consolidatie (hoofd)kostenplaatsen vertegenwoordigen. Door een grootboekrekening te identificeren als minstens een combinatie van zo’n kostensoort en –plaats is het ene grootboek-voor-jaarrekening inhoudelijk equivalent met die verschillende rekenbladen.

Het lijkt kinderachtig om te vragen, maar we zijn alweer een stap verder wanneer jullie lijstjes vaststellen voor a. (hoofd)kostensoorten en b. (hoofd)kostenplaatsen. Dat zou ik ook kunnen doen, althans, als het klopt wat ik over rijen en kolommen in

de formats beweer. Daarmee borduur ik echter nog klakkeloos voort op de huidige opzet. Wat vinden jullie optimaal? Vergeet daarvoor dus vooral wat tot dusver beperkingen, bezwaren e.d. zijn.

Eén waarde ad a en één waarde ad b 'vormen' gecombineerd een grootboekrekening. Per grootboekrekening laat zich dan nagaan waar in L. informatie beschikbaar is om erop te worden geboekt. Dat vind ik echter pas een volgende stap. Hoe duidelijker en strakker jullie de structuur bepalen van het grootboek-voor-jaarrekening, des te eenduidiger is het om later voor het ontwerp de schakels terug in de keten te vervolgen.

Ik hoop dat jullie deze aanpak productief vinden. Zo niet, laat dat ajb weten

65.57

Wat die functies betreft waarvoor blijkbaar wordt geworven, jij komt m.i. voor alle vier in aanmerking en dan liefst om ze ook allemaal tegelijk te vervullen. Dat is wel zo eenvoudig, nou ja, omdat jij tenminste weet wat je doet ... en bijelkaar levert dat helemaal een aardig salaris op. :-) Overweeg je om op z'n minst te solliciteren op de functie van Strategisch Adviseur IV/IT?

65.58

Ik bedacht me pas later, dat je mij op die personeelsadvertenties wees omdat jij voor de ene of andere van die functies belangstelling hebt. Is dat zo?

65.59

We kunnen het ook laten om het te – willen – bekijken ... (want) het zou weleens eenvoudiger kunnen zijn om dat boekhoudprogramma opnieuw te maken. Geef ajb voorrang aan een idee voor eventueel a.s. aanvraag voor loonheffingskorting. Wat dat betreft, expliciet is er zowel data als metadata. Als ik het goed heb, is de samenhang ertussen toch nog grotendeels in, zeg maar, programmatuurvorm, dwz op haar beurt niet vooral ook nog eens met data opgegeven. Dat zijn dan de metametadata waarover we het al heel lang geleden hadden. Wellicht – stellig? – vergis ik me, en heb jij dus óók die metametadata allang 'als data' opgezet. Nou ja, wat ik bedacht, is dat zulke veralgemenisering o.a. helpt om af te komen van – wat jij aangeeft als belemmering door – de sturingshiërarchie tussen nevensgeschikt gepresenteerde zgn frames. Waarom is dit een belabberd idee?

65.60

Zo diskwalificeer jij jezelf. :-) Ipv dat problemen jou "de moed in de schoenen [doen] zinken," kan en moet je er natuurlijk een kans in zien. Door die nota bene vier verschillende topfuncties te bezetten met verschillende mensen blijft de oplossing voor digitalisering van rechtspraak overigens wel bemoeilijkt. Eén functionaris ervoor verdient immers sterk de voorkeur, en dan ook nog eens anders. De misvatting daar is, dat er interne medewerkers nodig zijn voor ontwikkeling van programmatuur voor digitalisering. Dat is opgeblazen geraakt tot een kolossale 'afdeling' voor zgn technologie. Van weersomstuit wordt informatiekundig ontwerp overgeslagen, verhuld door valse retoriek over architectuur. 'Ze' weten dus nog steeds niet wat ze willen, dat kunnen die toch vooral technisch georiënteerde functionarissen ook nooit – helpen – verzinnen, maar stellen wel mensen aan op functies die reeds een, ook nog eens noodlottig verkeerde, oplossingsrichting inhouden.

Voorrang heeft een informatiekundig ontwerp. Naar de aard van het ontwerpwerk is een, vooruit, topontwerper niet in vaste dienst bij een opdrachtgever. Als professional

werkt z/hij van opdracht tot opdracht voor verschillende opdrachtgevers. En, tja, als je de bal zó voor open doel legt, om vanuit mijn perspectief met Metapatroon over “slangenkuilen” nog maar te zwijgen ... Jij kent eveneens mijn “verhalen” over (Bureau) Forum Standaardisatie. Waarom zakt jou juist dáárvan niet “de moed in de schoenen”? Mee eens, de kàns is er. Maar je ziet ‘m dus pas scherp resp. kùnt er opbouwend van alles en nog wat mee door consequent te mikken op zgn infrastructuur(standaarden). Krijg ik op mijn emailbericht(en) daarover nog reactie?

[Emailbericht dd. 19 oktober 2018 aan hoofd BFS; zie ook **aantekening 65.58.**]

65.61

Toch neemt ook – zelfs? – George Steiner (geb. 1929) taal veel te letterlijk c.q. woordelijk, waarmee hij m.i. slechts alfabetische tekens op schrift op het oog heeft. Dat maak ik in elk geval op uit zijn betrekkelijk vroege opstel **Afstand van het woord** (in: **Verval van het woord**, Polak & Van Gennep, 1974, oorspronkelijk engelstalig, opstel uit 1961 vertaald door Jan Prins, pp.6-30). Aan later werk van Steiner, te weten zijn boeken **After Babel, Aspects of Language and Translation** (1975) en **Grammars of Creation** (2001) wijdde ik nota bene enthousiaster eerder o.a. [Vertaalde informatiekunde](#) resp. [aantekening 55.115](#).

Weliswaar klinkt het in **Afstand van het woord** genuanceerd, dat

wij [ons] niet [moeten] aanmatigen dat een verbale vorm de enige is, waarin de geledingen en het gedrag van de geest gegoten kunnen worden.[p. 6]

Maar aanwijzing van “verbale vorm” als aparte categorie is volgens mij al verkeerd. Hoe kan het ook anders, daarvoor wijs ik op de zgn semiotische enneade als axiomatisch schema; voor figuur, zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#). Op z’n enneadisch is een teken immers onlosmakelijk een configuratie van signatuur en context (en intext). Volgens gestaltpsychologie betreft het steeds een geheel met voor- en achtergrond als samenstellende delen. Nog òngedifferentieerd volgens enneadische dimensies/momenten à la Peirceaanse triade – zie ook verderop – verklaren F. Perls, R.E. Hefferline en P. Goodman ter inleiding in **Gestalt Therapy, Excitement and Growth in the Human Personality** (Dell, 1951) dat

[c]onfiguration, structure, theme, structural relationship [...] or meaningful organized whole most closely approximate the originally German word **Gestalt**, for which there is no exact English equivalent.[p. ix]

Volgens dan toch maar de aanduiding met structuur is die van/voor een Gestalt aanvankelijk tweeledig gedacht:

The context in which in element appears is called in Gestalt psychology the “ground” against which the “figure” stands out.[p. ix]

Hoewel Charles S. Peirce (1839-1914) reeds wijst op grond, kan ik in zijn werk niet ontdekken of hij een nadere structurele bepaling van gegeven heeft. In hoofdstuk 2 van [Semiosis & Sign Exchange, design for a subjective situationism](#) (Information Dynamics, 2002) staat beschreven hoe ik er knoop in meende te herkennen, dat ik die knoop dóórhakte en hoe ik de stukken – pas – eenduidig kon toewijzen volgens wat Peirce als semiotische triade voorstelt. Aldus kwam ik tot de veronderstelling van drie soorten van grond. De grond van een object is een situatie, van een signatuur context en van een voorgrond-interpretant een achtergrond-interpretant. In deze twee laatste termen is overduidelijk de invloed van het gestaltschema herkenbaar. Ik

verving die termen later door begrip en motief. Wel staat in **Semiosis & Sign Exchange** de triade meteen uitgebreid van hexade tot enneade (zie aldaar hoofdstuk 4).

Context is dus achtergrondteken. En vooral context is doorgaans een mængsel van zintuiglijke opbrengsten (en aldus niet beperkt tot één vermeende categorie, laat staan dezelfde zgn categorie als waaraan de signatuur in kwestie exclusief is toegeschreven). Ook literatuur, het taalgenre waarop Steiner aandacht vestigt, is m.i. behept met zulke dynamiek.

Steiner beschouwt “de waarheid” als criterium om te wijzen op

de onzuiverheid en beperktheid, die de [verbale] taal noodzakelijkerwijs aankleven.[p. 6]

Want

[a]lleen na een doorbreking van de muren van de [verbale] taal kan de visionaire waarneming de wereld van totaal en onmiddellijk begrip binnentreden. [... De waarheid] behoeft niet langer te voldoen aan de naïeve logica en het lineaire begrip van tijd, die impliciet in de syntaxis aanwezig zijn. De uiteindelijke waarheid omvat gelijktijdig verleden, heden en toekomst. Het is de temporele structuur van de [verbale] taal, die deze drie kunstmatig gescheiden houdt. Dat is het beslissende punt.[p. 6]

Naar mijn idee mist Steiner juist het principiële (taal)punt. Zoals Peirce stelt, bemiddelt teken tussen object en interpretant. Voor de enneade is dat triadische beginsel dus strikt gehandhaafd. Nogmaals, de uitbreiding betreft geleding van Peirce’s drie elementen tot evenzovele dimensies/momenten met elk drie elementen, bij elkaar dus negen. Wat Peirce voorts aangeeft, is dynamiek via teken. Terwijl Steiner beweert dat “de waarheid” ligt te wachten op wie

zich terug[trekt] uit de taal.[p. 7]

komt Peirce’s opvatting erop neer, dat daardoor de cognitieve dynamiek stukt. Als dat al zou kunnen, is het resultaat dus niet zoiets als begrip-van-alles-en-altijd, maar afwezigheid van zelfs maar enig begrip: niets. Bijgevolg ontbreekt tevens enig motief. Het subject ‘moet’ even niets. Dat is stellig een aangename ervaring. Hoewel, als dat een ervaring is, vooruit, zoiets als een gevoel van hoogste waarheid, blijkt onderbreking van cognitieve dynamiek toch niet volledig gelukt ... En de aanduiding ervan als/met waarheid vind ik eerder verwarrend. Hoe dan ook, volgens Steiner kenmerkt(e) de westerse cultuur zich door het

streven [...] de werkelijkheid binnen het bereik van de taal te brengen.[p. 7]

Volgens Peirce valt er dus niets te brengen. De enige betrekking van een subject tot de werkelijkheid ‘loopt’ immers via tekens. Steiner beperkt zich echter tot wat hij elders “verbale taal” noemt. Hij verkondigt, dat het

geloof [...] niet langer algemeen [is ...] dat de hele waarheid en werkelijkheid – met uitzondering van een kleine, vreemde marge op de hoogste top – binnen de muren van de [verbale] taal ondergebracht kunnen worden.[p. 8]

Voor zover ik begrijp wat Steiner beweert, heerst juist onverminderd dat waarheidsgeloof, maar is zgn verbale taal als beschrijvingsmiddel vervangen door wiskunde:

Zij wordt een onvoorstelbaar rijke, complexe en dynamische taal. **En de geschiedenis van die taal is er een van toenemende onvertaalbaarheid** [met de oorspronkelijke verbale taal p. 8]

Wat mij betreft werpt Steiner begripsmatig nodeloze belemmeringen op door ui te – blijven – gaan van verbale taal. Taal is tekengebruik. En mijn semiotische hoofdstelling luidt: èlk teken is een verzoek tot inschikkelijkheid (Engels: every sign is a request for compliance; zie [Semiosis & Sign Exchange, design for a subjective situationism](#)). Aldus is het ene teken nu eenmaal het andere niet, met ertussen onderlinge “onvertaalbaarheid” van dien. Het is naar de aard van tekens niet anders. Klopt, wiskundige uitdrukkingen

onttrekken zich in steeds hoger tempo aan de taal[, p. 8]

maar dat geldt dan voor wat Steiner zulke taal noemt, te weten wat hij beschouwt als uitdrukkingmiddel voor wat hij beschouwt als literatuur. Zo komt hij tot de stelling, dat

tussen het wiskundige symbool en het woord [...] de verbindingen steeds [vervagen], totdat ze tenslotte verbroken zijn.[p. 8]

Ik houd het erop, nogmaals, dat het allemáál taal is waarvoor – dus – geldt dat èlke teken een verzoek tot inschikkelijkheid is. Kenmerkend voor – moderne – wiskunde vindt Steiner dat

noodzakelijke correlatie met waarnemingsgegevens [ontbreekt]; [dat betreft] ‘werkelijkheden’ die voorkomen binnen gesloten axiomatische systemen.[p. 9]

Over verzoek tot inschikkelijkheid gesproken! Dat luidt dus allereerst om de voorgestelde axioma’s te volgen. Ik zie het verschil niet met een schrijver die een lezer probeert te bewegen met een verhaal e.d.

Steiner lijkt onder verbale taal te verstaan de taal die algemeen begrijpelijk is. Een gespecialiseerde taal is dat, het woord zegt het al, dan niet. Daarbij gooit Steiner onder de noemer van wiskunde overigens te veel op één hoop. Onderling begrijpen gebruikers van wiskunde elkaar doorgaans evenmin. Wat telt, is wat iemand ermee bedoelt te modelleren. Volgens Steiner wordt

[d]e kloof tussen de taal van het woord en die van de wiskunde [...] hoe langer hoe breder. Aan weerszijden staan mensen, die ten aanzien van elkaar ongeletterd zijn.[p. 11]

Maar wiskunde is ook maar weer een (hulp)taal. Volgens een groeiend aantal (vak)disciplines dreigt over en weer onbegrip. De enneade helpt om te beseffen dat iemand die iets zegt, schrijft oid daarvoor ‘kennelijk’ een motief heeft. Dat verbindt. Terwijl Steiner “Afstand van het woord” betreurt, mist hij veralgemenisering dankzij tekenbegrip. Hij toont nodeloos ontzag voor wiskunde. Wie een formule krijgt voorgeschoteld, mag gerust vragen wat de steller ervan ermee van haar/hem verlangt. Indien de verklaring luidt, dat het een – dè? – uitdrukking van een – dè? – waarheid is, moet dóórvragen naar de beoogde gedragsgevolgen voor haar-/hemzèlf. Wie die aanvankelijke formule niet begreep, schiet dan niets op met vèrdere formules, modellen enzovoort, integendeel. Terecht waarschuwt Steiner:

Wij moeten op onze hoede zijn voor zulk bedrog.[p. 10]

De kritiek van Steiner blijft echter oppervlakkig door wiskunde als bedreiging aan te wijzen. Het gaat feitelijk om de motieven om te

bewegen [...] van de linguïstiek naar de wiskunde, van de retoriek naar de vergelijking[, ... dwz om d]e verlokkingen van de exacte wetenschap[. p. 13]

Overigens vind ik de term “exacte” daar ... onduidelijk. De enneade bevestigt wèl dat,

in een vreemde context gebracht[, ...] worden [...] uitdrukkingen vaag en aanmatigend[, p. 14]

althans, dat gevaar dreigt prompt. Ik deel Steiners analyse dat formalisering vaak leidt tot niet anders dan

een doorwrochte tautologie.[p. 14]

Aan de (hoofd)stelling dat èlk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is, is inherent dat in tekengebruik principieel

funktionele geldigheid besloten [ligt p. 14]

Over hercontextualisering gesproken, mijn opvatting over functionaliteit verschilt van die van Steiner. Eens zijn wij het erover, dat

[t]aal [...] niet langer [geldt] als een weg naar de bewijsbare waarheid[. p. 15]

Wat ik dia-enneadische dynamiek noem, zie daarvoor ook de figuur onderaan [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#), lijkt à la Möbius-ring inderdaad op

een spiraal of een spiegelgalerij[, p. 15]

zij het dat enneadische dynamiek juist niet

het verstand terugvoert naar zijn uitgangspunt[, p. 15]

maar als veranderlijk opneemt cycli met tevens momenten van gedrag en teken. Wat Perls, Hefferline en Goodman nog algemeen

the elasticity of figure/ground formation [p. ix]

noemen, maakt de enneade aannemelijk als driedelige structurering volgens drie dimensies/momenten. Zeg maar door-de-momenten heen telt

the relation between figure and ground [a]s a process of permanent but meaningful emerging and receding[, ... i.e.,] the interplay of figure and background[. p. ix W]e have again a unitary principle to work with [... being] the liveliness of the elastic figure/ground relation.[p. xi] Only the interplay of organism and environment [...] constitutes the psychological situation, not the organism and environment taken separately. [...] Intelligence is adequate orientation, efficiency adequate manipulation.[p. xii]

Weer terug naar Steiner, de kenschets die hij geeft van “symbolische logica” schiet m.i. ook nog tekort. Volgens hem gaat het daarmee om

het filosofisch onderzoek te objectiveren door buiten de taal te treden.[p. 15]

Dat kàn niet. Ook logica betreft tekengebruik. Dat kan slechts de valse schijn van “objectiveren” wekken. En “buiten de taal” is daarvoor ònmogelijk. Het waanidee is feitelijk om de taal te ontkoppelen, ofwel buiten pragmatiek te plaatsen. Nogmaals, dat is principieel onmogelijk, aangezien èlk teken ...

Steiner lijkt mij conservatief, omdat hij een beperkte taalopvatting ook nog eens idealiseert. Ooit, zo beweert hij,

omvatte het terrein van de taal welhaast het geheel van ervaring en werkelijkheid; tegenwoordig omsluit dit een kleiner terrein. [...] De wereld van het woord is kleiner geworden.[p. 19]

Het is maar wat als woord telt. Mijn indruk is dat Steiner – zijn indruk van – het woordgebruik uit een bepaalde periode in een bepaalde (sub)cultuur verabsoluteert. Wat ervan verschilt, rekent hij als verlies. Sterker nog, wat hij beschouwt als andere talen verdringen – het gebruik van – verbale taal. Ik deel zijn nostalgie niet. Intussen ben ik nog véél kritischer dat hij is wat misvattingen over taal betreft. Ik vind het onzin, dat

het wereldbeeld zich onttrekt aan de communicatieve greep van het woord[. p. 20]

Vervang “woord” door teken. Een teken behelst “de communicatieve greep” van het ene subject naar – het gedrag door – een ander subject resp. zichzelf op een volgend tijdstip. Welke tekens een subject daarvoor geschikt(st) acht, is contingent. En die “greep” is reflexief. Zeg maar tekensoorten veranderen; de ene soort raakt in onbruik, terwijl een andere soort ‘ontstaat’ en – vooralsnog – wint aan toepassing. (Ook) voor wat als teken dient, bestaat géén waarheid. Het zijn en blijven, nota bene ruimer dan wat Steiner strikt onder verbaal verstaat,

taalmiddelen om de ervaringen te ordenen en de geest te leiden.[p. 20]

Wie zoiets als een oorspronkelijke betekenis meent te kunnen duiden, en daaraan als zodanig hecht, vindt wellicht vervolgens dat

de woorden zelf iets aan nauwkeurigheid en vitaliteit [...] hebben ingeboet.[p. 20]

Steiner wijt dat aan

de eisen van de massakultuur en massacommunicatie [die] de taal een steeds geringere taak [hebben] doen vervullen.[p. 21]

Maar een taal heeft geen taak. Een subject heeft een motief. En eventueel met behulp van taal kan z/hij een bijbehorende taak (lees ook: gedrag) uitvoeren. Taalgebruik resp. een teken dient dan als verzoek tot inschikkelijkheid. Wat Steiner met “massa” bedoelt, is wellicht dat de variëteit van gedragingen sterk vermindert met navenante vermindering van – behoefte aan – variëteit van taalgebruik. Je zou denken dat hij daarom pleit voor onderwijshervormingen, emancipatie, enzovoort. Slechts elitair klinkt daarentegen zijn kritiek:

Wat kan er, uitgezonderd halve waarheden, grove simplicificaties of onbenulligheden, overgebracht worden aan dat half-geletterde massale gehoor, dat dankzij de overal doorgedrongen democratie de voorstellig mag bijwonen? Alleen in een verschraalde of gecorrumpeerde taal kan een dergelijke communicatie effectief gemaakt worden[, ...] bestemd om de eisen die het begrip stelt te ontduiken of te verdoezelen. [p. 21 ...] D]e taal van de politiek [is] geïnfecteerd met duisterheid en malligheid.[p. 30]

Daartegen kan taal natuurlijk niets doen. Corrupt zijn de politici e.d. die taal zó manipulatief gebruiken. Om dat te doorzien vergt gedegen opvoeding en –leiding. En dan zijn er juist – ook verder – democratische processen om tégen kandidaten te stemmen die inschikkelijkheid van kiezers zouden willen misbruiken. Met voorrang voor voortgezette opleiding voor iederéén is democratisch tekort in elk geval niet langer

het toenemen van de economische en politieke macht van de half-ontwikkelden[. p. 21]

Voor Steiner gaat het in zijn opstel toch vooral om

het instrument dat de moderne schrijver ter beschikking staat[. Dat] wordt bedreigd door beperking van buitenaf en verval van binnenuit.[p. 22]

Wat Steiner voor zijn

grootste verwachtingen van een wedergeboorte van het woord [p. 28]

in de gauwigheid echter vergeet – of opzettelijk overslaat – is dat zijn argumentatie, ook al traditioneler met woorden uitgedrukt, op bijvoorbeeld, een wiskundige stelling netzo gespecialiseerd c.q. ònbegrijpelijk overkomt als zijn oordeel over wiskunde luidt. Dat helpt dus niet.

65.62

Dat klinkt allemaal dat jij allang je voorkeur voor verdere koers hebt, maar voordat je daadwerkelijk vertrekt alleen nog even naar het laatste weerbericht wil luisteren om na te gaan of er in die richting wel degelijk voldoende wind waait.

65.63

Dank je wel voor de verwijzing, ja, een zoveelste schoolvoorbeeld van gebrek aan stelselmatige oriëntatie, me uiteindelijk wèl alom nadelige gevolgen. Als variatie op het thema dat met zulke vrienden vijanden overbodig zijn, zorgen bureaucraten die dergelijke kortzichtige maatregelen treffen ervoor dat aan terrorisme geen eer meer valt te behalen.

65.64

Wat ik maar **Werkoverzicht** noem, heb ik bijgewerkt. Ik hoop overzicht te vereenvoudigen met drie rubrieken: Uitvoering volgens opdracht, Geoffreerd en Verkenning. Afgeronde opdrachten staan er in beginsel niet langer op. Als je suggesties hebt om het nut van dit overzicht te vergroten, graag! [...]
Wat ik niet opnam, maar hopelijk komt het er van, :-) zijn de activiteiten die wij in informele samenwerking dóórgaand ondernemen voor de stelselmatige oriëntatie, opdat steeds elk, zeg maar, concreet werk met resultaat ervan opbouwend pàst. Over de aanpak om met veranderwerk(zzaamheden) geleidelijk, dwz beheersbaar stap voor stap, een stelselmatig doel met dienovereenkomstig ontwerp te volgen èn daadwerkelijk te realiseren probeer ik op korte termijn een aparte aantekening te schrijven/tekenen.

65.65

Of ik jullie commentaar goed begrijp op wat ik eerder opperde over deskundigheid voor programmering, probeer ik onderstaand te toetsen. Dat gebeurt nogal uitgebreid, dus verzoek ik graag om geduld, maar hopelijk verduidelijk ik aldus meteen méér van wat ik steeds evidentier als – kern van – passende oplossing zie. Daarvoor heb ik onderstaand o.a. vijf figuren opgenomen. Laat ajb weten, indien ze als onderdeel van dit emailbericht onverhoopt ònzichtbaar zijn geraakt; ik stuur wat volgt dan apart als bijlage op.
Wat ik om te beginnen bedoel, is dat althans principieel aan een zgn grootboek niet meer zoveel nieuws valt te verzinnen. Ofwel, nadat iemand ànders deugdelijke computerprogrammatuur voor het bijhouden van een grootboek heeft gemaakt, hoef je er zèlf niet naar om te kijken. Sterker nog, dat móet dan ook vooral niet doen. Zulke kant-en-klare computerprogrammatuur heet daarom ook wel een pakket (en zodra je eraan gaat sleutelen, is het géén pakket meer). Dus, niet aankomen! Wèl

moet je juist boekhoudkundig weten hoe die programmatuur werkt.

Mijn idee van wèrking van computerprogrammatuur voor grootboek is kortweg – en functiescheiding laat ik even in het midden – dat je ermee:

- a. grootboekrekeningen vaststelt;
- b. overeenkomstig financiële mutaties regels op die grootboekrekeningen boekt; de som van de boekingsregels per boekingspost is nul (en om dit beginsel draait samenhang tot en met controleerbaarheid ervan);
- c. naar behoefte selectieve verslaggeving oproept met als criteria de willekeurig op te geven combinatie van waarden van elementen van de identificatie van de grootboekrekeningen en/of eventuele van aanvullende elementen die in boekingsregels kunnen zijn opgenomen.

De mogelijkheden ad a t/m c zijn, formeel uitgedrukt, nodig en voldoende voor een grootboek als gereedschap voor wat modieus online analytical processing heet als optie van, nòg modieuzer, business c.q. artificial intelligence. Daar is ook weer niets nieuws aan, dat ‘onderwerpen’ geregistreerd staan volgens bepaalde eigenschappen. Die kan je ook kenmerken noemen, of dimensies. Dat blijft hetzelfde. Zgn online analytical processing is daarom niets anders dan – de mogelijkheid – om over ‘onderwerpen’ verslag te doen volgens variabele combinaties van waarden van dimensies. Tja, een grootboek telt sinds jaar en dag onderwerpregistratie volgens eigenschappen, vooruit, dimensies. De voornaamste eigenschap annex dimensie is en blijft de hier reeds als samengesteld voorgestelde identificatie van een grootboekrekening (voorheen: rekeningnummer). En elke boekingsregel kan voorts zijn voorzien van waarden van aanvullende eigenschappen (zie ook **Aspecten en Fasen**, waar ik ze supplementen noem). Het is dus zo, dat een hulpmiddel voor zgn business intelligence – of hoe dat volgens de allerlaatste mode ook mag heten – náást een grootboek domweg overbodig is. De opgave is om het grootboek zó in te richten met rekeningen plus eventueel per boekingsregel aanvullend te registreren eigenschappen, dat het in één moeite door is wat jullie m.i. terecht als “optimaal” aangeven, te weten in staat om ermee “voort [te] borduren op huidige [opzet], vernieuwd met meer verdichtingen en additionele informatiebehoefte in nadere specificering, stabiel per entiteit.” Indien informatiebehoeften wijzigen, kan daarin worden voorzien ‘via’ aangepaste grootboekrekeningen en/of supplementen; dat vergt dan géén verandering van computerprogramma, want dat behoort tot de mogelijkheden van ‘het pakket.’

Ik heb de mogelijkheden a t/m c nodig en voldoende voor een grootboek genoemd. Ofwel, méér resp. àndere mogelijkheden moeten er vooral ‘buiten’ blijven; zodra je ze gaat benutten, krijg je er qua grootboek alleen maar last van (zoals de huidige praktijk met een pakket voor financiële administratie bevestigt).

Als ik jullie verveel, hoor ik het wel ... :-)

Voor toelichting beperk ik me op hoofdlijn hier verder tot een schets die strookt met jullie huidige opzet voor het jaarwerk. Allereerst moet ‘het pakket’ de mogelijkheid bieden om drie, zeg maar, tabellen met waarden te vullen:

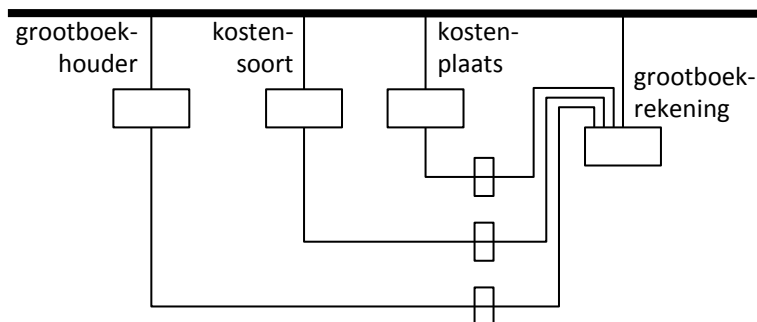
- grootboek(houder) (lees ook: verantwoordingseenheid e.d.)
- kostensoort
- kostenplaats.

In de tabel **grootboek(houder)** registreren jullie vooralsnog slechts één waarde: Raad voor de Rechtspraak. Die tabel is inderdaad al à extra; thans geldt die eenheid impliciet (en dus als enig mogelijke). In de tabel **kostensoort** komen méér waarden, maar voor het jaarwerk blijft het aantal zeer beperkt. Ik zou zeggen, geef ze met getallen weer (met tekst ter verklaring). Hebben jullie voor kostensoorten liever identificatie met steeds een korte tekst, dat kan ook. Wat tabellen betreft tenslotte **kostenplaats**; ter identificatie van kostenplaatsen komen dan sowieso tekstuele aanduidingen in aanmerking, te weten van zgn legal entities.

Die drie gevulde tabellen bevatten waarden om identificaties van grootboekrekeningen mee samen te stellen. 'Het pakket' stelt daarvoor één waarden van een verantwoordingseenheid en één waarde van een kostensoort verplicht; één waarde van een kostenplaats is facultatief (maar die benutten jullie dus – vrijwel? – altijd). Je kunt je de identificatie van een afzonderlijke **grootboekrekening** dus voorstellen als ingedeeld volgens drie vakken, zoals in figuur 1 afgebeeld. Figuur 2 toont ruwweg het zgn conceptuele model ervoor, opgesteld met Metapatroon.

grootboek(houder)	kostensoort	kostenplaats
-------------------	-------------	--------------

figuur 1: structuur van identificatie van grootboekrekening

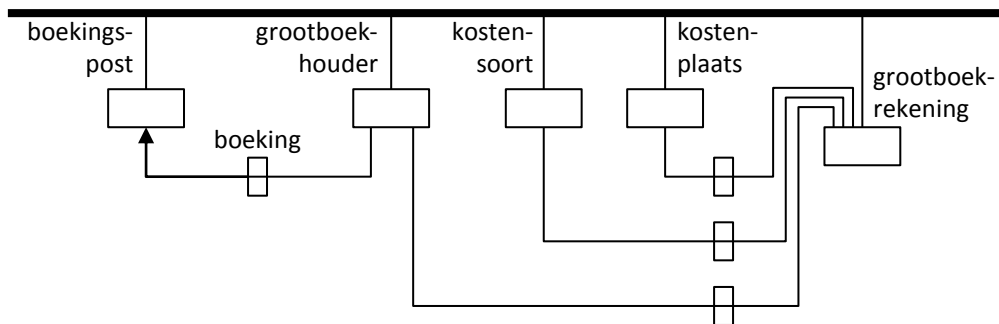

figuur 2: conceptueel model voor het vaststellen van grootboekrekeningen (a)

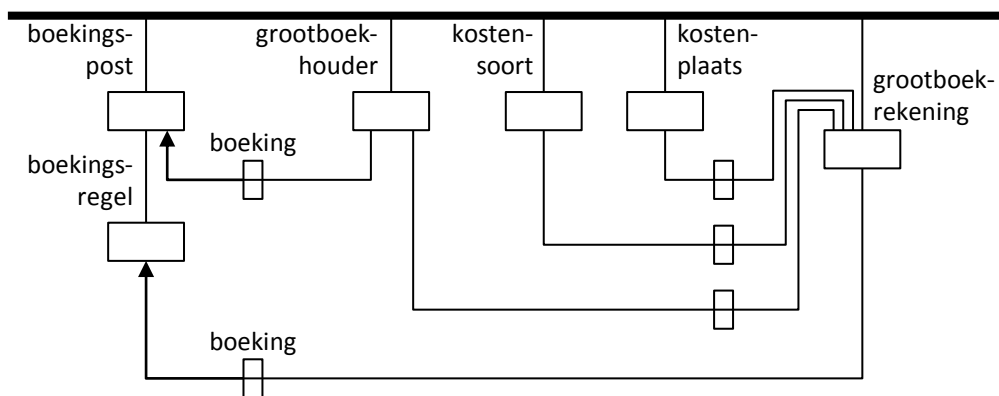
Wat gebeurt er met een boeking in het grootboek? Dat laat zich verklaren door uitbreiding van het model in figuur 2. Omdat een boeking 'in evenwicht' moet zijn, zijn er altijd minstens twee boekingsregels mee gemoeid. Er is dus zoiets als een noemer nodig voor regels die met elkaar 'in evenwicht' zijn. Dat is de **boekingspost** (lees ook: journaalpost). Elke boekingspost blijft beperkt tot één grootboek annex grootboekhouder. In figuur 3 is het model volgens die voorwaarde uitgebreid. Tot een boekingspost behoren regels, waarbij elke **boekingsregel** (lees ook: journaalregel) wordt geboekt op een bepaalde grootboekrekening. Ook weer ruwweg staat dat in het model in figuur 4 weergegeven.

Doordat een boekingsregel 'op' een grootboekrekening 'staat,' zijn daarmee de samenstellende elementen van de identificatie van de grootboekrekening feitelijk evenzovele eigenschappen (nogmaals, in termen van business intelligence/online analytical processing: dimensies) van de boekingsregel in kwestie. Aldus bieden ze – waarden van – criteria om over boekingsregels te rapporteren (welke mogelijkheid 'het pakket' voor grootboek 'standaard' moet bieden, dwz zònder aanpassing van computerprogrammatuur). In figuur 5 zijn de selectiecriteria benadrukt. Toegevoegd

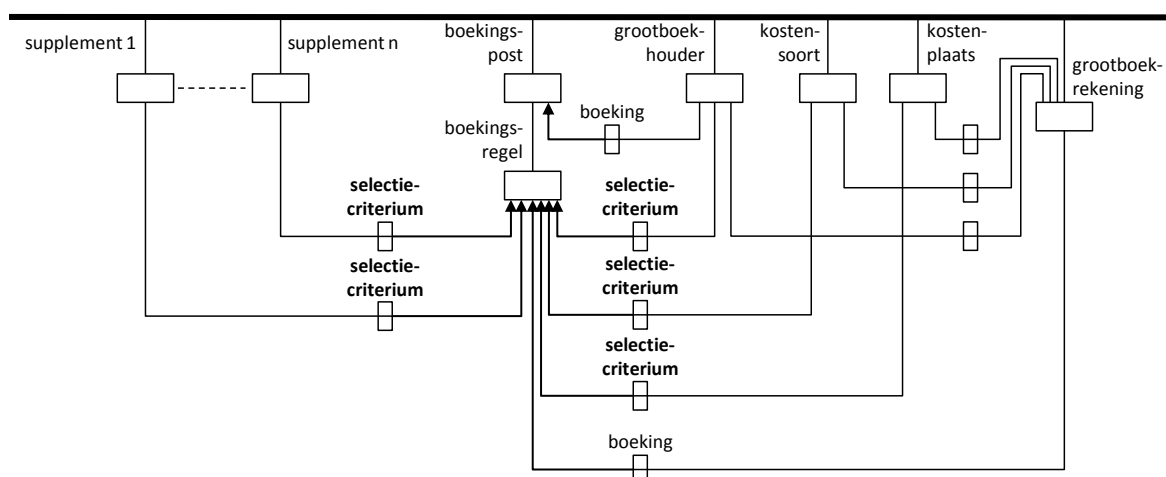
zijn supplementen waarvan één of meer waarden eventueel in een boekingsregel opgenomen zijn. Klopt, dat vergt per supplement allereerst een tabel. Overigens betreft figuur 5 wat supplementen betreft een abstracte voorstelling; het valt immers nog te bezien of jullie aanvullende selectiecriteria wensen en, zo ja, welke dat zijn.

figuur 3: boekingsposten per grootboek

figuur 4: boekingsregels per grootboekrekening

figuur 5: overzicht van selectiecriteria voor verslaggeving met grootboek

Ingewikkelder hoeft het niet te zijn, herstel, mag het ook niet zijn voor wat zo strikt mogelijk past bij wat voor een grootboek zgn nodig en voldoende is.

Ik begrijp dat het lezen-en-begrijpen van zo'n model even wettig is. De crux is, dat jullie je afvragen welke criteria jullie verlangen, thans en voor zover jullie kunnen

bedenken óók toekomstig, voor grootboekrapportages inclusief het jaarwerk. Tegelijk hoeven jullie je geen nodeloze zorgen te maken. Je kunt met een deugdelijk grootboekpakket immers altijd criteria wijzigen, toevoegen e.d. Wat eenmaal volgens een bepaalde opzet geregistreerd staat, kàn echter niet meer veranderen (want anders zou de verantwoording gecompromitteerd zijn).

Als het goed is, herken je aan de modellenreeks dat je kunt 'spelen' met – de verhouding tussen – samenstellende elementen voor identificatie voor grootboekrekeningen en supplementen voor boekingsregels. Zo tellen grootboekrekeningen volgens **Aspecten en Fasen** als identificerende elementen tevens (besluitvormings)fase en kostendrager. Daar geldt fase als verplicht en kostendrager facultatief.

Het slechte nieuws heb ik tot het einde bewaard. Het is helaas niet gelukt om de computerprogrammatuur aan de praat te krijgen die alweer ruim twintig jaar gelden voor het grootboek volgens de ook weer hier geschetste opzet gemaakt is. Zeg maar de digitale basistechniek (o.a. databasesysteem) is verouderd en ik vind het de tijd en moeite niet waard om dat allemaal te ontcijferen. Een groot probleem is dat echter niet. Een pakket ad a t/m c is zó opnieuw gemaakt, en dan maar meteen met nog weer èxtra flexibele voorzieningen voor selectiecriteria.

Indien jullie nadere toelichting op prijs stellen, kom ik daarvoor graag spoedig langs.

[Als vervolg, zie verderop **aantekening 65.70.**]

65.66

Het is onmogelijk om gevolgen op voorhand uitputtend enz. te kennen. Dat noodzaakt tot stapsgewijze aanpak (of lenig, zoals de Nederlandse vertaling van het Engelse woord agile luidt, maar dan mbt alle aspecten in samenhang ipv beperkt tot fasering van louter programmeerwerk; omdat volgens die beperkte opvatting kortsluiting met overige aspecten uitblijft, ontbreekt daarmee prompt de opbouwende richting). Ervaringen met verandering moeten voor vervolg ervan optimaal kunnen worden benut. Nogmaals, dat leerproces, maar steeds integraal, wijst op – de noodzaak van – flexibele aanpak, zeg maar stapsgewijs. Voor de eerste stap verdient de aanduiding met proeftuin de voorkeur; die noemer nodigt èxtra uit tot evaluatie met praktijk gevolg voor de verdere stap(pen).

65.67

Nu ik dat nog maar eens heb opgeschreven, en [in **aantekening 65.65**] beknopter dan ooit, ben ik toch opnieuw verrast door hoe eenvoudig de opzet kan, en dus moet. :-) Die modelmatige uitleg van grootboekfunctionaliteit kan je ter argumentatie wellicht – ook – gebruiken voor jouw bemoeienis, hoera, om alvast het huidige pakket van maatwerk te laten ontdoen.

65.68

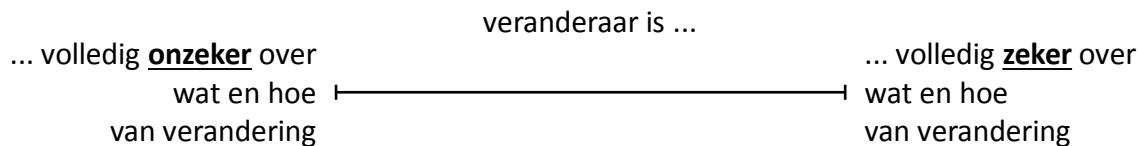
Over de aanpak om met veranderwerk(zaamheden) geleidelijk, dwz beheersbaar stap voor stap, een stelselmatig doel met dienovereenkomstig ontwerp te volgen èn daadwerkelijk te realiseren zou ik, zo kondigde ik aan, spoedig een aparte aantekening te schrijven/tekenen. Lees/kijk ajb verder ...

Ik wijd allereerst een wat algemene(re) beschouwing aan veranderingen.

Vervolgens, en dankzij die m.i. algemeen geldige opmerkingen, spits ik in slechts een enkele paragraaf mijn verhaal informatiekundig toe, dwz op aanpak gericht op

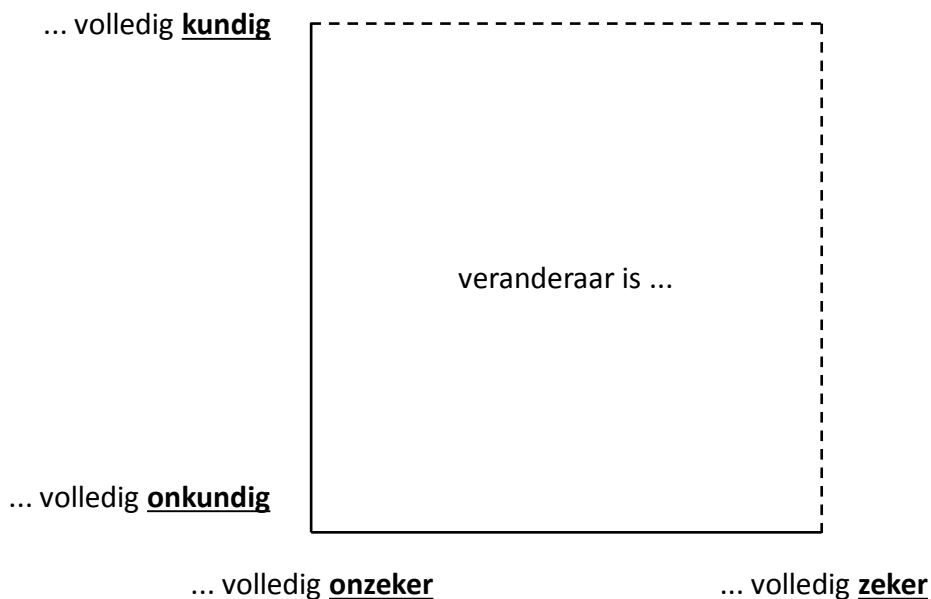
facilitering van informatieverkeer met digitale technologieën. Ofwel, informatiekunde als veranderkunde.

Stel, iemand meent dat zij of hij – ik schrijf verder korthedshalve slechts mannelijke voornaamwoorden – iets wil dan wel moet veranderen. In hoeverre weet hij bij aanvang zowel wát hij wil bereiken als hoé dat lukt? Als ik dergelijk wat en hoe gemakshalve even samen neem, laat de aanvankelijke mate van (on)zekerheid van de veranderaar over de verandering zich duiden volgens een spectrum met volledige onzekerheid aan de ene en volledige zekerheid aan de andere kant. In figuur 1 staat dat spectrum getekend.

figuur 1

Maar is hoe (des)kundig is de veranderaar aanvankelijk? Inderdaad, de mate daarvan laat zich eveneens langs een spectrum veronderstellen dat loopt van volledig kundig tot volledige onkundig. Het blijkt interessant om beide spectra te beschouwen als zgn assen die een aldus tweedimensionale ruimte bepalen, zie figuur 2.

figuur 2

Aldus kan meteen een probleem opvallen. Er zijn mensen die zichzelf ten onrechte (des)kundig achten. Of zijzèlf weten beter, herstel, slechter dus, maar geloven helaas dat ze tegenover zowel andere mensen als zichzelf moeten doen alsòf ze volledig (des)kundig zijn. Hoe dan ook neemt zo iemand aan, dat zij voor de verandering (!) het punt helemaal rechtsboven vertegenwoordigen. Kortom, hùn

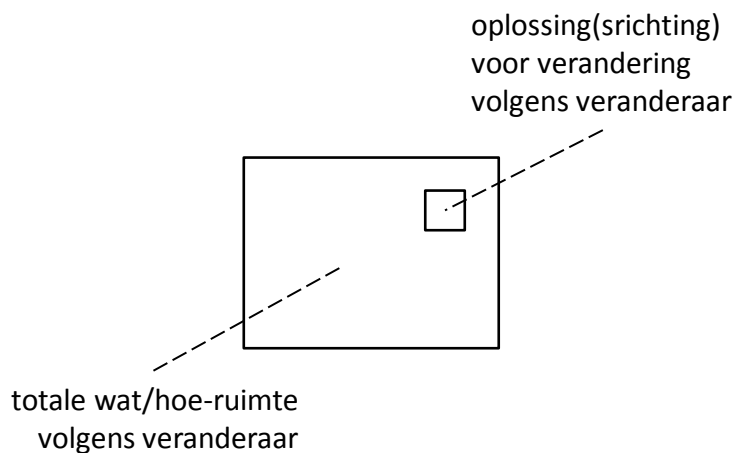

veranderplan – nou ja, wat ervoor moet doorgaan – gaat door voor onfeilbaar. Ofwel, wat aanvankelijk als wat resp. hoe vastgesteld is, blijft onveranderd vervolgd.

Het lijkt een paradox dat iemand die behoorlijk tot vergaand (des)kundig is – nota bene, volledige (des)kundigheid is een illusie – zich vooral aanvankelijk juist onzeker waant. Maar zulke onzekerheid is vooral terecht, verantwoord e.d., wanneer wat en/of van een verandering ook – en op wat langere termijn vaak slechts – andere mensen (be)treft. Uitputtend inzicht door de veranderaar in hun motieven, belangen, ervaringen enzovoort is nu eenmaal op elk tijdstip onmogelijk. Dat lukt immers van/voor hemzèlf al niet.

Veronderstel nu zoiets iets als een wat/hoe-ruimte. De mate van (des)kundigheid van iemand bepaalt wat hij als (buiten)grens opvat, herstel kan opvatten. Wat de ene persoon 'kent' als zo'n ruimte verschilt dus van wat een andere persoon ervan denkt, en voor elke persoon kan er verschil zijn tussen waarvan hij op ene ogenblik met waarvan hij op een ander ogenblik als die ruimte uitgaat (want een mens kan aan-resp. afleren). Vooral aanvangsfasen van verandering moeten mikken op leereffect, zie ook verderop.

Wat een veranderaar bedenkt als doel van (wat) resp. middel voor (hoe) een verandering bevindt zich onvermijdelijk binnen zijn – meestal vergaand impliciete – kennis van de totale wat/hoe-ruimte. Vergaand gestileerd met strakke lijnen geeft figuur 3 deze verhouding weer tussen de door de veranderaar in kwestie totaal gedachte alternatievenruimte en de door hem noodzakelijkerwijs daarbinnen gekozen oplossing(srichting).

figuur 3

Ondanks de simplistische weergave wijst figuur 3 er op, dat de onzekerheid die met (des)kundigheid gepaard gaat als het ware tweevoudig bereik heeft. Het leereffect van een bepaalde veranderfase moet niet alleen zijn, om na te gaan in hoeverre de oplossing(srichting) opbouwend gepositioneerd staat in de wat/hoe-ruimte voor eventuele herpositionering ervan. Tevens, en aanvankelijk zelfs met voorrang, moet een fase benut zijn om te onderzoeken of volstaat wat vooralsnog als totale wat/hoe-ruimte geldt.

Zo is er het gezegde, dat alles een spijker lijkt voor iemand met een hamer. Waar een schroefverbinding nodig is, herkent zo iemand dat – nog – niet (en biedt het veranderresultaat dus géén oplossing). Vergelijkbaar kortzichtig is een veranderaar

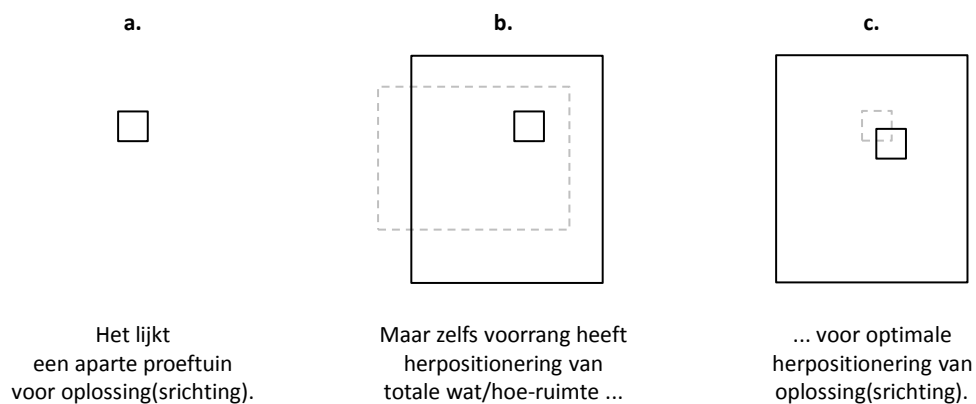
die voor een verandering met maatschappelijke strekking de nadruk legt op zgn digitalisering en daarvoor ook nog eens computerprogrammeurs e.d. de vrije hand geeft (zodat – opdat? – zij feitelijk de veranderaars zijn, met dienovereenkomstig beperkte opvatting over totale wat/hoe-ruimte).

Indien resp. zolang de onzekerheid van de veranderaar groot is, is zgn kortcyclische aanpak geboden. Een kortlopende fase biedt de mogelijkheid om ook weer snel zonodig bij te sturen. Een fase moet echter wel uitbereid genoeg zijn om te resulteren in relevant 'lesmateriaal.'

Optimale fasering is een cruciaal aspect van het ontwerpvak. Een opdrachtgever voor verandering is doorgaans géén (vak)kundige ontwerper. Als opdrachtgever is en blijft hij echter wèl als eerste verantwoordelijk voor resp. aanspreekbaar op wat en hoe van een verandering.

Juist wanneer c.q. omdàt een opdrachtgever géén ontwerper is, moet hij dáárvor een (des)kundige inschakelen. Zo'n ontwerper begint ermee om de opdrachtgever-veranderaar een alweer passender idee van de totale wat/hoe-ruimte passender te laten ontwikkelen (lees ook: leren). Tegelijk moet natuurlijk óók de ontwerper weer van alles en nog wat aan- en afleren, maar daarvan is hij zich als ontwerp kundige door en door bewust (zodat hij voor zichzelf mikt op leergelegenheden).

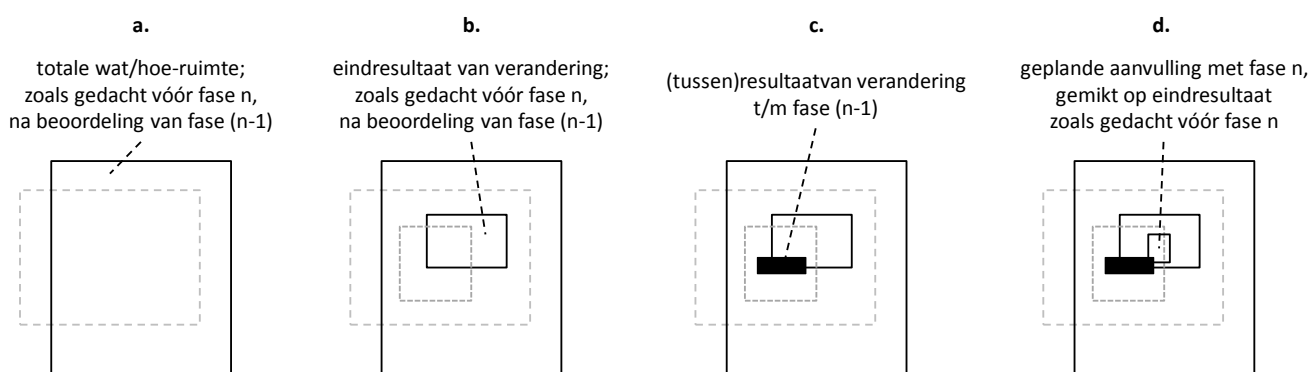
Voor zulke opgaven is, zeg maar, aanschouwelijk onderwijs zeer geschikt. Als – resultaat van – de vroegste fase past daarvoor de aanduiding van proeftuin oid. Oppervlakkig gezien levert zo'n proeftuin de vroegste versie van het eindresultaat op. Maar vooràl tijdens vroege fasen van verandering gaat het dus om méér. Figuur 4 toont de ruimere bedoeling ermee.

figuur 4

Een 'normale' opdrachtgever gelooft – hoopt – dat er ooit een plan opgesteld is, vergelijkbaar met de plaat van een puzzel. Op die plaat staan de afzonderlijke puzzelstukjes afgebeeld, niet stuk voor stuk apart, maar juist hoe ze in elkaar passen. De uitvoering betreft dan het máken van die stukjes. En zolang èlk stukje maar wordt gemaakt volgens de planplaat (lees ook: blauwdruk), zo is het idee, passen ze 'vanzelf' en is de puzzel daarmee dus compleet gelegd. Omdat onmogelijk aan àlle stukjes tegelijk kan worden gewerkt, is een volgorde voor dat maakwerk onvermijdelijk. Dat leidt ertoe om het werk per stukje een fase te noemen. Op die manier blijft fasering echter strikt een kwestie van logistiek. Zulke fasering is niet bedoeld om uit een eerdere fase lering te trekken.

Het is eigenlijk nog wat ingewikkelder dan is gesuggereerd met figuur 4. Voor elke fase geldt – de heersende opvatting over – de totale wat/hoe-ruimte. Daarbinnen bestaat – de opvatting over – het uiteindelijke resultaat van verandering. Dan zijn er de (tussen)resultaten van eventuele voorafgaande fasen. Daarvan past een gedeelte – ook weer langs een spectrum variërend van alles tot niets – binnen wat althans voor de start van de volgende fase doorgaat voor – de opvatting over – het eindresultaat. Aansluitend dáárop is er een plan voor wat die volgende fase moet opleveren als beoogd onderdeel van dat eindresultaat. Met wat die fase aanvullend bijdraagt aan de verandering moet de cyclus van beoordeling en eventuele aanpassingen van ontwerp en plan(ning) wederom doorlopen worden. Naarmate dat serieuzer gebeurt met/voor vroege fasen, blijven wat/hoe-aanpassingen voor de oplossing(srichting) in latere fasen naar verwachting beperkt (en kunnen die fasen meeromvattend gepland zijn).

figuur 5

De combinatie van overschatting van (des)kundigheid en onderschatting van onzekerheid leidt tot de illusie dat een verandering aan het begin dekkend planbaar is, met uitvoering verder slechts een kwestie van, tja, uitvoering. Afgeleid daarvan lijkt het voor de planning dan verstandig om eenvoudig te beginnen. Daardoor raken uitvoerders, zeg maar, ingewerkt en verlopen ook later fasen voor wat ingewikkelder tussenresultaten (lees overdrachtelijk dus: puzzelstukjes) vlot. Voor zover er volgens het plan nog wat valt te leren, blijft het daartoe beperkt.

Zodra het belang van leereffect duidelijk is, geldt de zowat omgekeerde aanpak. Het criterium is telkens wat de kritieke aspecten zijn van wat op dat ogenblik doorgaat voor de opvatting over het eindresultaat. Dat is dus niet wat er het eenvoudigst aan gedacht is, maar juist wat er het ingewikkeldst aan is. Dat komt vooral neer op toetsing van de heersende opvatting over de totale wat/hoe-ruimte. Kan eigenlijk wel, wat er als oplossing(srichting) is ontworpen? Hoe eerder daarover duidelijkheid ontstaat, des kleiner is de kans dat vergeefse inspanningen zijn verricht. Nota bene, een proef is niet gauw vergeefs, mits tijdig 'uitgevoerd.' Uitstel van wat feitelijk zo'n proef is om ermee pas het allerlaatste 'puzzelstukje' mee te maken, leidt daarentegen vrijwel zeker tot complete mislukking. Blijkbaar zijn de overige stukjes ervan afhankelijk. Als dat allerlaatste stukje niet past, en die kans is groot, kunnen daarmee die eerdere gemaakte stukjes ook allemaal de prullenbak in.

Verwant aan prioriteitstelling van de totale wat/hoe-ruimte is de noodzaak om van-

buiten-naar-binnen te ontwerpen. Een verandering gebeurt niet in afzondering. Het resultaat ervan moet passen. Dat valt te verduidelijken door zgn verkeersoriëntatie. Welk – soort – verkeer is relevant? Welke rol is voor – het resultaat van – de verandering gedacht om daarin te ‘spelen.’ Hoe verandert, nog weer ruimer beschouwd, dat verkeer erdoor? Die blikverruiming zorgt aanvankelijk voor – veel meer – onzekerheid over de verandering. Daardoor raakt de verandering echter verankerd, en pas daardoor is juist veel zekerder dat uiteindelijk het resultaat opbouwend wèrkt.

Tot dusver heb ik voor mijn veranderkundige beschouwing bestaande voorzieningen e.d. in het midden gelaten. In werkelijkheid wordt met een verandering nooit àlles anders, nieuw. Verandering mikt op gewijzigde configuratie. Voor andere samenhang vervallen sommige ‘elementen,’ weer andere ‘elementen’ worden ... veranderd en er kunnen nog weer andere ‘elementen’ bijkomen. De configuratie kan onmogelijk van het ene op het andere moment veranderen. Er is altijd verloop van configuratie aan de orde, en dat blijkt in de praktijk vaak zelfs de noodzakelijke hoofdlijn voor de aanpak van fase naar fase zoals figuur 5 schetst.

Over informatiekundige toespitsing houd ik het hier kort. Volgens verkeersoriëntatie laat zich de reële variëteit van betekenissen veranderlijk en aldus onderhoudbaar modelleren met Metapatroon. Dat levert dus – een model van het – eindresultaat van verandering (die gericht is op stelselmatige facilitering van informatieverkeer). Op weg ernaartoe moet rekening worden gehouden met reeds bestaande informatiesystemen. Elk òngewijzigd kunnen ze via een zgn informatierotonde reeds vergaand in een omvattender configuratie worden opgenomen en functioneren. Dat biedt reeds voordelen volgens – die mate van – stelselmatigheid. Dankzij aansluiting op een informatierotonde verkrijgen overgeleverde, ooit elk apart opgezette informatiesystemen ònderlinge verhoudingen. Bijvoorbeeld, indien bepaalde informatie met gelijkbedoelde betekenis dubbel bijgehouden blijkt, kan dat voortaan èrgens enkelvoudig gebeuren. Let wel, dat kan gevolgen hebben – ver – voorbij de betrokken informatiesystemen, zoals het geval is als het informatie betreft die bij burgers tot dusver meervoudig wordt uitgevraagd (met de kans op onderlinge afwijkingen, enzovoort). Leidraad voor aanpassing van aangesloten, zeg maar legacy informatiesystemen verschaft het stelselmatige informatiemodel van het – steeds op dat moment geldige – eindresultaat door verandering.

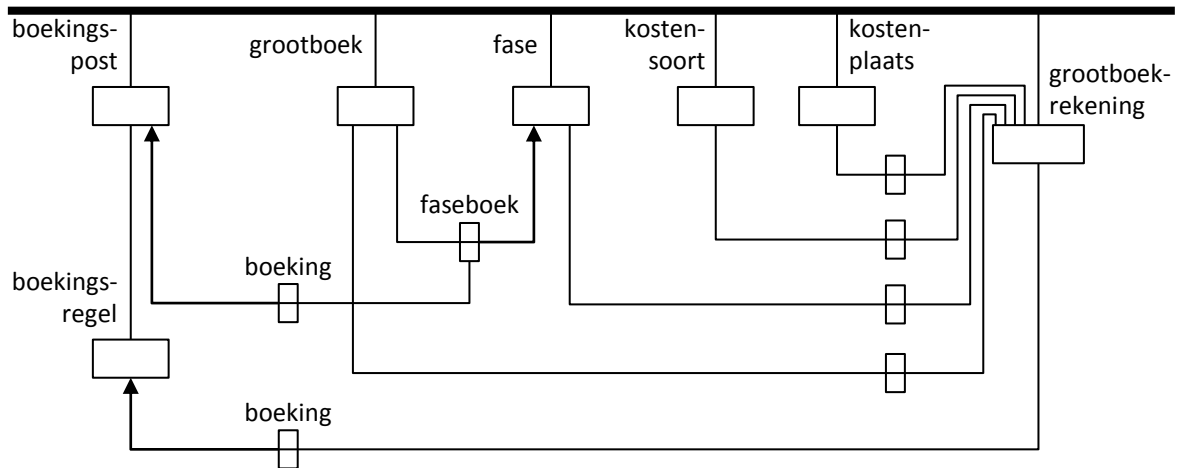
65.69

Kostensoort? Als dat hetzelfde is als lastensoort, is die term feitelijk beperkt. Want hoe staat het dan met batensoort?

Of er iets bijkomt dan wel afgaat, hangt van plus- dan wel minbedrag af. Algemener toepasselijk is dus de aanduiding toerekeningsoort (of zoiets). En bijgevolg ook toerekeningplaats en –drager.

65.70

Dit is een vervolg op **aantekening 65.65**. Indien fase geldt als samenstellend element van identificatie van grootboekrekening conform relationeel boekhouden, zie **Aspecten en Fasen**, volstaat louter toevoeging van een, zeg maar, tabel voor warden van fase niet. De voorwaarde van evenwicht per boekingspost kent dan een beperkter bereik dan een geheel grootboek. Daarom blijft een post met zijn regels beperkt tot steeds dezelfde fase, zoals bijgaand model als uitbreiding van figuur 4 in **aantekening 65.65** toont.

Uiteraard moet figuur 5 in die eerdere aantekening voor relationeel annex fasegewijs boekhouden dienovereenkomstig gewijzigd zijn.

65.71

Onderstaand geef ik nog enkele opmerkingen door die ik, toegegeven, zojuist erg vlotweg opgeschreven heb over principiële oriëntatie met rechtspraak. Langer over de noodzaak van principiële oriëntatie op maatschappelijk verkeer nagedacht heb ik wèl. :-)

De Nederlandse Juristen-Vereniging (NJV) kent een traditie van jaarvergaderingen waarop onderwerpen worden besproken op basis gepubliceerde preadviezen. Zo verscheen de bundel – met verhandelingen over – **Afscheid van de klassieke procedure?** (Wolters Kluwer, 2017). Wat ik ook weer aan die bijdragen vind ontbreken, zijn overwegingen om allereerst èn principiële rechtspraak te duiden als aspect van maatschappelijk verkeer. Zolang dat niet gebeurt, lijkt mij onduidelijk waarop rechtsprakelijke procedures mikken. Houvast blijft dan gezocht worden in traditionele opzet. Dat remt veranderingen. Er telt géén, zeg maar, buitenprocedureel criterium om te beoordelen of een bepaalde procedure al dan niet voldoet. Daardoor valt ook aan, vooruit, niet-juristen maar moeilijk uit te leggen waartoe rechtspraak dient. Ik ben zo'n niet-jurist. Ben ik daardoor gediskwalificeerd om commentaar te leveren? Of zijn juristen op z'n minst op voorhand verschoond als ze er géén aandacht aan schenken?

Ik ben wèl ontwerper. En dáárdoor begrijp juist ik, dat volgens ruim(st)e oriëntatie veranderingen zo beperkt mogelijk kunnen blijven. Omdat immers zoiets als het mikpunt duidelijk is, volstaan selectief vaak enkele aanpassingen voor evenwichtiger verhoudingen.

Zo vind ik rechtspraak helemaal niet primair bedoeld om een geschil af te sluiten. Wat mij betreft biedt rechtspraak het uiterste middel om een blokkade voor maatschappelijk verkeer op te heffen, opdat verkeersdeelnemers vèrder kunnen. Daarvoor is geschilbeslechting een middel.

Ik zie een rechter dus principiële als deblokkeerder, iemand die vastgelopen verhoudingen voor minstens één deelnemer eraan wederom zo vrij – als nog – mogelijk maakt, bij voorkeur voor àlle betrokken deelnemers. Voor oplossing moet een rechter vergaand (ver)oordelen volgens formele regels voor maatschappelijk verkeer. Of dat regels zijn vervat in civiel, bestuurs- en/of strafrecht, acht ik daarbij niet principiële. Dat is m.i. wèl, dat de variëteit van àlle maatschappelijke

verkeersverhoudingen, dus ook en vooral buiten c.q. voorafgaand aan eventuele rechtspraak, voor enig overzicht noodzaakt tot categorisering. Ofwel, er zijn maatschappelijk allerlei soorten verkeerssituaties erkend, met per situatie bijbehorend nadere hoedanigheden voor deelnemers. Over en weer worden deelnemers geacht regels te volgen voor hun hoedanigheid in kwestie. Er kan volgens de ene deelnemer een geschil ontstaan, indien z/hij meent zich wel aan haar/zijn hoedanigheidsregels in kwestie (lees dus ook: in situatie) te hebben gehouden, maar een andere deelnemer niet. Of een rechter die andere deelnemer er maar eens luid en duidelijk op wil wijzen ... Oh ja, de ene deelnemer heeft tot dusver schade geleden en daardoor heeft z/hij een achterstand opgelopen in het maatschappelijk verkeer; of de rechter maar wil besluiten, dat de andere, te weten ervoor schuldige, deelnemer die schade vergoedt ...

Ik besef een karikatuur te schetsen. Ik probeer daarmee echter voor deelnemers aan maatschappelijk verkeer (!) het beginsel van rechtspraak des te scherper te laten uitkomen. Dankzij oriëntatie volgens hoedanigheden voor een oorspronkelijke verkeerssituatie blijkt dat betrokken verkeersdeelnemers tussen hoedanigheden moeten schakelen, zodra zij vervolgens terechtkomen in een rechtspraaksituatie. Daarin moeten zij zich immers óók weer volgens regels passend bij hun respectievelijke hoedanigheden gedragen. In zo'n rechtspraakhoedanigheid, bijvoorbeeld van eiser, vertegenwoordigt een deelnemer aan een zgn oorspronkelijke verkeerssituatie – een situatie waarin z/hij zich gedupeerd geraakt acht door een andere deelnemer eraan – als het ware zichzelf. Voor allerlei soorten van rechtspraaksituaties wordt iemand echter op voorhand ongeschikt bevonden om tijdens een procedure naar die zelfvertegenwoordiging te handelen. In zulke gevallen moet een zelfvertegenwoordiger zich door iemand anders laten ...

vertegenwoordigen. Daarvoor komt slechts in aanmerking van wie kan worden aangenomen dat z/hij die hoedanigheid van vertegenwoordiger-van-zelfvertegenwoordiger de regels kent – en zal volgen – van dienovereenkomstig situationele rechtspraakverkeer (nota bene, principieel als aspect/onderdeel van maatschappelijk verkeer).

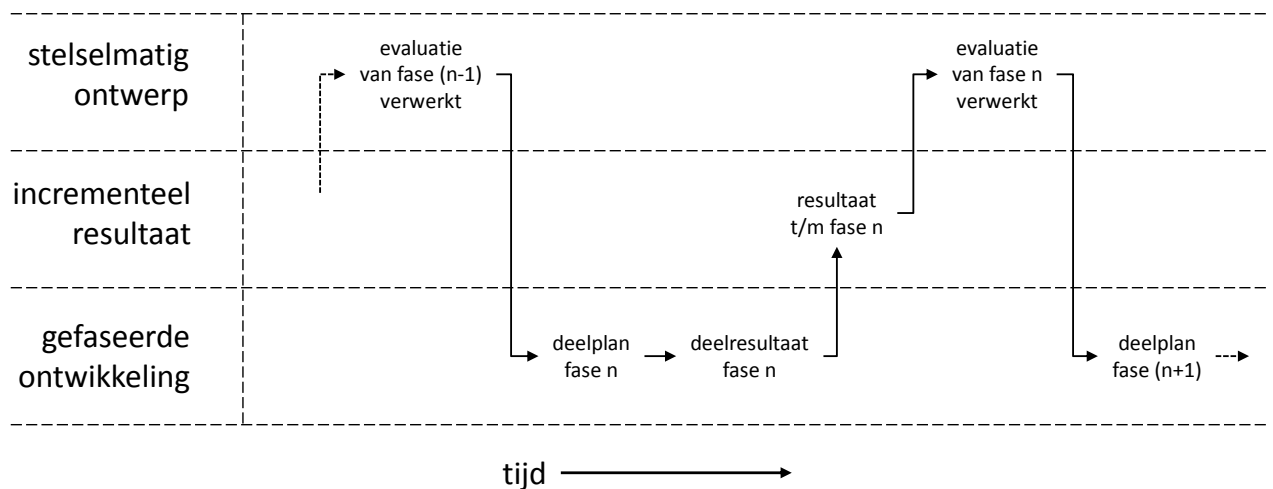
Ik wil maar zeggen, dat óók en vooral voor ordelijke rechtspraak overzicht over – schakelen tussen – hoedanigheden cruciaal is. Daarom vind ik dat, met variëteit van dien, één van twee hoofdthema's voor verbetering van facilitering van rechtspraak. Aan de procedurele opzet hoeft volgens mij niets te veranderen, of het moet zijn om een rechter nog meer vrijheid te geven om per procedure het verloop te bepalen. In elk geval kan een strikt procedurele insteek nergens toe leiden, al helemaal niet als daarvoor ook nog eens vertrouwd wordt op digitale technologieën. Het tweede hoofdthema? In hun respectievelijke hoedanigheden van eiser en verweerder doen deelnemers aan een geschilmakende verkeerssituatie verslag ervan. 'De rechter' is de unieke hoedanigheid die er kennis van neemt voor een oordeel. Daarmee bepaalt de rechter feitelijk, zoals het volgens planningtheorie heet, het kritieke pad. Naarmate juist de rechter geholpen kan worden bij haar/zijn schifting, bestudering e.d. van (lees)materiaal dat de geschilpartijen aanleveren, volgt tijdwinst die dus onmiddellijk en gehéél gunstig uitpakt voor de totale duur van een procedure. Daarbij moet gerekend gehouden zijn met verschillen tussen rechters resp. procedures. Een rechter moet per procedure kunnen kiezen uit verschillende mogelijkheden voor en desgewenst kunnen wisselen tussen zulke mogelijkheden van – de traditionele aanduiding blijft toepasselijk – documentaire

informatievoorziening. Er is ook weer daarvoor niet één manier altijd en overal de beste.

Ik weet het, in **Afscheid van de klassieke procedure?** wordt ook gewezen op alternatieven voor geschilbeslechting, vooral op zgn mediation. Daarvoor geldt uiteraard dezelfde noodzaak voor een geldig en herkenbaar beginsel erbuiten. Het verschil met – formele – rechtspraak bestaat dus niet uit de oorspronkelijke geschil situatie. Anders is de situatie voor het vlottrekken van dat oorspronkelijk verkeer, met dienovereenkomstig andere (zèlf)vertegenwoordigingshoedanigheden plus regels.

65.72

Als vervolg op **aantekening 65.68** over “informatiekunde als veranderkunde” heb ik nog een plaatje getekend.

figuur 1

Voor een willekeurige fase, en daarom in figuur 1 aangeduid met de letter n, zijn expliciet steeds óók 1. integratie tot incrementeel resultaat en 2. eventuele aanpassing van het stelselmatig ontwerp aan de orde. De grensfases zijn de eerste en de laatste fase.

Zo moet je uit figuur 1 tevens afleiden, dat ook en vooral aan het deelplan voor fase 1 een stelselmatig ontwerp ten grondslag moet liggen. Noem dat dan maar de nulfase, dwz – beperkt tot opstellen van – het aanvankelijke stelselmatig ontwerp. En wanneer integratie tot incrementeel resultaat met het deelresultaat van de laatste fase strookt de daarvoor geldige versie van het stelselmatig ontwerp, zo ja, wat dan meteen ook de laatste ontwerpversie is, leidt dat niet meer tot een verder deelplan. Tja, wie afziet van telkens integratie tot incrementeel resultaat, mist het noodzakelijke ‘materiaal’ om netzo voortschrijdend te beoordelen. Maar zelfs als dat materiaal wèl consequent wordt bijgewerkt, moeten relevante evaluatiecriteria worden benut. Prioriteit verdient toetsing door wie feitelijke gebruikers – gaan – zijn van het eindresultaat van verandering.

Voorals het gaat om voorzieningen bedoeld voor deelnemers aan maatschappelijk verkeer om hun eigen gedragingen te faciliteren, laat zich moeilijk uitputtend voorspellen hoe dat gebruik zich ontwikkelt. Zulke voorzieningen zijn feitelijk infrastructureel en moeten dus als zodanig zijn ontworpen, enzovoort. Dat is óók weer anders dan zoals vrijwel alom nog – aparte – informatiesystemen worden

opgezet. Met het perspectief van infrastructuur voor informatieverkeer komt stelselmatige oriëntatie overeen.

65.73

Ik voeg een aantekening toe, zeg ook maar een dankbaar compliment, waaruit hopelijk volstrekt duidelijk blijkt op welke manier jij de afgelopen jaren met een evenwichtige koers tegen allerlei weerstand in toch veel hebt weten te bereiken. Er is dus van meet af aan voor verandering een zgn stelselmatig ontwerp nodig. Om twee redenen valt de aanvankelijke druk op de kwaliteit ervan te relativiseren. In de eerste plaats strookt stelselmatig met infrastructuur. Infrastructuur zijn voorzieningen waarin niet – meer – specifiek, particulier e.d. behoefte te worden ... voorzien. Voor zover infrastructuur voor informatieverkeer bestaat, moet er ook een ontwerp voor zijn en dat ontwerp is dus naar zijn aard ... stelselmatig. Ofwel, wie met een stelselmatig ontwerp 'begint,' kan en moet uitgaan van infrastructuur inclusief redelijk te verwachten en/of aangekondigde ontwikkeling ervan. Wat rest, is stelselmatig ontwerp van eventueel nog aanvullend benodigde voorzieningen, aansluitend op resp. complementair aan zowel mogelijkheden als beperkingen van infrastructuur. Aldus vermindert de druk om een stelselmatig ontwerp meteen 'goed' te hebben als het ware van buiten naar binnen. Helaas schiet de Nederlandse overheid vooralsnog tekort in infrastructuur beseft. Dan zit er niets anders op om daarop qua stelselmatig ontwerp maar vooruit te lopen. Zo is informatiekundig als infrastructuur (ontwerp) aanzet [Informatieverkeer op stelselschaal](#) beschikbaar. (Ook) omgekeerd, dwz ten tweede, is die druk feitelijk minder dan het lijkt vanwege iets anders dat reeds bestaat (herstel, voor infrastructuur bedoel ik: allang zou moeten bestaan). Dat zijn overgeleverde, dus eerder gemaakte informatiesystemen met elk een bijbehorend, apart register. Daarmee moet voor geslaagde verandering hoe dan ook iets gebeuren, op z'n minst voor aanpassing om het gebruik ervan in stelselmatig verband voort te zetten (of gebruik ervan helemaal te staken, maar ook dat dan uiteraard beheerst). Onder de noemer van conversie is vooral de vraag welke informatie uit ooit los van elkaar opgezette en vervolgens gevoerde registers in een stelselmatige opzet van informatiebeheer moeten worden overgenomen, of juist niet. Dat vergt overzicht over de inhoud van die oorspronkelijke registers. Als hulpmiddel daarvoor dient een zgn informatierotonde. Nogmaals, ivm conversie moeten 'oude' registers daarop hoe dan ook aangesloten worden (en zonder zulke overzicht kan er weliswaar 'iets nieuws' gemaakt zijn, maar dreigt voor informatieverkeer discontinuïteit met risico's tot en met nodeloze inspanningen ter bestrijding ervan van dien). Via die aansluitingen kunnen allerlei taken echter reeds worden gestroomlijnd (want informatie is immers alweer samenhangender beschikbaar). Van ervaring met veranderingen mbv een informatierotonde kan valt veel te leren voor – verbetering van het – stelselmatig ontwerp. Uitgaande van bestaande registers zorgt een informatierotonde dus voor drukvermindering van binnen naar buiten. Een informatierotonde is praktisch een krachtig middel om a. meteen per fase significant (tussen)resultaat te boeken en b. zo vlot mogelijk de stelselmatige oplossing (richting) te verkennen resp. vervolgen (nog eens bevestigd door van meet af aan het perspectief volgens infrastructuur te verdisconteren). In een aparte organisatie herkennen besluitvormers vaak helaas nog niet juist eigen voordeel met infrastructuur oriëntatie (terwijl ze heus geen fiets, auto e.d. zullen aanschaffen die ongeschikt is voor de openbare weg). Meestal onbewuste argwaan voor samenhang kan zelfs leiden tot tegenstand tegen de aanpak à la

informatierotonde. Dan is het wel èrg moeilijk en komt het aan op véél veranderkundige handigheid om desondanks opbouwende resultaten resp. voortgang te bereiken. Hoera, dat is je gelukt.

65.74

Heb ik verwarring gezaaid? Zo ja, mijn excuus. Mijn aanbod van “nadere toelichting” betreft de geschetste opzet van een toegevoegd grootboek voor jaarwerk. Is die schets al helemaal duidelijk? Willen jullie met een opdracht aan Information Dynamics inderdaad die (oplossings)richting op?

September – oktober 2018, webeditie 2018 © Pieter Wisse